

Työnsä vuoksi vainotut

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia vainotuksi tulemisesta
ja siitä selviämisestä

Marjo Oinonen
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiaalityön lisensiaatintutkimus
Erikoissosiaalityöntekijän koulutus
Syyskuu 2016

OINONEN, MARJO: TYÖNSÄ VUOKSI VAINOTUT. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia vainotuksi tulemisesta ja siitä selviämisestä.

Lisensiaatin tutkimus, 113 sivua, 3 liitesivua

Erikoissosiaalityöntekijän koulutus

Syyskuu 2016

Vaino on noussut viime vuosina yhteiskunnallisen kiinnostuksen kohteeksi. Vainosta on tehty runsaasti kansainvälistä tutkimusta, kotimaista tutkimusta aiheesta on vähän, eikä lainkaan sosiaalityöntekijöihin kohdistuen.

Tutkimustehtävänä on lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden subjektiivisten kokemusten tavoittaminen ja merkitysten näkyväksi tekeminen kirjoitettujen kertomusten avulla ja tätä kautta tiedon lisääminen ilmiöstä työelämän käytäntöjen kehittämiseksi. Tutkimuskysymykset ovat

- 1) Miten vaino ilmenee ja millaisia merkityksiä se saa sosiaalityöntekijöiden kertomuksissa?
- 2) Miten lastensuojelun sosiaalityöntekijä kertoo reagoineensa vainoon ja selvinneensä vainon kokemuksestaan?
- 3) Minkälaisia tarinoita lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kirjoitetuista kertomuksista syntyy?

Tutkimustyyppinä on narratiivinen tutkimus. Aineistonhankinta tapahtui julkaisemalla aiheesta kirjoituspyyntö sosiaalisessa mediassa kahdesti, laittamalla 21 kuntaan kirjoituskutsu tutkimukseen osallistumiseksi, osallistamalla sosiaalityöntekijöitä rekrytoimaan henkilöitä, julkaisemalla ammattilehdessä kirjoituspyyntö ja välittämällä pyyntö sähköpostilla erikoissosiaalityöntekijän koulutuksen opiskelijoille. Tutkimukseen valikoituivat henkilöt, jotka olivat tunnistanee joutuneensa vainotuksi. Aineistona on seitsemän kunnallisen lastensuojelun sosiaalityöntekijän kirjoitettua kertomusta. Osallistajat olivat 36–45 -vuotiaita naisia ollessaan vainoamisen kohteena. Kolme oli ollut töissä lastensuojelussa 0,5–3 vuotta ja neljä 10–20 vuotta vainoamisen alkaessa. Vainoamista oli kestänyt kuudessa tilanteessa 0,5 vuodesta yli kolmeen vuoteen. Yhdessä vainoamisprosessi oli kestänyt vuosia eikä se ollut vielä päättynyt. Yhtä lastensuojelun työntekijää oli vainottu kahdesti.

Aineiston analyysi perustui narratiivisuuteen. Analyysi oli aineistolähtöistä. Ensin tehtiin aineistolähtöinen temaattinen luenta ja tämän jälkeen kirjoituksista kategorisoitiin eri ilmaisut koskien vainoamisen seurauksia. Lopuksi tarinat pelkistettiin ydintarinoiksi.

Vainoamisen kohteeksi joutuminen näyttäytyy tarinoissa mielivaltaisena ilmiönä, joka on seurausta työhön liittyvien tehtävien hoitamisesta. Vainoaja on asiakas tai perheen asioissa toimiva muu työntekijä. Vainoja käyttää myös kolmatta osapuolta motiiveihinsa. Vainoteot ovat moninaisia ja ennustamattomia prosessinomaisesti kehittyviä. Vaino siirtyy yksilön työoloista kotioloihin, jolloin yksityisen ja julkisen raja rikkoontuu. Vaino uhrin läheisistä tulee toissijaisia uhreja. Vaino vaikuttaa mielenterveyteen ja toimintakykyyn, se muokkaa elämän todellisuutta, rajoittaa toimijuutta ja kaventaa elämää. Sosiaalityöntekijät pyrkivät aktiivisesti toimimaan tilanteen ratkaisemiseksi. Merkitykselliseksi uhrin tueksi, toimijaksi ja suojaksi rakentuu läheisten piiri. Keskeiset selviytymistä edistävät tekijät olivat vainon päättymisen ja sosiaalinen tuki läheisiltä ja esimieheltä.

Palvelujärjestelmän kehittäminen edellyttää ilmiön tunnistamista ja tunnustamista. Vainoamista ei pidä mieltää yksityiseksi asiaksi, vaan organisaation tulee ottaa vastuu tilanteen hoitamisesta ja tuen järjestämisestä. Auttamisjärjestelmän toimivuutta ja eri palveluiden saumatonta yhteen toimimista vainotilanteissa on kehitettävä. Yhtälailla pitää kehittää lainsäädännön soveltamista ja toimintamalleja vainoamiseen puuttumiseksi ammattilaisten kohdalla.

Asiasanat: vainoaminen, lastensuojelu, narratiivisuus, kokemus, kertomus

OINONEN, MARJO: WORK-RELATED STALKING. Child welfare social workers' experiences of being stalked and how to cope with it.

Licentiate study, 113 pages, 3 attachment pages

Degree of specialized studies in social work

September 2016

Stalking has gained the attention of society in recent years. Many international studies on stalking have been conducted, yet there is very little national research and none focusing on social workers.

The objective of the study is to reach the subjective experiences of social workers and to make the significances visible via written narratives, and thus increasing knowledge of this phenomenon in order to develop working life practices. The research questions are

- 4) How does stalking emerge and what kind of significances does it attain in social workers' narratives?
- 5) How does a child welfare social worker recount reacting to being stalked and to coping with the experience of stalking?
- 6) What kind of narratives are formed from the written narratives of social workers?

The research is a narrative qualitative study. The data was collected by publishing a request in social media twice for social workers to write about the subject, by posting a request to participate in the study in 21 municipalities, by involving social workers recruiting persons, by publishing a request in a professional magazine and by forwarding an e-mail request for the students of specialized studies in social work. The persons who had recognized having been stalked were selected for the research. The material consists of the written narratives of 7 municipal child welfare social workers. The participants were women, aged from 36 to 45 years when stalked. 3 had been working in child welfare for 0.5 to 3 years and 4 for 10 to 20 years when the stalking began. In six of the cases the stalking had lasted from 6 months to over 3 years, the seventh participant wrote the stalking had lasted for years and it was still ongoing. One social worker had been stalked twice.

The analysis is based on narrativeness and content analysis. First, a content-based thematic reading was conducted, thereafter the different expressions regarding the consequences of stalking were categorized. Finally, the accounts were simplified as master narratives.

Becoming stalked emerges as a random phenomenon that is connected to work-related tasks. The stalker is the client or some other person working with the family in question. The stalker can also use a third party for their motives. The acts of stalking are diverse and unpredictably developing in a process-like manner. The stalking transfers from the subject's working environment into their domestic environment thus causing the line of private and public to break. The loved ones of the victim of stalking become secondary victims. Stalking affects one's mental health and operating ability, it shapes the reality of one's life, restricts performance and narrows life in general. Social workers actively aim at working in order to solve the situation. The loved ones become a meaningful support, operator and shelter for the victim. The essential factors contributing to survival were the ending of the stalking and the social support from the loved ones and one's superior.

Developing the services requires recognizing and acknowledging the phenomenon. Stalking should not be seen as a private issue, instead the organization should take responsibility for handling the situation and providing support. The functionality of the help organization and co-operation of different services in a stalking case must be developed. Similarly the application of legislation and the procedures of interfering with the stalking of professionals must be developed.

Key words: stalking, child welfare, narrativeness, experience, narrative

Sisältö:

1 Johdanto	7
1.1 Tutkimustehtävä.....	10
1.2 Tutkimuksen rakenne	13
2 Väkivalta, vainoaminen ja työväkivalta	14
2.1 Väkivalta ja työväkivalta käsitteinä	14
2.2 Vainoamisen määritelmä.....	19
2.2.1 Mitä vainoamistutkimuksesta ja vainoamisesta tiedetään?	22
2.2.2 Vainoamisen seuraukset uhrissa ja selviytymisstrategiat	28
2.3 Sosiaalityöntekijöiden kokema työhyvinvointi ja työväkivalta	31
2.3.1 Sosiaalityöntekijöiden kokema työväkivalta	33
2.3.2 Työväkivallan seuraukset sosiaalityöntekijöissä ja selviytymisstrategiat	40
2.4 Lastensuojelu tutkimuksen kontekstina	43
2.5 Moniaineksisuuden kudelma.....	49
3 Tarinoita etsimässä – narratiivinen tutkimus	51
3.1 Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kertomuksista ja niiden keräämisestä	55
3.2 Narratiivinen analyysi tutkimusmenetelmänä.....	60
3.3 Eettisyys tutkimuksessani	64
4 Tulokset.....	67
4.1 Vaino ilmiönä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemana	67
4.2 Vainoon suhtautuminen työpaikalla.....	72
4.3 Vainoamisen seuraukset ja lastensuojelunsosiaalityöntekijöiden selviytymisstrategiat.....	77
4.4 Tarinatyyppit.....	84
4.4.1 ”Olen tilanteen vanki”	84
4.4.2 ”Vaikeuksien kautta voittoon”	86
4.4.3 ”Olen selviytynyt ja oppinut”	87
5 Johtopäätökset ja pohdinta	88
5.1 Keskeiset tutkimustulokset	88
5.2 Pohdintoja aiheesta	92
5.3 Tutkijapositionista.....	95
5.4 Jatkotutkimusaiheita.....	98
LÄHTEET.....	100
Liitteet	114
Liite 1. Kirjoituspyyntö.....	114
Liite 2. Kirjoituspyyntö Ammattilehti Talentiassa numero 8, vuosi 2014.....	115
Liite 3. Esimerkki artikkelin tarjoamisesta Helsingin Sanomille artikkeleineen.....	116

Kuvaluettelo

Kuva 1 Tutkimuksen viitekehys	9
Kuva 2 Tutkimuksen viitekehys, käsitteet	14
Kuva 3 Tutkimuksen viitekehys, vainoaminen	19
Kuva 4 Tutkimuksen viitekehys, työhyvinvointi, työturvallisuus ja työväkivalta	31
Kuva 5 Tutkimuksen viitekehys, lastensuojelu tutkimuksen kontekstina	43

Taulukkoluetelo

Taulukko 1 Vainon seuraukset lastensuojelun sosiaalityöntekijöille	79
Taulukko 2 Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ydintarinat.....	92

1 Johdanto

"Helsinkiläinen sosiaalityöntekijä Sari sai vuosia sitten kimppuunsa entisen asiakkaansa. Asiakas uhkasi tappa Sarin, vainosi tätä ja levitteli hänestä perättömiä tietoja muun muassa netin keskustelupalstoilla. Sari kertoo keskustelleensa asiasta useasti esimerkiksi lähiesimiehensä ja lakiosaston kanssa, mutta lakiapua ei herunut. Asiaa oli vuosien kuluessa käsitelty käräjäoikeudessa useasti. Sarin mukaan hänen kanssaan oikeudessa oli kaupungin lakimies vasta viimeisellä kerralla.

"Lopulta otin yhteyttä viraston johtavaan lakimieheen ja rukoilin, että te annatte minulle lakimiehen", Sari sanoo.

Entinen asiakas on saanut lähestymiskieltoja ja hänet on tuomittu laittomasta uhkauksesta, kunnianloukkauksista ja virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta..."

*(Sarin nimi on muutettu)
ote: Helsingin Sanomat 25.1.2015*

Tutkimuksessani käsittelen vainoamista (eng. *stalking*) lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työnsään kokemana. Ylläoleva esimerkki kuvaa lastensuojelun sosiaalityössä olevaa vaiettua ilmiötä, äärimmäistä tilannetta, joka määrittää työntekijän työskentelyä ja työolosuhteita. Esimerkki kuvaa sitä, miten työstä johtuva vainoaminen murtaa julkisen ja yksityisyyden rajat ja miten työntekijä jää kyseisessä tilanteessa selviytymään yksin, kunnes saa työnantajansa vihdoin ymmärtämään avun tarpeen. Mielenkiintoista on, että työntekijä joutuu kamppailemaan oikeuksistaan työolosuhteisiin ilman uhkatekijöitä. Entä kuinka usein työntekijä on tilanteessa, jossa organisaatio vetoaa työntekijän ja organisaation väliseen eturistiriitaan, jolloin organisaatio vetäytyy uhkatilanteessa työntekijänsä tukena olemisesta? Suomessa vainoaminen tuli rikoslakiin¹ vuoden 2014 alussa. Lakimuutoksen taustalla oli Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta

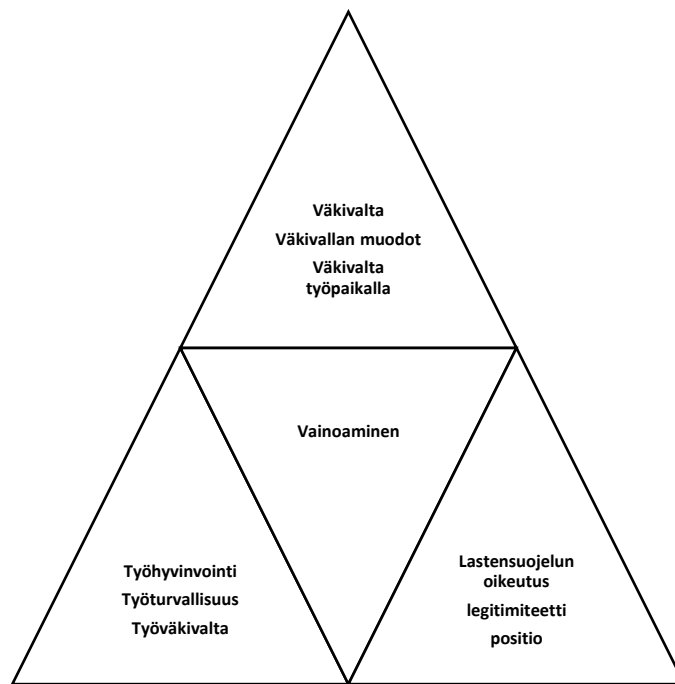
¹ Vainoamisen käsite tai rikollisen häirintäkäyttäytymisen määritelmät vaihtelevat eri maiden lainsäädännössä. Vainoaminen on kriminalisoitu monissa länsimaissa. Vainoaminen kriminalisoitiin vuonna 1991 Yhdysvalloissa, Kanadasa, Australiassa, Iso-Britanniassa ja Uudessa Seelannissa. Vainoamiseen liittyvää lainsäädäntöä on säädetty myös monissa Euroopan maissa, kuten Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa, Saksassa, Itävallassa (Oikeusvertailevaa aineistoa.) ja Suomessa. Vainoaminen on kriminalisoitu myös osassa Aasiaa. (Pathe, M. 2002, 7; Meloy 2006; Häkkänen 2008, 755.) Ruotsissa vainoaminen kriminalisoitiin rikoslain muutoksella vuonna 2011, Norjassa on puolestaan ollut vuodesta 1955 alkaen rangaistavaa pelottavalla tai kiusaavalla esiintymisellä tai muuten piittaamattomalla menettelyllä loukata toisen rauhaa. Rangaistusasteikkoa on kovennettu vuonna 2003. Tanskassa vainoaminen kriminalisoitiin jo vuonna 1933. Tanskassa astui uusi vainoamista koskeva laki voimaan vuonna 2012. Saksassa vainoaminen on säädetty rangaistavaksi vuonna 2007. Itävallassa taas jatkuva vainoaminen kriminalisoitiin vuonna 2008. (Oikeusvertailevaa aineistoa)

tehty Euroopan neuvoston yleissopimus (CETS No. 210)², ns. Istanbulin sopimus. Sopimus sisältää kolme tärkeää periaatetta, joista ensimmäinen on naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen ja poistaminen, toinen uhrien suojeleminen ja kolmas väkivallan tekijöiden saattaminen edesvastuuseen teoistaan. Hallituksen esityksessä todetaan, että yleissopimukseen liittyvässä selitysmuistiossa naisiin kohdistuvan väkivallasta on paitsi yksi vakavimmista sukupuoleen perustuvista ihmisoikeusloukkauksista, se on myös ehkä yleisin ja laajuudeltaan levinnein ihmisoikeusloukkaus. (HE 155/2014 vp.) Vuoden 2014 EU:n laajan tutkimuksen mukaan Suomi on toiseksi väkivaltaisinta maa naisille. Suomalaisista naisista 47 % oli kokenut fyysistä väkivaltaa 15 ikävuoden jälkeen (EU:n laajuinen tutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta 2014). Suomi allekirjoitti sopimuksen jo vuonna 2011, mutta se tuli voimaan vasta 1.8.2015.

Vainoamisesta on tehty verrattain paljon kansainvälistä tutkimusta (mm. Gadit, Mugford, Callanan & Aslanov 2014; Kivisto, Berman, Watson, Gruber & Paul 2015; Logan, Shannon & Cole 2007; Lowney & Best 1995; Mastronardi, Pomilla, Ricci & D'Argenio 2012; McEwan, Mullen & Purcell 2007; McNamara & Marsil 2012; Meloy 1998, 2006; Meloy & Boyd 2003; Meloy & Fisher 2005; Meloy, Mohandia & Green 2011; Mulle, Pathe & Purcell 2009; Mullen, Pathe, Purcell & Stuart 1999; Pathe 2002; Purcell, Powell & Mullen 2005; Purcell, Pathé & Mullen 2002; Regehr & Glancy 2011; Reyns & Englebrecht 2012; Rosenfeld 2000, 2004; Sheridan, North & Scott 2014; Sheridan, Blaauw & Davies 2003; Spitzberg & Cupach 2007, Spitzberg 2002; Strand & McEwan 2012; Storey, Hart, Meloy & Reavis 2009; Thomas, Purcell, Pathe & Mullen 2008; Tjaden & Thonnes 1998; Wooster, Farnham & James 2013; Whyte, Petch, Penny & Reiss 2008). Tutkimusta on tehty pääsääntöisesti oikeustieteen ja psykiatrian alalta ja se on painottunut kvantitatiiviseen tutkimukseen. Tutkimuksessani lähestyn ilmiötä laadullisesta näkökulmasta. Tutkimustehtäväni on lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden subjektiivisten kokemusten tavoittaminen ja merkitysten näkyväksi tekeminen kirjoitettujen kertomusten avulla ja tätä kautta tiedon lisääminen ilmiöstä työelämän käytäntöjen kehittämiseksi. Fenomenologisen näkökulman mukaan tieto ja kokija ovat aina toisiinsa sitoutuneita. Tärkeää on myös sen tiedostaminen, että samassa tilanteessa olevilla tai olleilla henkilöillä saattaa olla hyvinkin erilaisia kokemuksia tilanteesta. (ks. Puusa & Juuti 2011, 21.)

² Sopimus sisältää kolmen P:n periaatteen: prevention, protection ja punishment. Se on ensimmäinen eurooppalainen laillisesti sitova yleissopimus ja maailmanlaajuisesti laaja-alaisin sopimus naisiin kohdistuvaan väkivallasta puuttumiseksi. Yleissopimusta sovelletaan kaikkiin naisiin kohdistuvan väkivallan muotoihin, kiinnittämällä huomiota naisiin sukupuoleen perustuvan väkivallan uhreina. Yleissopimuksen määräyksiä uhrien suojelemiseksi tulee panna täytäntöön ilman syrjintää, esimerkiksi biologisen tai sosiaalisen sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin, vamman, maahanmuuttajataustan tai muun aseman perusteella. Valtion vastuu kattaa sekä pidättäytymisen väkivallasta että huolellisuusvelvoitteen ehkäistä, tutkia ja rangaista väkivallasta ja hyvittää väkivallanteot niiden uhreille. (HE 155/2014 vp.)

Tutkimukseni viitekehys on moniaineksinen. Työssä koettu vainoaminen paikantuu niin työhyvinvointi kuin väkivaltatutkimuksessa työväkivaltaan. Vainoaminen on yksi työväkivallan muodoista. Kirjoittaessani lastensuojelun erityispiirteistä, en voi välttyä käsittelemästä alan haasteellisia työolosuhteita, johon kuuluu työhyvinvointia koskeva tutkimus. Tutkimuksen kontekstina toimii kunallinen lastensuojelu. Lastensuojelun erityispiirteisiin kuuluu lastensuojelun oikeutus ja sen legitimeetti sekä tämän hetkinen haasteellinen lastensuojelun tila. Lastensuojelun erityispiirteet altistavat sosiaalityöntekijän vainoamistekojen kohteeksi ja luovat otolliset olosuhteet vainoamiselle.

Kuva 1 Tutkimuksen viitekehys

Tutkimukseni viitekehysten avaamisen aloitan selvittämällä käsitteitä ja niiden suhteutumista toisiinsa. Yllä olevasta kuviosta näkyy, miten ymmärrän tutkimukseni viitekehysten jäsentyväksi, miten sen osiot liittyvät toisiinsa ja miten vainoaminen sijoittuu siinä keskiöön.

1.1 Tutkimustehtävä

Tutkimuksessani tarkastelen kunnan lastensuojelun sosiaalityöntekijän työssään kokemaa vainoamista. Vainoamisella tarkoitan tutkimuksessani Suomen rikoslain mukaista toiseen henkilöön kohdistuvaa tahallista ja toistuvaa pakonomaista uhkaavaa käyttäytymistä, joka saa sen kohteeksi joutuneen henkilön pelkäämään oman turvallisuutensa vaarantumista. tutkimukseni edellyttää subjektiivista kokemusta ja sen tunnistamista. Käytän tutkimuksessani vainoamistekoja tekevästä henkilöstä nimitystä *vainoaja* ja vainoamisen kohteena olevaa henkilöä kutsun *uhriksi*. Olen valinnut käsitteeni vainoaja ja uhri siitä syystä, että olen pyytänyt tutkimukseeni osallistujia kirjoittamaan kokemuksestaan vainoon liittyen. Tällöin vainoamistekoja tekevä tekijä on vainoaja kirjoittajan kokemuksen perusteella. En arvioi tilanteessa kuitenkaan rikosoikeudellisen rajan täyttymistä, tärkeää on kirjoittajan kokemus ja se, että hän on itse tunnistanut tulleen vainotuksi. Samaa käsittevalintaa on käytetty aikaisemmassa niin kansainvälisessä kuin kotimaisessa vainoamistutkimuksessa, jota esittelen luvussa kaksi. Näin ollen pitäydyn aiemman tutkimuskentän käsitteistössä. Käsittevalinnoissa olen samaa mieltä Riitta Granfeltin (1998, 44) kanssa siitä, että on tärkeää käyttää vaikeista asioista sanoja, jotka eivät yritä keinotekoisesti häivyttää hankalaa todellisuutta.

Anneli Pohjola (1994, 200 – 209) korostaa tutkijan vastuuta käsitteiden valinnassa. Käsittevalinnoillaan tutkija luo tutkimuskohteestaan tietynlaisen konstruktion. Tiedostan, että valitsemillani käsitteillä, vainoaja ja uhri, kategorisoin tutkimukseeni liittyviä henkilöitä. Käsitteet tutkimuksessani hahmottuvat valitsemastani vainoamisilmiöstä käsin. Tosiasiallisesti henkilöiden identiteetti eli peruskäsitys itsestään on todennäköisesti jotain avain muuta, kuten äiti, isä, puoliso, tietyn ammatin edustaja ja niin edelleen, eivätkä he miellä itseään käsitteistäni käsin. Tavoitteenani ei olekaan tutkimuksessani konstruoida vainoamistekoja tekevän henkilön identiteettiä, vaan kuvata vainoamista ilmiönä ja tuoda esiin tutkimukseen osallistuneiden ihmisten elämän todellisuutta ja heidän kokemuksiaan eläessään vainoamisen kohteena.

Vainoaminen aiheena on omakohtainen, sillä olen joutunut lastensuojelun työtä tehdessäni vainoamisen kohteeksi. Vainoaja oli miespuolinen asiakkaani ja siihen liittyi hänen rekrytoimiaan apulaisia. Vainoamista kesti lähes kolme vuotta ja se oli hyvin raskas ajanjakso elämässäni, niin minulle kuin lapsilleni ja läheisilleni. Se vaikutti myös työyhteisööni. Päästyäni ammatillisen lisensiaatin koulutukseen halusin ymmärtää kokemustani ja sen merkitystä minulle ja tutkia ilmiötä tarkemmin. Riitta Granfelt (2009, 169) kirjoittaa siitä, että hänen työnsä on vapautunut kaikilta osin, niin aineiston keruun, analyysin kuin kirjoittamisenkin näkökulmasta, kun hän on myöntänyt itselleen henki-

lökohtaisten kokemusten merkitysten niin tutkimusaiheiden, käsitteiden kuin metodien valinnassa ja tulkintojen painotuksissa. Olen hänen kanssaan samaa mieltä ja olen siksi eksplikoanut henkilökoh-
taisen intressini tutkimukseni yhdeksi perusteluksi. En kuitenkaan käsitellyt tutkimuksessa koke-
mustani, vaikka kävinkin mielessäni dialogia omien kokemusteni, osallistujien kokemusten ja ai-
emman tutkimuksen kanssa.

Subjektiiivisen intressini lisäksi, koen aiheen myös yhteiskunnallisesti merkittäväksi. Lastensuojelun
sosiaalityöntekijöistä on jatkuva pula (ks. Valtakunnallinen lastensuojelun henkilöstöselvitys 2014,
23; Miettinen & Stenroos 2011, 7; Karvinen-Niinikoski ym. 2005, 9) ja haasteena on saada sosiaali-
työntekijät pysymään nimenomaan kunnallisella lastensuojelun vaativalla kentällä (ks. Forsman,
2010; Matela 2009). Työ on psyykkisesti vaativaa ja haastavaa eivätkä esimerkiksi työolosuhteisiin
liittyvien ilmiöiden kieltäminen lisää alan houkuttelevuutta. Niiden tunnustaminen, tunnistaminen ja
niihin vaikuttaminen pikemminkin voivat sitä lisätä.

Tutkimuksessani kysyn:

- 1) Miten vaino ilmenee ja millaisia merkityksiä se saa sosiaalityöntekijöiden kerto-
muksissa?
- 2) Miten lastensuojelun sosiaalityöntekijä kertoo reagoineensa vainoon ja selvin-
neensä vainon kokemuksestaan?
- 3) Minkälaisia tarinoita lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kirjoitetuista kertomuk-
sista syntyy?

Tutkimuksessani minua kiinnostaa kunnassa työskennelleen lastensuojelun sosiaalityöntekijän ko-
kemus vainoamisesta ja sen saamista merkityksistä kirjoitetuissa kertomuksissa. Toisin sanoen,
minkälaisesta ilmiöstä on kyse, kun vainoaminen liittyy työhön. Tarkastelen myös sitä, miten las-
tensuojelun sosiaalityöntekijät kertovat reagoineensa vainoamiseen ja selvinneensä siitä.

Tarkastelen, minkälaisia strategioita sosiaalityöntekijät ovat tilanteessa käyttäneet. Yksilöllisistä
selviytymisstrategioista (coping strategies) puhutaan, kun henkilö omaksuu sellaisen asenteen ja
näkökulman, että ne auttavat häntä sietämään annetut olosuhteet tai jopa nauttimaan niistä. Selviy-
tymisstrategioissa ei ole kyse vain ihmisen itsensuojeluvaistosta, vaan sitä voidaan rakentaa kaiken-
laisten motiivien, kuten riiston vastustamisen ympärille. Selviytymisstrategioille ominaista on, että

niitä voidaan rakentaa vain sosiaalisessa kontekstissa. Psykologisesta näkökulmasta selviytymisstrategiat ovat ainutlaatuisia ja erilaisia, mutta niiden rakennuspalikat ovat yhteisiä. Jokainen liittää selviytymisstrategiansa osaksi olemassa olevia diskursseja, joilla toimijan asemaa oikeutetaan tai kritisoidaan. Eri yksilöt voivat omaksua samaa toimijan asemaa varten täysin erilaisen selviytymisstrategian. (Alasuutari 2007, 188–192.)

Selviytymistä tarkasteltaessa kiinnitän huomioni työntekijöiden käyttämiin keinoihin. Valitsin analyysiini tueksi Susan Folkmanin, Richard Lazaruksen, Christine Dunkel-Schetterin, Anita DeLongin ja Rand Gruen (1986) selviytymiskeinoluokittelun. Se kiinnittää huomion pelkän selviytymistoiminnan kuvaamiseen sijaan yksilön pyrkimykseen ja toiminnan motivaatioon. Luokitteluun sisältyy oletuksia eri keinoihin liittyvistä vaikutusmekanismeista. Siihen kuuluu ongelmatilanteeseen kohdistuvia strategioita (problem focused coping) ja tunnekeskeisiä selviytymisstrategioita (emotion focused coping). Ongelmakeskeisten strategioiden avulla pyritään ratkaisemaan tilanne tai minimoimaan sen stressaava vaikutus. Tunnekeskeiset selviytymisstrategiat puolestaan käsittävät toiminnat, joilla pyritään kontrolloimaan tilanteeseen liittyviä emotioita. Selviytymiskeinot on jaettu kahdeksaan luokkaan: 1. yhteenotto (confrontive coping), 2. etäännyttäminen (distancing), 3. itsekontrolli, 4. sosiaalisen tuen etsintä, 5. vastuullisuuden hyväksyntä, 6. pakovälttäminen (escape avoidance), 7. suunnitelmallinen ongelmanratkaisu (planful problem solving) ja 8. positiivinen uudelleenarviointi (positive reappraisal). (Folkman ym 1986.)

Olen tutkimuksessani kiinnostunut myös siitä, miten tilanne vaikutti työntekijän kykyyn toimia tilanteessa ja minkälaista toimijuutta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä edellytettiin instituution ja yhteiskunnan näkökulmasta. Suvi Ronkaisen (2008, 388–401) mukaan toimijuudesta on mielekästä puhua vain silloin, kun on olemassa mahdollisuus toimia, tehdä valintoja tai merkityksellistää tilannetta. Pakko ja alistaminen tai vaihtoehtottomuus kaventavat toimijuuden tilaa. Näin ollen Ronkaisen mukaan toimijuuden analyysi on aina myös vallan analyysia. Samalla kun toimijaksi nimeäminen on subjektiuden tunnistamista, toimijuuden odotukset eivät kuitenkaan verrattuna henkilöiden, yhteiskuntien tai yhteisöjen mahdollisuuksiin, toimintatilaan ja resursseihin ole välttämättä suhteessa toisiinsa. Minkälaisia piirteitä subjektiuden tunnistaminen vastuun näkökulmasta saa?

Tutkimusmetodologiana on laadullinen narratiivinen tutkimus. *Tutkimusaineistona* minulla on seitsemän lastensuojelun sosiaalityöntekijän kirjoitettua kertomusta kokemuksestaan vainotuksi tulemisesta työssään. Kuvaan kertomusten avulla ilmiötä yleensä. Narratiivisen tutkimuksen avulla kohdistan huomioni heidän elämäänsä itsensä kokemana ja merkityksiin, joita he tuovat esiin kertomus-

tensa kautta. Kertomuksiin perustuvat merkityksenannot mahdollistavat sen, että ihmisten äänet pääsevät autenttisemmalla tavalla kuuluviin. Tutkimukseni on siis äänen antamista siihen osallistuneille kirjoittajille. Osallistujien kertomukset välittävät merkittävää, oleellista ja hyödynnettävää tietoa työväkivallan ehkäisyydelle ja samalla työhyvinvointityölle.

Aineiston hankintatapani oli temaattisesti rakentunut kirjoituspyyntö, josta pyrin tavoittamaan kokonaisia tarinoita ja juonirakenteita. Osaltaan analyysini on aineistolähtöinen. Hyödynnän analyysissäni kategorisointia tulkintojeni tueksi. Tutkimukseni rakentuu siis empiirisen aineistoni, aiemman teoreettisen ymmärryksen, lähdekirjallisuuden sekä tulkintojeni vuoropuhelusta.

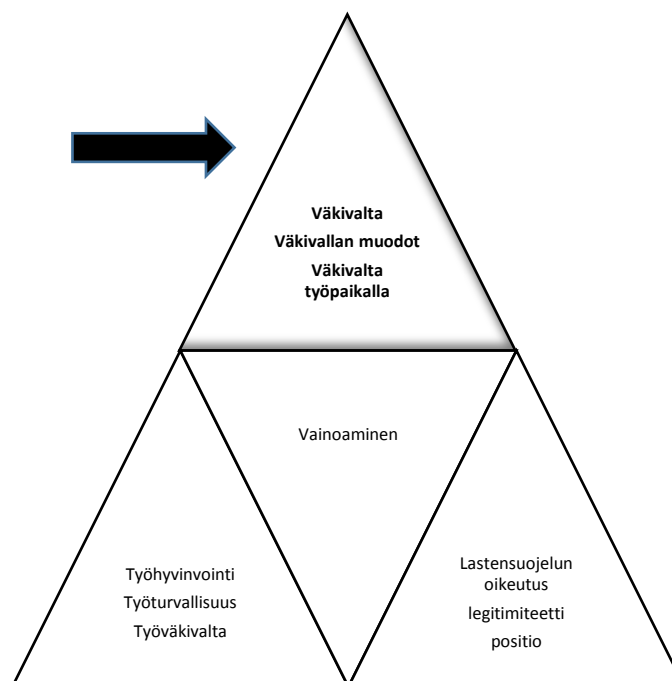
1.2 Tutkimuksen rakenne

Tutkimukseni kokonaisrakenne muotoutuu seuraavasti: Luvussa kaksi selvennän sitä, miten vainoaminen, väkivalta ja työväkivalta jäsentyvät suhteessa toisiinsa ja siirryn siitä käsittelemään vainoamistutkimusta. Etenen näin ollen tutkimuksessani erityisestä yleiseen, jotta se mitä tutkin pysyisi keskeisenä. Tämän jälkeen siirryn käsittelemään sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointiin ja työturvallisuuteen liittyvää työväkivaltatutkimusta niin kansainvälisestä kuin kotimaisesta viitekehyksestä käsin. Tämän jälkeen käsittelen tutkimukseni kontekstia eli lastensuojelua ja sen erityispiirteitä, jotka altistavat lastensuojelun sosiaalityöntekijän vainoamisen kohteeksi. Luvusta kolme alkaa tutkimukseni toteutus. Kuvaan siinä ensin narratiivisuutta yleisesti ja esitän oman ymmärrykseni siitä. Tämän jälkeen luvussa neljä kerron tutkimusaineiston keruusta, käsittelystä, analyysistä ja tulkinnasta. Pohdin luvun lopussa myös eettisiä valintojani. Luku viisi jäsentää tutkimustulokset. Tavoitteenani on kuvata ja ymmärtää vainoamista ilmiönä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden subjektiivisten kokemusten kautta ja antaa heille ääni. Kuvaan heidän käyttämiä selviytymisstrategioitaan sekä esittelen kirjoitelmista koostamani lyhyet tarinat. Johtopäätös ja pohdinta luvussa koan tutkimukseni keskeiset tulokset. Lisäksi erittelen tulosten antia ja merkitystä niin sosiaalityölle kuin työturvallisuustyöllekin, pohdin omaa tutkijapositioni, narratiivisuuden käyttämistä omassa työssäni sekä pohdin jatkotutkimuksen aiheita suomalaiselle vainoamistutkimukselle.

2 Väki­valta, vainoaminen ja työvä­ki­valta

Määrittelen tämän luvun aluksi lyhyesti väkivallan ja työväkivallan käsitteitä ja sitä, miten ne suhteutuvat toisiinsa. Pyrin tällä tavoin hallitsemaan ja ohjaamaan tutkimustani ja sen jäsentymistä. Tämän jälkeen esittelen niin kansainvälistä kuin kotimaista vainoamistutkimusta. Vainoamistutkimusta kohdistuen sosiaalityöntekijöihin ei ole juuri tehty. Katson, että se liittyy ilmiönä sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointiin ja työturvallisuuteen ja tästä syystä käsittelen omana osuutenaan työväkivaltatutkimusta. Työhön liittyvänä väkivalta ja työntekijään kohdistuva uhkailu ovat usein osana vainoamista. Tämä tarkastelu luo yleiskuvaa sosiaalityöntekijöiden työturvallisuudesta. Tutkimukseni kontekstoituu lastensuojeluun, sillä tutkimukseni kohteena ovat lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kertomukset. Käsittelen lastensuojelun erityispiirteitä, sen tuomaa positiota lastensuojelun sosiaalityöntekijälle ja sitä, miksi lastensuojelu altistaa työntekijät vainoamiselle.

2.1 Väki­valta ja työvä­ki­valta käsitteinä

Kuva 2 Tutkimuksen viitekehys, käsitteet

Väkivalta saa tässä ajassa niin kansainvälistä kuin yhteiskunnallista näkyvyyttä. Väkivalta ja sen seuraukset ovat läsnä kaikkialla. Siitä uutisoidaan valta- ja sosiaalisessa mediassa, joten sen kohtaamiselta ei voi välttyä. Toisaalta vahva medianäkyvyys saa aikaan myös vastakkaisia reaktioita ja vahvaa kollektiivisuutta. Muun muassa Yle Kotimaa uutisoi 24.9.2016 Peli poikki -mielenosoituksesta Helsingissä, joka kokosi pelkästään 15 000 henkilöä rasismiin ja väkivallan vastaiseen mielenosoitukseen. Se sai myös laajalti kansainvälistä huomioita. Mielenosoituksen käynnistäjänä toimi nuoren miehen kuolema, jonka epäillään johtuvan Suomen vastarintaliikkeen edustajan häneen kohdistaman pahoinpitelystä. Media uutisoi siis väkivaltaa, joka liittyy sotaan, terrorismiin, rasismiin ja joiden syyt ovat yhteiskunnallisia, poliittisia tai taloudellisia. Myös yksittäisiin ihmisiin ja yhteisöihin liittyvät väkivallanteot nousevat taajaan uutisotsikoihin. Väkivaltaa tapahtuu paljon myös näkymättömissä ja salassa, yksityisissä paikoissa. Yleensä se on silloin yksittäiseen tai useaan henkilöön kohdistuvaa. Kotimainen väkivaltatutkimus tarkastelee pääsääntöisesti vallankäyttöä yleensä, sekä väkivalta- ja sukupuolikäytöksiä. Tutkimuskohteina ovat olleet enimmäkseen väkivallan kokemukset erityisesti parisuhteessa entisen tai nykyisen kumppanin tekemänä (Husso 2003; Nyqvist 2001; Piispa 2004; Ojuri 2004).

Väkivalta on siis paitsi globaali myös lokaali ilmiö, puhumattakaan sen ilmentymistä perhe- ja läheisyyksissä. Väkivaltaa määritellään usein suhteessa siihen kulttuuriin, aikaan ja paikkaan, jossa elämme. Se, mitä jossain toisessa kulttuurissa ei katsota väkivallaksi, kuten lapsen fyysinen kunnioittaminen, katsotaan esimerkiksi suomalaisessa kulttuurissa maamme oikeuskäytännön ja rikoslain mukaisesti tuomittavaksi lapseen kohdistuvaksi väkivallaksi. Väkivaltakysymys on sekä henkilökohtainen että vahingoittava elämäkokemus, mutta siitä on tullut yhä vahvemmin myös yhteiskunnallinen kysymys. Maailman terveysjärjestö WHO (World health organization) julisti vuonna 1996 väkivallan yhdeksi huomattavimmaksi kansainväliseksi kansanterveydelliseksi ongelmaksi. Tämä seurauksena julkistettiin ensimmäinen World Report On Violence and Health vuonna 2002. Se on julkaistu myös suomeksi nimellä Väkivalta ja terveys maailmassa -WHO:n raportti. Raportissa käytetään WHO:n yleisesti käytössä olevaa määritelmää väkivallasta: "Fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan fyysistä voimankäyttöä tai sillä uhkailua, henkilöä tai ryhmää vastaan, joka aiheuttaa jolla on korkea riski aiheuttaa fyysinen tai psykologinen vamma, kuolema tai henkisen tai sosiaalisen kehityksen haitta." (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi & Lozano 2002, 5.)

Määritelmässä väkivalta on nimenomaan tahallista ja tarkoituksellista. Väkivalta jaetaan vielä kolmeen luokkaan, sen mukaan miten väkivaltaa käyttävän toiminta ilmenee: itseen kohdistama väkivalta, väkivalta ihmisten välillä ja kollektiivinen väkivalta. Väkivaltaa kuvataan sen luonteen perus-

teella fyysiseksi, seksuaaliseksi, psyykkiseksi tai perustarpeiden tyydyttämättä jättämiseksi. Fyysinen väkivalta on voimankäyttöä ja siitä seurauksena voi olla vamma, mutta äärimmillään jopa kuolema. Vamman laatu voi olla fyysinen, seksuaalinen tai henkinen. Henkinen väkivalta voi vaikuttaa ihmisen henkiseen tai sosiaalisen kehitykseen. Se käsittää sanalliset hyökkäykset pitäen sisällään fyysisellä väkivallalla uhkailun. Väkivalta mielletään tahalliseksi käyttäytymiseksi, vaikkakin sitä voi toisinaan tapahtua myös tahattomasti, kuten tilanteessa, jossa dementoitunut tai autistinen asiakas lyö hoitajaansa. (Krug ym. 2002, 6-25.) Väkivalta syntyy yleensä monimutkaisissa prosesseissa: Kyse on väkivallan määrittelemistä valtasuhteista, diskursiivisista käytännöistä ja yhteiskunnallisesta järjestyksestä väkivallan mahdollistajana (Husso 2003, 56–57).

Väkivalta ja sen kokemus eivät rajoitu vain ihmisen yksityiselämään, vaan sitä esiintyy myös työelämässä. Kansainvälisen työjärjestön ILO:n (International Labour organization) ³ määritelmän mukaan *työväkivallaksi* lasketaan: ”mikä tahansa poikkeava toiminta tai käytös, jossa henkilöä kohtaan hyökätään, uhataan, vahingoitetaan työssään tai työnsä seurauksena” (ILO 2004).

Wynne, Clarkin, Cox ja Griffiths (1997) ovat määritelleet työväkivaltaa seuraavasti: ”Tapahtumat, jossa henkilöitä käytetään hyväksi, uhataan tai pahoinpidellään työhön liittyvissä olosuhteissa ja jotka suoraan tai epäsuoraan vaarantavat heidän turvallisuutensa, hyvinvointinsa tai terveytensä. ”.

Työväkivalta voidaan jakaa vielä sisäiseen ja ulkoiseen väkivallaan. Sisäistä väkivaltaa on esimerkiksi työntekijöiden mukaan lukien johtajat ja esimiehet välinen väkivalta. Ulkoinen väkivalta tulee työpaikan ulkoa ja sen tekijänä on joko asiakas tai ulkopuolinen tuntematon henkilö. (ILO 2004; Chappell & Di Martino 2006, 10).

Työväkivalta on *työpaikkaväkivaltaa* laajempi käsite. Työpaikkaväkivallasta ei ole vain yhtä määritelmää. Yleisimmin työpaikkaväkivallasta kuitenkin käytetään Euroopan komission vuonna 1994 määritelmää. Silloin sillä tarkoitetaan tapahtumia tai toimintaa, jolle ominaista on aggressiivisuus. Se voi olla toistuvaa ja ennakoimatonta. Henkilöä loukataan sanallisesti, uhataan, pahoinpidellään tai häiritään seksuaalisesti hänen työhönsä liittyvissä oloissa ja jotka suoraan tai epäsuoraan vaarantavat hänen turvallisuutensa, hyvinvointinsa ja terveytensä. Se pitää sisällään väkivalta- ja uhkapaikat, jotka sattuvat työssä, työmatkalla tai muissa työhön liittyvissä oloissa tai jopa kotona, jos ne johtuvat työstä. Tähän luetaan mukaan niin työntekijään kuin hänen perheeseen tai muihin lähei-

³ International Labour Organization (ILO) on yhdistyneiden kansakuntien alainen järjestö, joka hoitaa työvoimaan ja työntekoon kuuluvia asioita. Se on perustettu vuonna 1919 ja liitetty YK:n yhteyteen toisen maailmansodan päättyessä.

siin kohdistuva väkivalta. (Antikainen-Juntunen 2007, 28; Chappell & Di Martino 2006, 11–12, 30; Di Martino, Hoel & Cooper 2003, 3; Fagerström & Leino 2014, 6.)

Työväkivallan ollessa ulkoista väkivaltaa sen tekijänä on työyhteisöön kuulumaton henkilö, kuten asiakas, potilas, tämän läheinen tai kuka tahansa muu henkilö (Chappell & Di Martino 2006, 19). ILO erottelee asiakasväkivallan ja ventovieraan kohdistaman väkivallan työntekijään. Nostan tässä esiin *asiakasväkivallan* määritelmän. ILO:n mukaan se käsittää ”kaikenlaisen väkivallan, jossa hyökkäysten tai palveluiden saaja on uhrinsa hoidettavana, huollettavana tai palveluiden saajana rahaa tai muuta hyötyä vastaan. Kyseisellä henkilöllä on työntekijään voimassa oleva tai on ollut aiemmin asiakassuhde. Uhrin työ toimii laukaisimena. Tekijä voi olla uhrille täysin tuntematon, mutta hän tuntee uhrin tämän työstä. Asiakasväkivalta voi ilmetä työssä ja muuhun siihen liittyvässä toiminnassa.” (ILO 2012.) Kehittyvän teknologian käyttö ja sen tuomat mahdollisuudet antavat asiakasväkivallalle uudenlaisen väylän. Asiakasväkivallan eri muodoille yhteistä on se, että se synnyttää pelkoa ja epävarmuutta uhkaa ja väkivaltaa kokeneille, sekä muille, jotka saavat tietää tapahtuneesta (Waddington, Badger & Bull, 2005).

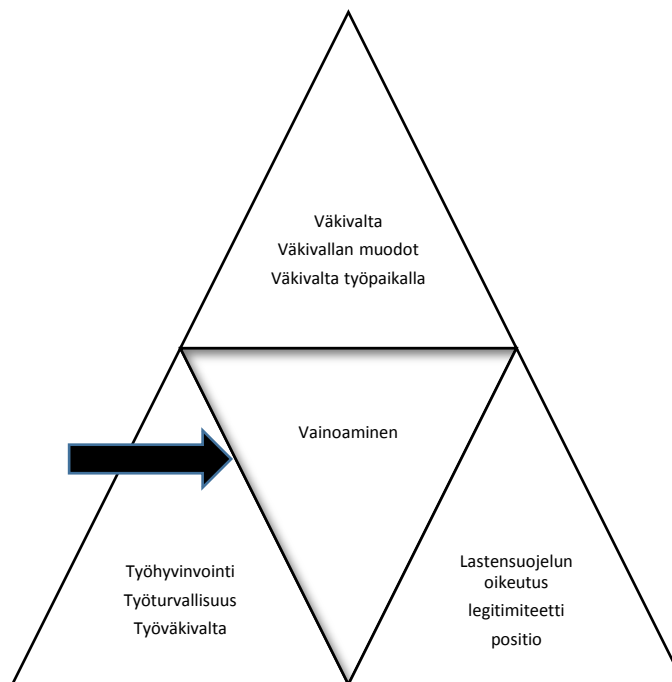
Asiakas- ja työväkivallan erottaa se, että työväkivalta voi olla myös työkaverin tai esimiehen aiheuttamaa. Kun asiaa tarkastellaan kansallisen työturvallisuuslainsäädännön näkökulmasta, työväkivalta on nimenomaan asiakasväkivaltaa eikä kollegoiden aiheuttamaa. Sitä ei pidetä ilmeisenä työturvallisuuslain 27 §:n edellyttämällä tavalla. Hallituksen esityksessä (59/2002) vp. työturvallisuuslaiksi ilmeisestä väkivallan uhasta todetaan: ”Työ ja työolosuhteet työssä, johon liittyy ilmeinen väkivallan uhka, olisi järjestettävä siten, että väkivallan uhka ja väkivaltatilanteet ehkäistäisiin mahdollisuuksien mukaan ennakolta.” Tutkimusten mukaan väkivallan uhkaa esiintyy eniten poliisi-, vartiointi-, sairaanhoito-, sosiaali-, ravintola-, myynti- ja liikealalla. Näissä työtehtävissä joudutaan kohtaamaan väkivaltaisia asiakkaita. Väkivaltatilanteisiin voivat myötävaikuttaa niin fyysisen työympäristön rakenteet kuin riittämätön tilanteen hallinta. (Väkivallan uhka työelämässä 2014, 10.)

Jeff Hearn ja Wendy Parkin (2002) ovat tutkineet väkivaltaa työorganisaatiossa. He näkevät väkivallan (violence) laajasti vahingoittamisena (violation). Hearn ja Parkin määrittelevät väkivallan vahingoittaviksi, vahinkoa aiheuttaviksi tai vahingoittavina pidettävinä rakenteina, toimintoina, tapahtumina ja kokemuksina. Työväkivalta on paitsi fyysistä väkivaltaa, kiusaamista, häirintää, pakkottamista, uhkailua, pelottelua, kuulustelua, valvontaa, tarkkailua, alistamista, syrjintää, ulkopuolelle jättämistä, ahdistelua ja vainoamista. Samankaltaiseen määritelmään ovat päätyneet Duncan

Chappell ja Vittoria Di Martino (2006, 16) ILO:n (International Labour Organization) julkaisussa *Violence at work*.

Tutkimuksessani kirjoittaessani työväkivallasta, tarkoitan sillä työssä esiintyvää ulkopuolelta tulevaa väkivaltaa, joka on esimerkiksi asiakkaiden tai heidän läheistensä työntekijöihin kohdistamaa. Rinnastan työpaikkaväkivaltaan asiakasväkivallan ja työväkivallan ja käytän edellä mainittuja käsitteitä samaa tarkoittaen. Olen tehnyt tämän valinnan, sillä määritelmä kuvaa kansainvälisissä artikkeleissa ja tutkimuksissa esiintyvää sanastoa (*violence towards staff, work related violence, third-party violence, violence at work, workplace violence*). Oma tutkimukseni keskittyy edellä mainituista työväkivallan lajeista *vainoamiseen*.

2.2 Vainoamisen määritelmä

Kuva 3 Tutkimuksen viitekehys, vainoaminen

Vainoamista ei ole määritelty yleisesti tai työväkivaltaan liittyen erityisesti. Tästä syystä kuvaan seuraavaksi vainoamiseen liittyviä määritelmiä ja käsitteitä. Kansainvälisessä tutkimuskäytännössä vainoamista määritellään lainsäädännöstä eriävällä tavalla. John Reid Meloy (1998) mukaan vainoamista kuvaa liiallinen kiinnostus kehittää läheisyyttä kohteen kanssa. Siihen liittyy toistuvat ja jatkuvat ei-toivotut yhteydenotot, jotka ovat omiaan aiheuttamaan pelkoa niiden vastaanottajassa. Tyypillistä vainoamiselle on fokuoitu huomio, lisääntyvä energia toiminnassa, pakonomainen ajattelu vainoamisen kohteesta sekä impulsiivisuus. Vainoaminen yleensä alkaa häirintänä ja se eskaloituu avoimesti uhkaavaksi käyttäytymiseksi. Patricia Tjaden ja Nancy Thonnes (1998) määrittelevät vainoamisen häiritseväksi tai uhkaavaksi käytökseksi, jota esiintyy toistuvasti. Se voi olla seuraamista, epätoivottavia yhteydenottoja tai ilkivaltaa. Teot aiheuttavat uhrissa pelkoa. Niihin voi liittyä vakavan vahingoittamisen mahdollisuus. Äärimmillään teot voivat johtaa hyökkäykseen tai jopa kuolemaan. Vainoamisessa tutkimusten mukaan kahden viikon jaksoa pidetään kriittisenä rajana. Vainoamisen jatkuessa yli kyseisen ajan, se usein muuttuu tunkeilevammaksi, uhkaavammaksi ja vahvemmin negatiivisia psykososiaalisia vaikutuksia herättäväksi uhrissa. (Purcell ym. 2005; Mullen ym. 2009; Wooster ym. 2013.)

Suomessa Merja Laitinen ja Anna Nikupeteri (2013) ovat tutkineet vainoamista naisiin ja lapsiin kohdistuvana eron jälkeisenä väkivaltana. Heidän mukaansa vainoaminen on sarja tekoja, joihin ei välttämättä liity fyysistä väkivaltaa, mutta jotka voivat äärimmillään edetä jopa uhrin kuolemaan. Vainoamistekoihin liittyy ennustamattomuutta ja jatkuvuutta. Teot ohjaavat uhrin arkea niin kotona kuin julkisissa paikoissa. Laitinen ja Nikupeteri ovat kuvanneet vainoa erilaisilla verkoston, rihmaston ja verkon metaforilla. Heidän pyrkimyksenään on luoda vainon käsite, joka kuvaa parisuhteen päättämisen tai sen yrityksen jälkeisen vallankäytön kiinnipitävyyttä, yhdistää eri väkivallan muodot ja sisältää väkivallan eri elämänalueisiin ulottuvan luonteen. Verkoston metaforalla he tarkoittavat verkostomaisuudella vainoteoista muodostuvaa järjestelmällistä ja suunnitelmallista väkivallan ilmentymistä, jossa vainoaja hyödyntää omia ja uhrin lähisuhteita sekä käyttää erilaisia apuvälineitä, kuten uhrin puhelimeen asennettuja vakoiluohjelmia, vainoamisessa. Rihmaston metaforaan he sisällyttävät vainoteot epämääräisinä, ennustamattomina ja osin paikantumattomina väkivallan tekoina. Näistä ristiriitaisista vainon ilmiöistä muodostuu prosessuaalinen arkeen kiinnittyvä verkko tai ansa, joka sitoo uhria ja joka rikkoo yksilön perusoikeutta vapauteen, hyvinvointiin ja koskemattomuuteen. (Nikupeteri & Laitinen 2013.)

Tutkijoiden keskuudessa vainoamisesta on siis useita eri määritelmiä, samoin kuin käsitteitäkin. Vainoamiseen rinnastuvana käsitteinä ovat *pakonomainen häirintä* (eng. *obsessional harassment/stalking*, Rosenfeld 2000, *obsessive relational intrusion ORI*, Spitzberg & Cupach 2007 tai *unwanted pursuit behavior*) ja *pakonomainen seuraaminen* (eng. *Stalking and Obsessional Following*, Meloy & Fisher 2005). Yhtenäiseen määrittelyyn tai käsitteistöön ei ole päästy, vaikkakin edellä kuvatuissa tulee esiin vainoamisen pakonomaisuus, toistuvuus, tunkeilevuus ja vahingoittavuus sekä se, että vaino on omiaan aiheuttamaan uhrille ja tämän läheisille pelkoa ja ahdistusta. Vainoaminen on prosessinomaista. Se vaikuttaa eri tavoin uhrin elämään ja lähipiiriin aiheuttaen pelkoa.

Vainoamisella omassa tutkimuksessani tarkoitan Suomen rikoslain mukaista toiseen henkilöön kohdistuvaa tahallista, toistuvaa pakonomaista uhkaavaa käyttäytymistä, joka saa henkilön pelkäämään oman turvallisuutensa vaarantumista.

Vainoamistutkimusta on kohdennettu niin opiskelijoihin kuin tiettyihin ammattiryhmiin, yleensä koskien terveysalan ammattilaisia. Tutkimukset yliopisto-opiskelijoiden kokemuksista vainoamisesta antavat viitteitä siitä, että vainoaminen on yleinen huolenaihe ja ongelma opiskelijoiden keskuudessa niin ulkomailla kuin kotimaassa. (mm. Amar & Alexy 2010; Björklund 2010; McNamara &

Marsil 2012). Corinne McNamara ja Dorothy Marsil (2012) ovat tutkineet vainoamisen esiintyvyyttä amerikkalaisten collegeopiskelijoiden keskuudessa. Verkkokyselyyn osallistuneista 1573 opiskelijasta (70.1 % naisia; 29.9 % miehiä) 12 % koki tulleen vainotuksi. Lisäksi 42.5 % raportoi kokeneensa vähintään yhden käyttäytymiseen liittyvän indikaattorin, joka viittasi vainotuksi tulemiseen. Tutkimuksen johtopäätöksenä todettiin, ettei sukupuolten välillä ollut juurikaan eroa vainoamisen tunnistamisessa. Katja Björklund (2010) tutki Suomessa vainoamisen esiintyvyyttä opiskelijoiden keskuudessa. 92 % vainoajista oli miespuolisia. Kaikkiaan 48,5 % osallistujista oli vainottu, naisista 52 % ja miehistä 23 % oli vainottu. Vainoamisen kesto oli kolme kuukautta. Verkkokyselyyn vastasi 615 opiskelijaa, joista 22 % oli altistunut vainoamiselle kerran ja 26 % useamman kuin kerran. Osallistuneista 22 % oli altistunut väkivaltaiselle vainoamiselle.

Vainoamista on tarkasteltu ammattiin liittyen lähinnä terveydenhuollon henkilökuntaan psykologeja, terapeutteja ja lääkäreitä koskien. Vainoamisen kohteeksi joutuminen on varsin yleistä. Muun muassa Pohjois-Amerikassa tehdyn tutkimuksen mukaan kolmea neljästä psykologista oli ahdisteltu jossain vaiheessa uraa, yhtä viidestä oli uhkailtu ja joka seitsemästä oli vainottu. (Kivisto ym. 2015.) Australiassa tehdyssä tutkimuksessa 20 % kyselyyn osallistuneista 830 australialaisesta psykologista oli altistunut vähintään kaksi viikkoa kestäneelle vainoamiselle (Purcell ym. 2005). Puolestaan amerikkalaisen tutkimuksen mukaan 10 % psykologeista oli vainottu ja näistä neljää kahdesti. Kyseiseen tutkimukseen osallistui 294 psykologia. Vainoaminen kohdistui useammin miespsykologeihin kuin naisiin, mikä oli päinvastainen tulos yleisiin väestöä koskeviin tutkimuksiin nähden, joissa nainen on miestä useammin vainoamisen kohde. Kyseisen tutkimuksen mukaan vainoamisen kohteeksi joutuminen oli riippumaton sosiaalidemografisista tekijöistä (kuten sukupuolesta, siviilisäädystä, etnisestä taustasta) ja ammatillisuudesta (kuten koulutuksen tasosta, teoreettisesta orientaatiosta, edellisestä työtehtävästä tai maantieteellisestä sijainnista) (Gentile, Asamen, Harmell & Weathers 2002) Iso-Britanniassa yleislääkäreihin suunnatun tutkimuksen mukaan lähes 20 prosenttia oli vainottu jossain vaiheessa uraa (Wooster ym. 2013) ja Kanadassa psykiatreihin kohdistuvassa tutkimuksessa 25 prosenttia raportoi joutuneensa vainotuksi (Gadit, Mugford, Callanan & Aslanov 2014). Italialaisessa tutkimuksessa, joka koski psykiatreihin kohdistuvaa vainoamista, sen psykopatologiaa ja sukupuolieroavaisuuksia, todettiin vainoamisen olevan yleisempää yksityisellä kuin julkisella sektorilla. Pääsääntöisesti naiset vainoavat mielenterveyden ammattilaisia yksityisellä sektorilla. (Mastronardi, Pomilla, Ricci ja D'Argenio 2012.) Vainoamisen kohteena olleiden mielenterveysalan työntekijöiden huolenaiheet koskivat usein sitä, että vainoaminen eskaloituu fyysiseksi tai seksuaaliseksi väkivallaksi. Huolta herätti myös se, että vainoaminen jatkuu jatkumistaan tai jos se

on loppunut, se alkaa uudelleen. Pelkona oli se, että vainoaminen aiheuttaa merkittävää psykososiaalista haittaa kohteelleen. (McEwan ym. 2007.)

Varsinaisesti sosiaalityöntekijöihin kohdistuvana vainoamistutkimuksena on kansainvälisestä tutkimuksesta löydettävissä Kanadassa tehty tutkimus, johon osallistui 171 sosiaalityöntekijää. Sen mukaan 16 % sosiaalityöntekijöistä ilmoitti kokeneensa vainotuksi tulemistä jossain vaiheessa uraansa (MacDonald & Sirotych 2005). Tämä oli ainoa löytämäni tutkimus, joka nimenomaisesti selvitti sosiaalityöntekijöihin kohdistuvaa vainoamista ja sen yleisyyttä sosiaalityöntekijöiden keskuudessa. Lisäksi Coxin ja Spezialen (2009) *Survivors of Stalking* tutkimuksessa, jossa tuotiin esiin vainottujen ääniä ja kokemuksia. Tutkimuksessa osallistujana oli sosiaalityöntekijä Danielle, joka joutui asiakkaansa lakimiehen vainoamaksi.

2.2.1 Mitä vainoamistutkimuksesta ja vainoamisesta tiedetään?

Kansainvälisesti vainoamistutkimusta on tehty paljon, pääsääntöisesti USAssa. Vainoamista on tutkittu ilmiön yleisyyden näkökulmasta ja siitä, miten vainoaminen on ymmärretty yhteiskunnallisessa keskustelussa. Tutkimuksissa on pyritty selvittämään sitä, kuka vainoaa ja miksi. Miten vainoaminen vaikuttaa sen kohteeseen ja miten vainoamista tulisi käsitellä? Typologisointia on tehty vainoajista, vainoamisen motivaatiosta, vainoamiskäyttäytymisestä ja uhrin oireilusta (Spitzberg & Cupach 2007.) Aiheesta on runsaasti tutkimusta parisuhdeväkivallasta ja siitä seuranneesta vainoamisesta. Laadullista tutkimusta vainoamisesta on tehty suhteellisen vähän. Uutena avauksena vainoamistutkimuksessa Suomessa ovat olleet lasten kokemusten ja näkökulman esiintuominen eron jälkeisessä vainossa (Nikupeteri & Laitinen 2015; Nikupeteri, Tervonen & Laitinen 2015).

Merkityksellistä on tarkastella sitä, miten vainoamiskäsite on konstruoitunut ja mistä se on saanut alkunsa. Vainoamiskäsitettä on tutkittu yhteiskunnallisen keskustelun kautta Yhdysvalloissa. Kathleen Lowney ja Joel Best (1995) tarkastelivat vainoamista medianäkyvyyden, tieteellisten artikkeleiden ja oikeuskäytäntöjen kautta. Tutkimuskohteena oli se, miten ja minkälaisessa muodossa vainoaminen tuotiin julkiseen tietoisuuteen ja miten se vaikutti uudenlaisen rikoskäsitteistön rakentumiseen. He identifioivat kolme ajanjaksoa, joissa vainoaminen tunnistettiin sosiaalisena ongelmana. Vuosien 1980–1988 aikana vainoamista koskevat artikkelit ja keskustelut otsikoituivat ”psychological rape” (psykologinen raiskaus) tai ”obsessive following” (pakonomainen seuraaminen). Vai-

noamista käsitteenä ei juurikaan käytetty. Käyttäytymiseen liittyi seksuaalista uhrin häirintää ja tunkeilevuutta, joka yleensä tyypiteltiin väkivallattomaksi, mutta sitkeäksi. Yleensä uhrina oli nainen. Vaikkakin käyttäytymistä pidettiin yleisesti sosiaalisesti ei-hyväksyttävänä ja ongelmallisena, uhria oli mahdotonta suojella lain keinoin. Vuosina 1989 – 1991 vainoaja -käsitettä alettiin käyttää lisääntyvästi, useimmiten muodossa ”star stalker” näyttelijätär Rebecca Schafferin murhan seurauksena. Uhreina pidettiin lähinnä julkisuuden henkilöitä ja rikoksentekijöinä psyykkisesti sairaita, jotka olivat sopimattomasti pakkomielteisiä uhrejaan kohtaan. Uudenlainen konstruktio herätti vainoamisesta julkisen keskustelun ja valjasti siihen median ja viihdeteollisuuden, minkä seurauksena lainsäädäntöä alettiin muuttaa Yhdysvalloissa. Viimeisen periodin vuosien 1992 – 1994 aikana vainoaminen määriteltiin uudelleen, jolloin siitä tuli väkivaltarikos, joka yleensä kohdistui naiseen entisen puolison tai rakastajan taholta.

Vaikka vainoaminen on tunnistettu väkivaltarikokseksi Yhdysvalloissa jo 1990-luvulla, se on tullut Suomen rikoslakiin vasta vuonna 2014. Se on siis rikosoikeudellisena käsitteenä suhteellisen uusi. Siihen liittyvä rikollinen käyttäytyminen ja toiminta on kuitenkin tunnistettu oikeuskäytännössä pitkään. Aiemmin erilainen häirintäkäyttäytyminen, joka nykyisin pidetään usein vainoamiseen liittyvänä, saattoi tulla rikoslain mukaan arvioitavaksi monena eri rikoksena, kuten kotirauhan rikkomisena, salakuunteluna, salakatseluna, kunnianloukkauksena, laittomana uhkauksena, pakottamisena ja äärimuodossa henkeen tai terveyteen kohdistuvana rikoksena. Suomessa vainoamista esitettiin ensi kerran rangaistavaksi lakialoitteella vuonna 2010. Aloite kuitenkin raukesi. Oikeusministeriö asetti syksyllä 2011 työryhmän selvittämään ja arvioimaan, edellyttääkö Istanbulin sopimuksen 34 artiklan velvoite säätää vainoaminen rangaistavaksi rikoslain muuttamista ja löytyykö muutokselle kansalliset perusteet. Selvityksen perusteella oikeusministeriö esitti mietinnössään 24/2012 rikoslakia täydennettäväksi vainoamista koskevalla rangaistussäännöksellä. Tunnusmerkistönä rikokselle esityksen mukaan piti täytyä tekotavan lisäksi, toistuvuus ja tahallisuus ja se, että teko oli omiaan aiheuttamaan kohteelle pelkoa tai ahdistusta ja se hallitsee hänen elämänsä. Abstraktia vaaraa pidettiin riittävänä täyttämään rikoksen tunnusmerkistön. (Oikeusministeriön julkaisuja 24/2012.) Vainoaminen kriminalisoitiin Suomessa ja se on virallisen syytteen alainen rikos. Tämä tarkoittaa sitä, että syyttäjä voi ilman asianosaisen vaikutusta nostaa asiassa syytteen omaloitteisesti. Rikoslain 7 a pykälän mukaan ”vainoamiseen syyllistyy se, joka toistuvasti uhkaa, seuraavaa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta.” (Rikoslaki 9.12.1889/39.)

Vainoamisen kriminalisoinnin jälkeen Suomessa vuonna 2014 kirjattiin 607 rikosilmoitusta, joista syyttäjälle eteni 214. Syylliseksi epäiltyjä oli 251, joista naisia oli 35. Kaiken kaikkiaan 19 tuomittiin vainoamisesta. Vuonna 2015 tehtiin yhteensä 664 rikosilmoitusta, joista syyttäjälle eteni 308. Syylliseksi epäiltyjä oli 342. Näistä naisia oli 51. (Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto 2016) Vainoamisesta tehtyjen rikosilmoitusten määrä, syyttäjälle edenneiden rikosten määrä, samoin kuin syylliseksi epäiltyjen naisten määrä on parissa vuodessa kasvanut. Tämä saattaa olla seurausta tietoisuuden lisääntymisestä vainoamisesta.

Vainoamisen *yleisyyden* arviot vaihtelevat eri tutkimusten valossa, riippuen vainoamisen määritelmästä, otannasta ja menetelmistä. (mm. Häkkänen 2008; Kumpuniemi 2012; Sheridan ym. 2003). EU:n laaja tutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta vuodelta 2014 perustui 42 000 naisen haastatteluihin EU:n 28 jäsenvaltiossa. Sen mukaan noin 18 % naisista oli kokenut jonkinlaista vainoamista 15 vuoden iästä lähtien. Naisista 5 % ilmoitti kokeneensa vainoamista tutkimusta edeltäneiden 12 kuukauden aikana. Vainoamisen yleisyydestä huolimatta 74 % vainoamistapauksista ei koskaan tule poliisin tietoon. Yksi kymmenestä naisesta oli joutunut entisen kumppaninsa vainoamaksi. Verkkovainoamiselle vainoamiselle sähköpostin, tekstiviestien tai internetin välityksellä olivat alttiita erityisesti nuoret naiset. Neljä prosenttia 18–29 -vuotiaista naisista oli kokenut verkkovainoamista tutkimusta edeltäneiden 12 kuukauden aikana. Kyseisen raportin mukaan suomalaisilla naisilla vainoamisen esiintyvyys 15 -vuotiaana tai sitä vanhempana oli 20–29 prosenttia. Erityisesti nuorilla naisilla on riski joutua vainoamisen uhriksi. (EU:n laajuinen tutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta.) Vainoamisen keskimääräinen kesto on kaksi vuotta. (Häkkänen 2008; Rosenfeld, 2004; Spitzberg & Cupach, 2007).

Tutkimuksin on myös selvitetty vainon uhrien ja vainoajien sukupuolta ja keskimääräistä vainoamisen kestoa. Brian Spitzberg ja William Cupach (2007) tekivät meta-analyysin aiemmista vainoamista tai vainoamisilmiötä koskevista tutkimuksista. Tutkimuksia oli 175 ja ne edustivat 122 207 vastaajaa tai tapausta. Vainoamisen uhreista 60–80 % on naisia ja 25 % miehiä. Mukana olleiden tutkimusten mukaan 25 % ihmisistä on vainottu, naisista 8–32 % ja miehistä 3–13 %. Tutkimusten mukaan jopa 80–90 prosenttia vainoajista on miehiä. (Häkkänen 2008; Cupach & Spitzberg 2004.) Yleisyyden ja ilmenevyyden perusteella vainoamisen voidaan todeta olevan sukupuolistunutta. Tämä vahvistaa aiempaa väkivaltatutkimusta ja tilastoja, vaikkakin sukupuolistuneisuutta vainossa saattaa selittää Bradford Reyns ja Christine Englebrechtin (2012) tutkimus, jonka mukaan miehillä oli korkeampi kynnyksensä tunnistaa itsensä vainoamisen uhriksi kuin naisilla. Yleensä vainoaminen tunnistettiin silloin, kun siihen liittyi fyysistä kiinnikäymistä. Kuitenkin tutkimukseen osallistuneis-

ta miehistä 40 % ja naisista 39 % tunnisti itsensä vainoamisen uhriksi tietoisuuden kasvaessa vainoamisesta. Rikoksen vakavuus, uhrin tietoisuus ja sukupuoli lisäsivät todennäköisyyttä kokea pelkoa vainoamisesta. Tutkimuksen osallistui 1457 vastaajaa National Crime Victimization Surveyistä (NCVS) Yhdysvalloissa.

Vainoamiskäyttämisen muotoja on luokiteltu seuraavasti: Brian Spitzberg (2002) typologisoi vainoamiskäyttäytymiseen seitsemän muotoa, joita olivat 1) liiallinen läheisydentarve (hyperintimacy) tai vainoajan käyttäytymistä leimaa liiallinen intressi kehittää suhdetta. 2) Vainoaja seuraa ja valvoo uhriaan (proximity/surveillance) tai 3) rikkoo tai tuhoaa uhrin omaisuutta, tilaa tai yksityisyyttä (invasion). 4) Vainoaja voi myös liittoutua uhrin läheisten kanssa tai valtuuttaa kolmannen osapuolen jatkamaan vainoamista (proxy). 5) Häirintä ja pelottelu (intimidation and harassment), näin toimimalla vainoaja uhkaa tai muutoin psykologisesti pyrkii manipuloimaan uhriaan. 6) Pakottaminen ja uhkailu tai rajoittaminen (coercion and constraint), jossa vainoaja kontrolloi uhriaan kiittämällä, uhkailemalla tai muutoin valtaa käyttämällä tähän ja 7) aggressio (aggression), jossa vainoaja käyttää eri muodoissa tapahtuvaa väkivaltaa uhriaan kohtaan. (Spitzberg 2002, 262.) Tämä on yleinen ja edelleen paljon käytetty typologia, vaikkakin Brian Spitzberg ja William Cupach (2007) ovat modifioineet edellistä jaottelua myöhemmin vastaamaan nykYTEknologian huomioimista vainoamiskäyttäytymisessä. Modifioidussa versiossa on välilliset kontaktit muoto (mediated contacts), jossa yhteydenotot tapahtuvat teknologisten välineiden kautta (verkkovainoaminen, cyber stalking) sekä pyrkimyksellä suoraan henkilökohtaiseen (face to face) vuorovaikutteiseen kontaktiin joko itse tai kolmannen henkilön välityksellä.

Tutkimuksin on selvitetty myös *väkivallan ilmenemistä* vainoamistapauksissa. Väkivaltaa ilmenee noin 30–40 prosentissa vainoamistapauksia (Rosenfeld, 2004; Spitzberg & Cupach, 2007). Sekä miehissä että naisissa on väkivaltaisia vainoajia (Harmon, Rosner & Owens 1998; Meloy & Boyd 2003; Purcell ym. 2002; Thomas ym. 2008; Strand & McEwan 2012). Suurin osa niistä, jotka käyvät fyysisesti uhriensa kimppuun ovat yleensä uhkailleet uhriaan väkivallalla, kuitenkin valtaosa väkivallalla uhkailijoista ei toteuta uhkauksiaan. Suurin riski väkivaltaiseen vainoamiseen oli niillä, joilla oli aiempi intiimisuhde vainoajaan. (McEwan ym. 2007.) Strand ja McEwan (2012) vertasivat 71 naisvainoajaa 479 miesvainoajaan. Miehistä 31 % oli väkivaltaisia ja naisista 23 %. Ero ei ollut tilastollisesti merkittävä. Meloy, Mohandie ja Green (2011) vertasivat Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa 143 naispuolista vainoajaa 862 miespuoliseen. Miespuoliset vainoajat ottivat kohteekseen naisia yleisemmin vastakkaisen sukupuolen, useimmiten entisen kumppanin. Tilanteessa mies pyrkii läheisyyteen eikä hyväksy jätetyksi tuleamista. Seurauksena tästä on, että entinen kumppani ko-

kee vainoamisteot uhkaaviksi. Naisilla puolestaan kohteeksi valikoitui miespuolinen tuttava, venteras tai julkisuuden henkilö, jolle he lähettivät kirjeitä ja lahjoja, mutta joita harvemmin lähestytettiin. Naisilla oli tutkimuksen mukaan vähemmän rikoshistoriaa ja heidän käyttöksensä oli huomattavasti vähemmän uhkaavaa ja väkivaltaista kuin miesten. Toisaalta taas Harmon, Rosner ja Owens (1998) päätyivät Yhdysvalloissa tekemässään pitkittäistutkimuksessa (1987 - 1996) oikeuspsykiatrisella poliklinikalla toisenlaiseen tulokseen: vainoamisen motivaation ollessa romanttinen tai eirontantinen, vainoajilla oli yhtä suuri todennäköisyys käyttäytyä väkivaltaisesti uhria kohtaan. Barry Rosenfeldin (2004) analyysin mukaan puolestaan oli vain vähän näyttöä siitä, että vainoajan aikaisemmalla rikos- tai väkivaltahistorialla tai vainoajan tai uhrin sukupuolella olisi merkitystä väkivaltaiseen vainoamiskäyttäytymiseen.

Vainoamisen *motivaatioita* on luokiteltu eri tavoin ja vainoamista on selitetty luomalla erilaisia tyypologioita taustalla vaikuttavista häiriöistä, vuorovaikutussuhteista ja käyttäytymisen motiiveista (Spitzberg & Cupach 2007; Häkkänen 2008). Mullen ym. (1999) havaitsivat tutkiessaan vainoajien motivaatiota viisi eri vainoamistyyppiä. Näitä ovat läheisyyden etsijät (intimacy seeking), taitamattomat (incompetent), katkerat (resentful), saalistajat (predatory) sekä hylätyt (rejected). Näistä yleisin ryhmä oli hylätyt, mutta katkerien vainoajien motivaationa on pelotella ja aiheuttaa tuskaa uhrille. Purcell ym. (2002) vertasivat oikeuspsykiatrisella mielenterveysklinikalla (forensic mental health clinic) 40 naispuolista vainoajaa 150 miespuoliseen vainoajaan. Naisten vainoamistekojen kohde oli useimmiten hänen aiemmin tuntemansa henkilö, johon vainoaja pyrki luomaan intiimiä suhdetta tai jolla oli ollut menneisyydessä auttamisroolissa tämän elämässä. Naiset myös ottivat vainoamisen kohteeksi todennäköisemmin samaa sukupuolta olevan kohteen. Naisia motivoi vainoamisessa pyrkimys läheisyyteen, kun taas miehillä oli laajemmat motivaatiot. Johtopäätöksenä oli, että naisia ja miehiä motivoi eri asiat ja uhrin valikoidaan eri perustein. Vaikkakin vainoamistekojen konteksti eroaa, sen tunkeilevuus ja vahingoittavuus puolestaan eivät.

Myös vainoamisen yhteyttä *psykopatologiaan* on tutkittu. (mm Storey, Hart, Meloy & Reavis 2009; Reavis, Allen & Meloy 2008; Whyte ym. 2008; Mullen, Pathé, Purcell & Stuart 1999). John Reid Meloy (1998) mukaan vainoaminen on seurausta vainoajalla esiintyvistä viiden psykologisen tekijän yhtymäkohdasta: sosiaalinen kyvyttömyys, eristäytyminen ja yksinäisyys, pakonomaiset käyttöhäiriöt, patologinen narsismi ja aggressiivisuus. Kuitenkin tutkimukset sen suhteen, onko joidenkin mielenterveyden ongelmien omaavien vainoajien ja väkivaltaisen käyttäytymisen välillä yhteyttä, vaatii edelleen tutkimusta ja empiiristä vahvistamista, sillä valtaosa tutkimuksista on tehty sairaalapopulaatioissa ja pienellä tutkimusjoukolla. (McEwan ym 2007.)

Vainoamisen *uhriksi valikoidutaan*, joko siten, että tekijän mielestä uhri on jollakin tapaa epäonnistunut työssään tai vaihtoehtoisesti uhriksi voi joutua kuka tahansa tuntematon henkilö. Uhrin ammattiin liittyvään vainoamiseen saattaa liittyä kauna tai katkeruus uhria kohtaan eli vainoaja haluaa kostaa tai hakea oikeutta asialleen (Spitzberg & Cupach 2007; Häkkänen 2008). Barry Rosenfeldin (2000) mukaan rikoksentekijöitä tutkittaessa voidaan löytää erilaisia vainoamiseen liittyviä tekijöitä. Vainoamisen syynä voi olla: 1) uhrin identiteetti, kuten intiimisuhde vainoajan kanssa, julkisuuden henkilö, poliitikko tai työnantaja, 2) suhteen laatu, joka voi olla joko todellinen tai vainoajan kuvitteleva tai 3) yksilön motivaatio, joka voi olla romanttinen tai kosta haluava. Näin ollen vaikka kenestä tahansa voi tulla vainoamisen uhri, korkeammassa riskissä näyttävät olevan opiskelijat ja julkisissa töissä olevat henkilöt (mielenterveysala, oikeus- ja lainvalvontaviranomaiset, opettajat, poliitikot ja viihdemaailmassa toimivat henkilöt). Yleisimmin vainoaminen on seurausta aiemman romanttisen parisuhteen päättymisestä (50 %). Vainoamisessa 75 % on ollut jokin aiempi tuttavuus tai suhde uhriin ja 25 % vainoamisen uhri on tuntematon. (mm. Sheridan ym. 2003; Spitzberg 2002; Spitzberg & Cupach 2007.)

Yhteenvedona voidaan yllä olevien tutkimusten perusteella todeta, että vainoamista on kaiken kaikkiaan tutkittu kansainvälisesti paljon. Se on tullut rikosoikeudelliseksi käsitteeksi ja rangaistavaksi teoksi Yhdysvalloissa jo 1990-luvulla, mutta Suomessa vasta 2014 vuoden alussa. Kun vainoamista on tutkittu yleisyyden näkökulmasta, voidaan todeta, että vainoaminen on varsin yleistä naisiin kohdistuen. Erityisesti nuorilla naisilla on riski joutua vainoamisen uhriksi. Vaikka vainoaminen on yleistä, vain joka neljäs vainoamistapauksista tulee poliisin tietoon. Verkkovainoamiselle ovat alttiita varsinkin nuoret naiset. Eri tutkimusten mukaan vainoamisen keskimääräinen kesto on kaksi vuotta. (Häkkänen 2008; Rosenfeld, 2004; Spitzberg & Cupach, 2007.) Tutkimusten mukaan jopa 80–90 prosenttia vainoajista on miehiä. Yleisyyden ja ilmenevyyden perusteella vainoaminen näyttää olevan sukupuolistunutta. Vainoamistutkimuksessa on tehty luokiteltu vainoamiskäyttäytymistä, vainoamistyyppejä ja vainoamisen motivaatiota. Tutkimuksin on selvitetty väkivallan ilmenemistä vainossa. Suurin riski väkivaltaisen vainoamisen kohteeksi joutumisella on niillä, joilla on aiempi intiimisuhde, kuten parisuhde vainoajaan (McEwan ym. 2007). Vainoamisen uhriksi voi joutua kuka tahansa, vaikkakin valtaosassa tapauksissa vainoajalla on ollut aiempi tuttavuus tai suhde uhriin

2.2.2 Vainoamisen seuraukset uhrissa ja selviytymisstrategiat

Vainoamisen seurauksia tarkastellaan usein tutkimuksissa traumaperusteisesti tai sitä kautta, minkälaisia häiriöitä se aiheuttaa uhrin elämään (Spitzberg & Cupach 2007). Vaikka vainoamiseen ei liity fyysistä väkivaltaa, henkiset seuraamukset vainotuksi tulemisesta voivat olla merkittäviä. Vainoamisen uhriksi joutumisesta aiheutuu monenlaisia oireita: erilaisia yleisoireita, kuten vaikutuksia fyysiseen, kognitiiviseen ja psyykkiseen terveyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin, samoin kuin voimavaroihin ja sietokykyyn. Vainoamisen uhri saattaa myös pelätä vainoamisesta aiheutuvaa taloudellista haittaa. Hän saattaa pelätä vahingoittuvansa itse tai perheensä vahingoittuvan. Pahimmillaan uhri voi pelätä omaa tai perheensä kuolemaa. (Carr, Goranson & Drummond, 2014, 4-22.) Jatkuvan pelon lisäksi vainotuilla on todettu esiintyvän enemmän masennusta ja ahdistusta sekä posttraumaattista stressiä kuin niillä, joita ei ole vainottu (Kampush, Emmeltak & Bartak 2003; Logan ym. 2007; Pathe & Mullen 1997). Haavoittuvuuden uhka yhdistettynä uhkailuihin aiheuttaa vainoamisen uhreissa enemmän psykologista stressiä kuin fyysinen hyökkäys (McEwan ym. 2007).

Vainoamisen seuraukset voivat olla näin ollen psykologisia (psyykkisiä ja kognitiivisia), fyysisiä, emotionaalisia, sosiaalisia, mutta myös taloudellisia. Taloudelliset kustannukset kertyvät terveydenhuoltokustannuksista (psykologiset ja fyysiset), oikeudenkäynnistä koituvista kustannuksista tai mahdollisesti kotoa pois muuttamisesta. Uhrille aiheutuu myös muutoksia sosiaalisissa ja institutionaalisissa verkostoissa. Perheenjäsenet saattavat käyttää aikaa uhrin opastamiseen ja tukemiseen. Työkaverit voivat joutua paikkaamaan vainoamisen kohteeksi joutuneen poissaoloista johtuvista tekemättä jääneistä työtehtävistä. Vainoaminen saattaa alkaa vaikuttaa myös suoraan uhrin verkostoon. Myös uhrin auttajasta saattaa tulla myös vainoajan uhri. Verkoston jäsenet saattavat sijaistraumatisoitua tilanteessa ja heille voi kehittyä masennusta ja stressioireita. (Spitzberg & Cupach 2007.)

Vainoaminen vaikuttaa haittaavasti uhrin sosiaaliseen elämään. Tracey Buddin ja Joanna Mattinsonin (2000) mukaan etenkin naiset rajoittavat menojaan ja välttelevät tiettyjä paikkoja ja henkilöitä ja tekevät lisätoimenpiteitä turvallisuuden lisäämiseksi. Vainoamisen kesto ennustaa myös sitä, minkälaista sosiaalista haittaa uhri kokee, minkälaista uudelleen arviointia hän tekee sosiaalisissa suhteissaan, miten hän vähentää omaa sosiaalista kanssakäymistään tai minkä verran hän arvioi tarvitsevänsä aikaa töistä poisolemiseksi. Vainoamisen uhreilla korkean ahdistuksen määrän on todettu voivan johtaa lisääntyneeseen päihteiden käyttöön sosiaalisten ja persoonallisuuden vaikeuksien lisäksi. (Pathe 2002.)

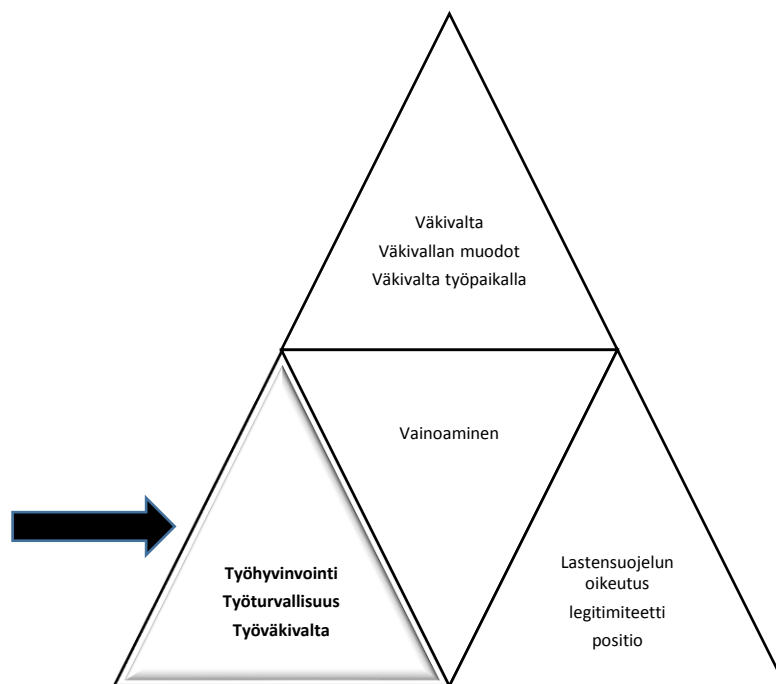
Vainoamiskäyttäytymistä ja sen seurauksia on tutkittu saman- ja vastakkaisen sukupuolen kontekstissa. Lorraine Sheridanin, Adrian Northin ja Ardrian Scottin (2014) tutkimukseen osallistui 872 itsensä vainoamisen tunnistanutta uhria Iso-Britanniasta ja Yhdysvalloista. Uhrin ja vainoajan sukupuoli eivät olleet määrääviä muuttujia vainoamisessa ja sen kokemisessa. Miesvainoajien nais- ja miespuoliset uhrin raportoivat heikkouden kokemuksia enemmän kuin naisvainoajien uhrin, kun taas naisvainoajien uhrin raportoivat hämmennyksen kokemuksia. Miesuhrin reagoivat todennäköisesti aggressiivisesti vainoajaan edusti tämä kumpaa sukupuolta tahansa. Miesvainoajien naispuoliset uhrin kärsivät todennäköisesti fyysisistä ja psyykkisistä seuraamuksista. Naisuhrin raportoivat yleensä miehiä enemmän pelkokokemuksista. Miesvainoajien naispuoliset uhrin kokivat vainoamisen vaikuttavan heihin merkittävästi. He kokivat voimattomuutta. Naisvainoajien miespuoliset uhrin raportoivat puolestaan huomattavasti vähemmän yleistyneestä luottamuksen puutteesta kuin mm. samaan sukupuolta edustavat uhri ja vainoaja tai miespuolinen vainoaja ja naisuhri. Miesvainoajat käyttivät todennäköisemmin teknologiaa apunaan, uhkailivat seksuaalisella väkivallalla sekä aiheuttivat vakavia vammoja naispuoliselle uhrilleen. Miesvainoajien naispuoliset uhrin olivat nuoria ja erittäin todennäköisesti näiden ex-kumppaneita. Naispuoliset vainoajat kohdistivat vainoamisteot puolestaan ammattilaisiin. Oli vainoaja sitten mies tai nainen ja uhri kumpaa sukupuolta tahansa, perhe, ystävät, uhrin naapurit ja muut ihmiset, jotka liittyivät uhriin jollain lailla, kärsivät vainoamisen haitallisista vaikutuksista. Sukupuolen sijaan vainoamisen keston ja uhan tason on todettu enustavan vahvemmin vainon haitallisia vaikutuksia kolmansiin henkilöihin.

Vainoamiseen liittyvistä selviytymisstrategioista on myös tehty erilaisia tutkimuksia. Angela Amar ja Eileen Alexy (2010) tutkivat kyselytutkimuksella 262 collegeopiskelijan kokemuksia ja heidän selviytymisstrategioitaan. Yleisempiä selviytymisstrategioita olivat ongelman vähätteleminen ja minimointi, etäisyyden ottaminen vainoajaan, irrottautuminen ongelmasta ja sen ulkoistaminen, sanallisen pakenemistaktiikan käyttäminen, suhteen lopettamisyritykset, vuorovaikutuksen rajoittaminen vainoajaan ja saavutettavuuden rajoittaminen suhteessa vainoajaan. Spitzberg (2002) sekä Spitzberg ja Cupachin (2007) tutkimuksissa on eritelty viisi erilaista toimintatapaa vainoamiseen: 1) mukana reagointi (mm. uhrin pyrkimys keskustella vainoajan kanssa), 2) vastaan reagointi (mm. uhkaaminen), 3) pois päin reagointi (mm. puhelinnumeron ja päivittäisten kulkureittien vaihtaminen), 4) sisään päin reagointi (mm. kieltäminen ja päihteiden käyttö) ja 5) ulos päin reagointi (mm. lähestymiskiellon hakeminen). Uhreille suositellaankin usein vainoamistilanteesta selviämiseksi elämäntavan muutoksia, johon sisältyy turvallisuuden vahvistaminen, vainoamistekojen dokumentointi ja tarkkaavaisuus jokapäiväisessä elämässä. Vaikkakin muutokset ja turvasuunnitelmat ovat

välttämättömiä, on tärkeää muistaa, etteivät muutokset lisää jo haavoittuneiden uhrien eristäytymistä. (Pathe 2002.)

Vainoamistutkimuksin on selitetty ilmiötä ja pyritty hakemaan yhtenäisiä typologioita vainoamiskäyttäytymiselle, motivaatiolle ja selviytymisstrategioille. Kansainvälisesti vainoamistutkimusta on tehty runsaasti, Suomessa vainoamista on yleensä ottaen tutkittu vähän. Kansainvälisesti vainoamistutkimusta sosiaalialaan liittyen on tehty hyvin niukasti eikä Suomessa laisinkaan. Vainoamiseen liittyy usein väkivaltaa tai sen uhkaa. Sosiaalityöntekijöihin kohdistunutta työväkivaltatutkimusta on tehty runsaasti. Esittelen sitä tutkimuksessani seuraavaksi.

2.3 Sosiaalityöntekijöiden kokema työhyvinvointi ja työväkivalta

Kuva 4 Tutkimuksen viitekehys, työhyvinvointi, työturvallisuus ja työväkivalta

Sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointia sekä työssäjaksamista on selvitetty sekä ulkomaisissa että kotimaisissa tutkimuksissa. Sosiaalityöntekijöistä juuri lastensuojelussa työskentelevien on todettu kokevan enemmän stressiä ja vähemmän työtyytyväisyyttä kuin muilla sosiaalityössä työskentelevillä. Lisäksi heillä on enemmän vaikeuksia selvitä työkuormituksesta ja he pitävät työlle tarjottua tukea riittämättömänä. (Coffey ym. 2004, 744; Collins 2008, 1175.)

Sinikka Forsmanin (2010) tutkimuksen mukaan suomalaiselle lastensuojelutyölle on ominaista se, että siinä koetaan kuormitusta ja uupumusta samalla kun työ koetaan tärkeäksi ja motivoivaksi. Saarisen ym. (2012) tutkivat sosiaalityöntekijöiden kokemuksia työnsä kuormittavuudesta ja ristiriitaisuudesta Pohjoismaissa ja tulivat siihen tulokseen, että suomalaiset sosiaalityöntekijät ovat erittäin kuormittuneita ja kokevat huomattavasti muita pohjoismaisia kollegoitaan enemmän ristiriitoja työssään. Etenkin toimeentulotuessa ja lastensuojelussa työskentelevät ovat muita kuormittuneempia. Paineet lastensuojelussa ovat kasvaneet enemmän, sillä pätevistä sosiaalityöntekijöistä on jatkuva pula. (Saarinen, Blomberg & Kroll 2012, 403–415.) Maija Mänttari-van der Kuipin (2015) mukaan erityisesti lastensuojelua kuormittaa haasteelliseen työhön nähden riittämättömät resurssit ja pula pätevistä sosiaalityöntekijöistä. Tutkimukseen osallistuneista kunnallisista sosiaalityöntekijöistä yli 40 prosenttia raportoi työhyvinvointinsa heikentyneen kuluneen kahden vuoden aikana ja

jopa 18 prosenttia kärsi työpahoinvoinnin kokemuksista vähintään muutaman kerran viikossa tai päivittäin. Erityisen yleisiä olivat työn henkisen kuormittavuuden kokemukset. Niitä oli kymmenesosalla päivittäin. Kokemukset lisääntyneistä tehokkuusvaatimuksista olivat yhteydessä työpahoinvoinnin kokemuksiin. Vaikka pahoinvointi oli yleistä, työntekijöillä oli myös työhön liittyviä hyvinvoinnin kokemuksia: he olivat innostuneita työstään ja kokivat mielihyvää syventyessään työhön.

Työhyvinvointiin kuuluu työturvallisuus ja sitä kautta työväkivalta. Väkivalta ja uhkailu ovat puolestaan usein osana vainoamista ja tästä syystä tarkastelen tutkimuksessani sosiaalityöntekijöiden työssään kokemaa väkivaltaa ja siihen liittyvää tutkimusta. Niiden tarkastelu antaa yleiskuvan sosiaalityöntekijöiden työturvallisuudesta tai pikemminkin työssä ilmenevästä turvattomuudesta. Tutkimukset koskevat useimmiten sosiaalityöntekijöitä yleensä ja vain harvoin ne koskevat pelkästään lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä. Sosiaalityöntekijöiden kokemaa työväkivaltaa on tutkittu kasvavassa määrin niin Suomessa kuin maailmalla. Kansainvälisissä tutkimuksissa Kanadassa, Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa asiakkaiden työntekijöihin kohdistamaa väkivaltaa on tutkittu väkivallan yleisyyden ja muotojen esiintyvyyden näkökulmasta ja väkivallan vaikutuksista sosiaalityöntekijään. Tutkimuksissa on selvitetty, minkä tyyppiset asiakkaat yleisimmin turvautuvat väkivaltaan ja minkälaisissa tilanteissa väkivaltaa yleisimmin esiintyy. (mm. Jayaratne, Croxton & Mattison 2004; Jayaratne, Vinokur-Kaplan, Nagda & Chess 1996; Littlechild 1995; Macdonald & Sirotych 2001; Newhill 1996; Rey 1996) Laadullista tutkimusta ilmiöstä on tehty ulkomailla. Työssä kohdatuun väkivaltaan on alettu kiinnittää huomioita 1990-luvulta lähtien niin Suomessa kuin ulkomailla varsinkin Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa.

Eri tutkimusten mukaan sosiaalityöntekijöillä on kasvanut riski työväkivaltaan. Syitä siihen on haettu erilaisista selityksistä. Joidenkin mukaan sosiaalityöntekijöihin kohdistuva väkivalta heijastelee yhteiskunnassa esiintyvää väkivaltaa ja väkivallan yleistymistä mediassa (Newhill 1996; Rey 1996) ja toisten puolestaan ilmiö selittyy sosiaalityöntekijän työn luonteesta, hoivan ja kontrollin dilemmasta, jonka seurauksena asiakkaiden viha, turhaumat ja avuttomuus saattavat purkautua työntekijään väkivaltana (Littlechild 2005a; Newhill 1996; Virkki 2009). Osaltaan sosiaalityön luonne heijastelee yhteiskunnan tilaa ja työväkivallan kasvua on selitetty myös sillä, että yhteiskunnalliset muutokset, kuten eriarvoistuminen, työttömyys ja köyhyys saavat alaluokan kohdistamaan väkivallan käyttäytymisen yhteisöihin sekä terveydenhuollon ja muiden palveluiden työntekijöihin (Mayhew & Chappel 2006). Lisäksi kasvanut maahanmuutto, kaupungistuminen, väestön ikääntyminen ja yhteiskunnan teknologisoituminen aiheuttavat haasteita työlle. Sosiaalityöntekijät kohtaa-

vat työssään yhä vaikeampia ja monimuotoisempia asiakkaiden ongelmia yhä pienemmillä henkilöresursseilla.

Eri maissa lainsäädännöllä on pyritty vaikuttamaan kasvavaan työväkivaltaan. Suomessa työturvallisuuslaki pyrkii estämään työväkivallan ennakolta. Jos työntekijä kuitenkin kuormittuu työssään terveyttä vaarantavalla tavalla, työnantajan on ryhdyttävä toimiin kuormitustekijöiden selvittämiseksi sekä vaaran välttämiseksi tai vähentämiseksi. Työturvallisuuslaissa väkivallan uhka nostettiin työpaikan haitta- ja vaaratekijöiden joukossa tapaturmien ja ammattitautien torjumisen rinnalle. (Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738.)

Työpaikkaväkivaltaa, sen yleisyyttä ja sen aiheuttamia seurauksia on tärkeää tutkia, sillä se aiheuttaa henkilökohtaisen trauman lisäksi yhteiskunnallisia kustannuksia muun muassa terveydenhuollossa ja oikeudenkäyntien muodossa. Työnantajalle vaikutukset tulevat työtyytyväisyyden laskuna, lisääntyneinä sairauspoissaoloina ja työuupumuksena. Näin ollen tutkimusmaailmassa näyttäisi olevan tilaus siirtyä selvittämään vaikuttavia ja tehokkaita toimenpiteitä työpaikkaväkivallan ehkäisemiseksi.

2.3.1 Sosiaalityöntekijöiden kokema työväkivalta

Kansainvälisissä tutkimuksissa on raportoitu korkeita lukuja sosiaalityöntekijöiden asiakkaiden taholta kokemasta väkivallasta (Jayatrane ym. 2004; MacDonald & Sirotych 2001; Newhill 1996; Rey 1996; Regehr ym. 2004). Ainakin Yhdysvalloissa ja Kanadassa pulmana on se, ettei ilmiön esiintyvyyden säännönmukaiselle tarkastelulle ole luotu kansallista tai systemaattista järjestelmää (mm. Jayaratne ym. 2004; Macdonald & Sirotych 2005). Yhdysvalloissa tutkimukset perustuvat yleensä NASW:n (National association of Social Workers) kautta kerättyyn dataan.

Väkivallan yleisyys ja esiintyvyys vaihtelee eri kansainvälisen tutkimusten mukaan paljon ja lainsäädännöstä huolimatta työssä koettu väkivalta on varsin yleistä. Sosiaalityöntekijät eivät välttämättä ilmoita asiakkaan väkivaltaisesta käytöksestä, koska osaa asiakkaan käyttäytymistä pidetään hyväksyttävänä tai ymmärrettävänä ja työntekijät kokevat, että heidän velvollisuutensa on vastaanottaa ja sietää sitä (MacDonald & Sirotych 2001).

Työväkivallan esiintyvyys vaihtelee tutkimuksissa suuresti. Tarkasteltaessa tunnettuja kansainvälisiä tutkimuksia 20 vuoden takaa, jo silloin sosiaalityöntekijöihin kohdistuvan työväkivallan on arvioitu olleen yleistä. Ilmiö ei ole siis tutkimuskentällä uusi. Charles Horejsin (1994) Yhdysvalloissa Montanassa tehty tutkimus kohdistui perhepalveluiden sosiaalityöntekijöihin ja heidän esimiehiinsä. Työntekijöistä 50 % kertoi käyttävänsä 95 % työajasta lastensuojeluun. Yksi työntekijöistä raportoi vammautuneensa viimeisen 12 kuukauden aikana asiakkaan lyötyä häntä kasvoihin. Vastaajista 11 % raportoi fyysisestä väkivallasta, josta ei ollut tullut vammoja ja 8 % raportoi läheltä piti tilanteista. Vastaajista 97 % raportoi asiakkaan heihin kohdistamasta huutamisesta tai kiroilusta viimeisen vuoden aikana. Osallistujista 33 % oli saanut viimeisen vuoden aikana tappouhkauksen, 27 % oli uhattu vahingoittaa fyysisesti ja 9 % oli uhattu perheenjäsenen vahingoittamisella. Vastaajista 62 % harkitsi hakevansa toista työpaikkaa, kun taas 36 % ilmoitti, ettei ollut koskaan edes harkinnut hakevansa toista työpaikkaa asiakasväkivallan vuoksi. Tästä vedettiin tutkimuksessa johtopäätös, että työntekijät näkivät työpaikkaväkivallan osana työtään.

Pari vuotta myöhemmin tehdyssä yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa, johon osallistui satunnaisesti 633 sosiaalityöntekijää NASW:lta, 17,4 % vastaajista oli uhattu fyysisesti ja 2,8 % ilmoitti joutuneensa hyökkäyksen kohteeksi. Suullisia uhkauksia raportoi 42,8 % vastaajista. (Jayaratne ym. 1996.) Grant MacDonaldin ja Frank Sirotichin (2005) kanadalaisen tutkimusten mukaan, jossa oli 171 sosiaalityöntekijää, 88 % sosiaalityöntekijöistä oli kokenut suullista häirintää, 64 % oli uhattu vahingoittaa fyysisesti, 29 % oli häiritty seksuaalisesti. 29 % sosiaalityöntekijöitä kohtaan oli hyökätty fyysisesti asiakkaan taholta ja 8 % oli vahingoittunut hyökkäyksessä. 23 % oli uhattu perheenjäsenen tai kollegan vahingoittamisella.

Brian Littlechild ym. (2016) Englannissa tekemään tutkimukseen osallistui aggressiivisesti ja väkivaltaisesti käyttäytyvien vanhempien kanssa lastensuojelussa työskenteleviä työntekijöitä 590, näistä sosiaalityöntekijöitä oli 402. Vastaajista 48 % oli saanut viimeisen kuuden kuukauden aikana uhkauksen siitä, että hänestä tehdään valitus. Persoonaan kohdistuvan uhkauksen oli saanut 42 %. Osallistujista 61 % kertoi lasten vanhempien uhanneen heitä ja 48 % oli saanut useita uhkauksia viimeisen puolen vuoden aikana. Puolet kertoi kohtaavansa vihamielisiä ja pelottavia tai uhkaavia vanhempia vähintään kerran viikossa. (Littlechild, Hunt, Goddard, Cooper, Raynes & Wild 2016, 1-12.)

Edellä olevien kansainvälisten tutkimusten mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin kohdistuva asiakasväkivalta näyttää olevan edelleenkin varsin yleistä. Asiakasväkivallan yleisin muoto on suulliset uhkaukset.

Myös *sosiaalityöntekijöiden suhtautumista työväkivaltaan* on tutkittu kansainvälisesti. Yhdysvalloissa Lucy Reyn (1996) tutkimuksessa vastaajista 82 % oli huolissaan asiakasväkivallasta ja puolestaan Christina E. Newhillin (1996) tekemässä tutkimuksessa 78 % koki asiakasväkivallan olevan merkittävä tekijä sosiaalityössä. Mielenkiintoista oli, että jälkimmäisessä tutkimuksessa vain 31 % koki asiakasväkivallan olevan merkityksellinen juuri heidän omassa työpaikassaan, vaikka 52 % tutkimukseen osallistujista kertoi olevansa toisinaan huolissaan omasta turvallisuudestaan työskennellessään asiakkaidensa kanssa. Vastaajista 57 % kertoi kokeneensa asiakasväkivaltaa työuransa aikana. Näistä 83 % oli uhattu ja 40 % oli kokenut fyysisistä väkivaltaa asiakkaan taholta.

Työväkivallasta ilmoittamisesta esimiehille sekä esimiesten suhtautumista työväkivaltaan on tehty ensimmäisiä tutkimuksia jo 30 vuotta sitten Iso-Britanniassa. Colin Rowettin (1986) tutkimukseen osallistui johtajia kaikista sosiaalipalveluiden osastoilta Englannista, Skotlannista, Walesista ja Pohjois-Irlannista. Tutkimuksen mukaan johtajat uskoivat, että väkivalta heidän osastoillaan oli vähäistä ja vain vähäisen huolen aiheena. Rowett haastatteli tutkimuksessaan myös asiakastyötä tekeviä sosiaalityöntekijöitä, jotka olivat joutuneet asiakkaan väkivaltaisen hyökkäyksen kohteeksi. Nämä puolestaan kokivat johdon suhtautumisen ja vastausten asiakasväkivaltaan olevan täysin epäadekvaattia. Tutkimuksen mukaan vain 5 % fyysisistä kiinnikäymisistä raportoitiin johdolle. Rowett uskoi tämän johtuvan siitä, että sekä sosiaalityöntekijät, jotka olivat joutuneet hyökkäyksen kohteeksi että ne, jotka eivät olleet, uskoivat väkivaltaisen hyökkäyksen kohteeksi joutuneen kollegan olevan provokatiivisempi, epäpätevämpi, autoritäärisempi tai kokemattomampi kuin vastaaja itse tai että kollega oli turhaan haastanut palveluiden käyttäjää tai epäonnistunut riskienarvioinnissa. Rowettin mukaan johdon epäasiallinen ja riittämätön suhtautuminen raportoituihin väkivaltatilanteisiin johtivat siihen, etteivät sosiaalityöntekijät kohdatessaan uudelleen työväkivaltaa enää ilmoittaneet siitä.

Myös Dan Norrisin (1990) Englannissa tekemä tutkimus osoitti sen, että sosiaalityöntekijät jättivät ilmoittamatta asiakasväkivallasta monesta eri syystä. Esimerkiksi siksi, että he kokivat johdon reagoimattomuutta, he eivät uskoneet, että asiassa tapahtuisi mitään tai että asiakasväkivaltaraportointia käytettäisiin heitä vastaan. Työntekijät eivät myöskään pitäneet väkivalta kokemuksiaan riittävän

vakavina ilmoitusta varten. Työssä koettua väkivaltaa pidettiin osana työtä. Asiakasta haluttiin myös suojella syytteen nostamiselta. Ilmoituksen täyttäminen koettiin myös aikaa vieväksi.

Brian Littlechildin ym. (2016) tutkimus käsitteli myös työväkivallan uhasta ilmoittamista. Vastaa- jista 23 % kertoi organisaatiolla olevan ohjeistukset tällaisten vanhempien kanssa toimimiseksi, mutta edelleenkin vain 14 % ilmoitti uhasta poliisille. Näin ollen tutkimusten mukaan työväkival- lasta tai sen uhasta ilmoittamisen kynnyks ei ole juuri madaltunut vuosikymmenten saatossa, vaan kynnyks ilmoittamisesta näyttää edelleen olevan ainakin Englannissa kovin korkealla.

Brian Littlechild (2005b) on tehnyt myös laadullista vertailevan tutkimusta työväkivallasta. Siihen osallistui lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä Englannista ja Suomesta. Pääosa tutkimukseen osallis- tuneita työntekijöistä koki, että heidän esimiehensä teki kaikkensa pitääkseen fokuksen työnteki- jöidensä turvallisuudessa. Työntekijät kokivat esimiehiltään epävarmempaa tukea sanallisten hyök- käysten kohdalla. Englantilaisen järjestelmän työntekijöillä oli vahvempana käsitys siitä, että työn- tekijän tulee sietää asiakkailtaan jonkinasteista aggressioita, vihamielisyyttä ja epämiellyttävää käyttäytymistä kuin suomalaisen. Tutkimuksen mukaan työntekijää vahingoittaa eniten se, että hyökkäys kohdistuu häneen persoonana.

Tutkimukset osoittavat, että organisaatioiden ja esimiesten suhtautuminen työväkivaltaan on muut- tunut vuosikymmenten aikana parempaan suuntaan. Tämä johtunee tietoisuuden lisääntymisestä ja lainsäädännön velvoittavuudesta. Työväkivaltaan ja asiakkaiden taholta tuleviin uhkauksiin suhtau- dutaan vakavasti. Työntekijät eivät kuitenkaan edelleenkään ilmoita työväkivallasta tai sen uhasta poliisille. Näin väkivaltaisesti toimivia ei saateta vastuuseen teoistaan eikä työntekijä saa hyvitystä kokemastaan työväkivallasta tai sen uhasta. Väkivallasta vastuuseen saattamisella viestitettäisiin selkeästi, ettei työväkivaltaa hyväksytä missään tilanteessa.

Suomessa sosiaalialalla on tehty runsaasti erilaisia selvityksiä työväkivallasta koskien kunta-alan sosiaalityöntekijöitä: kunta-alan työbarometrit, Sosiaalialan työolojen hyvä kehittäminen sekä Työ- turvallisuus sosiaalialalla – hanke. Raportit, selvitykset ja tutkimukset luovat yleiskuvaa sosiaali- työntekijöihin kohdistuvasta uhasta työssään asiakkaiden taholta sekä heidän työnsä turvallisuudes- ta. Ammattilaisiin kohdistuvana työväkivaltaa tarkastellaan useimmiten tilastojen kautta muun mu- assa Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2014 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia 2014, Työolobarometrit, Työterveyslaitoksen tutkimukset ja työtapaturmarekisterit.

Vuoden 2014 Kansallisen rikosuhritilaston ⁴ mukaan työpaikallaan tai työtehtävissään henkilöiden välistä uhkailua tai fyysistä väkivaltaa oli kokenut neljä prosenttia 15–74 -vuotiaista. Naiset olivat kohdanneet työssään väkivaltaa tai uhkailua miehiä yleisemmin. Eron selitettiin johtuvan todennäköisimmin sukupuolten sijoittumisesta työmarkkinoille: naiset työskentelevät miehiä useammin terveys- ja sosiaalipalvelualoilla, joissa on kohonnut riski kohdata väkivaltaa tai uhkailua asiakkaiden tai potilaiden taholta. Työpaikkaväkivaltaa oli puolestaan pelännyt 13 prosenttia vastaajista ja työpaikkaväkivallan pelko oli yleisintä naisten keskuudessa. (Danielsson & Salmi 2015, 1-8.)

Työolobarometrin (2014) mukaan asiakkaan taholta tuleva kiusaaminen ja henkinen väkivalta ovat kunnissa tavallista. Kunnan työntekijöistä 40 prosenttia oli havainnut ja viidennes kokenut väkivaltaa tai sen uhkaa asiakkaiden taholta. Väkivaltaa tai sen uhkaa pari kertaa kuukaudessa tai useammin koki neljä prosenttia naisista ja prosentti miehistä. Kiusaamisen ja väkivallan kokemukset olivat yleisimpiä naisvaltaisissa ammateissa, kuten sosiaalialan asiantuntijoilla. Kunta-alan työolobarometrissa vuonna 2011 sosiaalitoimea tarkasteltiin erikseen. Työntekijöistä 23 prosenttia oli joutunut vuoden aikana vähintään kerran fyysisen väkivallan tai sen uhan kohteeksi asiakkaan taholta. Työssä henkistä väkivaltaa tai kiusaamista asiakkaan taholta ilmoitti kokeneensa jopa 50 prosenttia vastaajista. Nousu oli huima, sillä vuonna 2009 luku oli vain 27 prosenttia. Vaikka barometrissä ei pureuduttu kasvun syihin, yhtenä syynä kasvuun voi olla se, että työntekijät ovat herkistyneet tunnistamaan väkivaltailmiön (ks. Heiskanen 2007). Tämä puolestaan voi johtua siitä, että työturvallisuuslain edellyttämät toimet koskien työnantajaa ja työntekijää ovat velvoittavia ja vakiintuneet osaksi työelämän arkea.

Sosiaalialan työturvallisuus -hankkeen (2007) raportin mukaan kuntien kotihoidon ja -palvelun, lastensuojelun perhetyön ja sosiaalityön henkilöstöön kohdistuva työväkivalta oli varsin monimuotoista. Selvityksessä esiintynyt sosiaalityöntekijöihin kohdistunut työväkivalta asiakkaiden taholta oli ennen kaikkea henkistä väkivaltaa sekä sanallista uhkailua ”korkeammalla voimalla”, kuten oikeudella, esimiehellä, presidentillä, viranmenetyksellä, asiakkaan itsemurhan aiheuttamaan syyllisyydellä tai fyysisellä satuttamisella. Erityisesti sosiaalityöntekijöiden kokema työväkivalta jäi selvityksen mukaan muita ammattiryhmiä useammin kokonaan käsittelemättä työpaikoilla, vaikka juuri sosiaalityöntekijöille sattuneet tilanteet tulivat parhaiten esimiesten tietoon. (Yliruka, Koivisto & Karvinen-Niinikoski 2009.)

⁴ Kansallinen rikosuhritutkimus on nimetön, 15–74-vuotiaille suunnattu kysely, johon vastasi vuonna 2014 yhteensä 6 792 Suomessa vakituisesti asuvaa henkilöä (Danielsson & Salmi, 2015).

Suomessa Tuija Virkki (2008) on tutkinut työelämän vahingoittavuutta työssä kohdatun väkivallan kautta. Hän tutki *asiakasväkivaltaongelman sivuuttamista* ja sitä, mikä osuus luottamuksella on tähän sosiaali- ja terveysalan ammattiteissa ja niiden ammatillisessa orientaatioissa. Virkin (2008) tutkimus käsitteli suomalaisten sosiaalityöntekijöiden ja hoitajien asenteita koskien asiakkaiden tekemään väkivaltaan. Tutkimuksen materiaali koostui 25 teemahaastattelusta ja 20 teemakirjoituksesta, jotka analysoitiin sisällönanalyysillä. Vaikka tilastojen mukaan sosiaali- ja terveysalalla työskentelevillä on suuri riski kohdata väkivaltaa, sitä ei useinkaan tunnisteta ”oikeaksi” väkivallaksi, vaan anteeksiannettavaksi asiakkaan ahdistuksen ilmaisuksi, tai oikeutetuksi reaktioksi työntekijää kohtaan. Virkki on käyttänyt analyysissään Niklas Luhmannin ajatusta luottamuksesta. Silloin on tapana jättää huomioimatta riskit sen sijaan, että niistä oltaisiin tietoisia. Tutkimus osoittaa, kuinka luottamus on sosiaali- ja terveysalojen ammatillisuuden ydin. Pierre Bourdieun habituksen käsite selittää, miksi luottamuksesta tulee ammatillinen orientaatio, joka toimii automaattisesti ja tuntuu luonnolliselta. Luottamuksen orientaatio on syvällä sisällä ammattikäytännöissä ja siksi käsitys siitä muuttuu hitaasti. Yhtäältä pyritään luomaan luottamusta asiakkaaseen tämän ymmärtämisen, tukemisen ja auttamisen näkökulmista ja luotetaan omaan ammattitaitoon ja kykyyn hallita tilanteita ammatillisen keinoin. Luottamuksen rakentuminen pönkittää hierarkista valtasuhdetta, jossa feminiinisiksi miellettyjen arvojen ja taitojen toteuttaminen saa työntekijät asettumaan alttiiksi viranomaisiin laajemmin kohdistuvalle väkivallalle sekä toimimaan sen puskurina. Luottamus näyttäytyy paitsi fyysisen ja henkisen asiakasväkivallan mahdollistavana elementtinä, myös valtarakenteita uusintavan symbolisen väkivallan toteuttajana.

Väkivallan esiintyvyyttä on vaikea verrata ja tutkimuksissa esiintyvät eroavaisuudet työhön liittyvässä väkivallan esiintyvyydessä johtuvat niin kansallisista kuin kansainvälisistä tilastointitavoista ja tilastoista, joista vertailua tehdään. Tulokset ovat riippuvaisia tutkimuksissa valituista metodeista ja muuttujista ja kulttuurisista tekijöistä. Lisäksi yleisyyteen vaikuttaa työntekijää suojaavan lainsäädännön velvoittavuus ja asenteet työssä koettua väkivaltaa kohtaan. Yhtenä pulmana artikkeleissa tuotiin esiin se, ettei ilmiölle ole kansainvälisesti yhtenäistä määritelmää eikä kansallisia saati kansainvälisiä standardisoituja aineiston keräys- ja analyysimenetelmiä. (mm. Jayaratne ym. 2004; Macdonald & Siroich 2005)

Vaikka pieni osa tutkimuksista kohdistui pelkästään lastensuojelun kenttään, voidaan kuitenkin todeta, että valtaosa sosiaalityöntekijöistä on raportoinut jossain vaiheessa uraansa asiakkaiden heihin kohdistamasta väkivallasta. Aiempien kansainvälisten tutkimusten ilmenevyys asiakasväkivaltaan vaihtelee äärimmillään 25 % prosentista yli 90 % prosenttiin (Breakwell & Rowett 1989; Horejsi

1994; Newhill & Wexler 1997; Rey 1996; Tully, Kropf & Price 1993;). Tutkimuksin uhkailun on todettu olevan yleisin väkivallan muoto (Horwitz 2006; Kadushin 1992; Littlechild 2005a; MacDonald & Sirotich 2001, 2005; Newhill 1996, Newhill & Wexler 1997; Skiba & Cosner 1990; Tully ym. 1993). Eniten sosiaalityöntekijöihin kohdistuvaa asiakasväkivaltaa raportoidaan kansainvälisten tutkimusten mukaan lastensuojelussa, mielenterveyspalveluissa, päihdepalveluissa ja rikosseuraamusalalla (Jayatrane ym. 2004; Horwitz 2006; Littlechild 2005a; Macdonal & Sirotich 2001, 2005). Julkisen sektorin sosiaalityöntekijät ovat suuremmassa riskissä kokea asiakasväkivaltaa kuin yksityisellä sektorilla työskentelevät (Jayatrane ym. 2004). Kun väkivallasta tulee välttämätön osa työympäristöä, sen kestämisestä tulee olennainen osa ammatillista identiteettiä ja jopa työntekijän ammatillinen velvoite. Tyypillistä sosiaalityössä on paitsi väkivallan minimointi, normalisointi ja legitimointi (ks. Virkki 2007). Näin ollen väkivallan arkipäiväistyessä samalla raja siitä, mitä ammatissa pitää sietää ja milloin ammattilainen on väkivallan ja milloin häirintä ylittää vainoamisen rajan, saattaa hämärtyä.

Asiakasväkivallan voidaan niin kansainvälisten kuin kotimaisen tutkimusten näkökulmasta katsoa olevan sosiaalityössä ”välttämätön paha” tai ”osa jokapäiväistä työtä” (mm. Brocmann 2002; Newhill & Wexler 1997; Spencer & Munch 2003; Virkki 2007). Asiakasväkivalta on nähty toisinaan myös työntekijän omana vikana tai se on liitetty työntekijän omiin persoonallisiin tekijöihin (Rowett 1986). Edelleenkin ilmoittamiskynnys työväkivaltaan liittyen on korkea ja sen raportointi on vajaata ja riittämätöntä (Hojresi, 1994; Littlechild ym. 2016). Myös esimiesten suhtautuminen väkivaltailmoituksiin näytti parantuneen (Littlechild 2005b) aiemmista tutkimustuloksista joissa koettiin, ettei esimies osannut käsitellä asiaa ja käyttää ilmoitusta työntekijää vastaan (Rowett 1986; Norris 1990). Tietoisuuden kasvaminen työväkivaltaan liittyen ja lainsäädännön velvoittavuus työnantajaa kohtaan saattaa lisätä työntekijöiden valmiuksia ilmoittaa työväkivallasta ja muuttaa asenteita sitä kohtaan. Työssä koetun väkivallan ilmoittamisesta tulee hyväksyttävää ja toisaalta antaa se viestin siitä, ettei työväkivaltaa tarvitse sietää. Kansainvälisesti työväkivaltaan liittyvää vainoamista sosiaalityöntekijöihin kohdistuen on tutkittu vähän, Suomessa sitä ei ole tutkittu lainkaan.

2.3.2 Työväkivallan seuraukset sosiaalityöntekijöissä ja selviytymisstrategiat

Työväkivaltaan ilmiönä on tutkimuksin haettu esiintyvyyden ja yleisyyden lisäksi ymmärrystä ja laadullista kokemustietoa sen vaikutuksista. Littlechildin (2005b) tutkimuksen mukaan epäsuora väkivalta oli yleistä. Vaikuttavampia olivat uhkaukset jatkotoimista, jotka kohdistuivat työntekijään tai hänen perheeseensä. Epäsuoraa väkivaltaa oli vaikea näyttää toteen ja se oli kattavampaa ja salakavalampaa kuin suora fyysinen väkivalta. Tästä käytettiin tutkimuksessa termiä ”*developing violent scenarios*” (DVS), jolla tarkoitettiin tilaa, jossa asiakas tekee epäsuoria uhkauksia työntekijää kohtaan ja yrittää pelotella tätä ja pyrkii näin heikentämään tämän valtuutusta toimia.

Tutkimuksessa esitettiin, että vaikka fyysisen väkivallan uhkaa ei olisikaan, niin kauan kuin kyseessä on asiakkaan ja työntekijän välinen suhde, on aina olemassa mahdollisuus häiritsemiseen ja uhkailuun. Työnantajan ja työntekijän voi olla vaikeaa käsitellä DSV:tä asianmukaisesti, sillä toisinaan työntekijälle riittää väkivallan kokemukseksi suullisen uhkauksen äänensävy tai sen luonne. Esimerkiksi asiakas on saattanut kertoa työntekijälle tietävänsä tämän kotiosoitteen ja mitä autoa tämä ajaa tai että työntekijän ei pitäisi ottaa sanottua uhkauksena, vaan lupauksena siitä, että hän laittaa työntekijän maksamaan lapsensa poisviemisestä. Tai asiakas on saattanut sanoa, että jos hänen lastaan ei palauteta, joidenkin pitää alkaa pelätä henkensä edestä. Tutkimuksessa kiinnitettiin huomio siihen, että miesten ja naisten aggressio ja väkivaltaisuus ilmenevät eri tavoin. Tämä on asia, joka pitää ottaa huomioon riskien arvioinnissa ja hallinnassa. Tutkimuksessa työntekijät nostivat esiin tilanteita, joissa väkivalta vaikutti heidän kykyynsä suojella lasta ja tilanteita, joissa työntekijät eivät pystyneet kuulemaan lapsia ja selvittämään heidän mielipidettään väkivallan uhan takia. Työntekijät toivat esiin, että he vaaransivat oman turvallisuutensa ja heidän piti muistuttaa itseään tehtävistään. Henkisen väkivallan ja DSV:n raja oli epävarma. Osa työntekijöistä ei nähnyt syytä, miksi raportoida tilanteita tai miksi niitä ylipäätään vaadittaisiin raportoimaan, vaikkakin asiakkaiden toiminta vaikutti ajan myötä työntekijöihin. (Littlechild 2005b.)

Littlechildin ym (2016) tutkimuksen mukaan työntekijät kokivat aggressiivisesti ja väkivaltaisesti käyttäytyvien vanhempien kanssa lastensuojelussa työskentelyn vaikuttavan omaan elämäänsä. 66 % koki tällaisten vanhempien kanssa työskentelyn vaikuttavan negatiivisesti heidän työhönsä ja perhe-elämäänsä. 16 % oli saanut uhkauksia, jotka koskivat heidän perhettään. Vastaajista 42 % koki, että haavoittuvissa olosuhteissa elävät lapset olivat suuressa riskissä, sillä työntekijät eivät saaneet riittävästi tukea ja ohjausta siihen, miten työskennellä näiden vanhempien kanssa.

Kansainvälisessä tutkimuksessa on tutkittu sosiaalityöntekijöiden selviytymistä asiakasväkivallasta. Esimerkiksi Israelissa tehdyssä tutkimuksessa syvähaastateltiin 40 sosiaalialan julkisen puolen työntekijää ja selvitettiin sitä, miten työntekijät konfrontoivat ja selviävät asiakkaiden heihin kohdistamasta aggressiivisuudesta. Tutkimuksen mukaan ”ensimmäisellä tasolla” työntekijät rationalisoivat, vähättelevät ja kieltävät asiakkaiden aggressiivisuuden. Tähän liittyy työntekijän itsesyytöksiä. ”Toisella tasolla” koetaan emotionaalisia reaktioita, loukkaantumista, avuttomuutta ja häpeää. ”Kolmannella tasolla” aletaan uudelleen arvioida omia uskomuksia, asenteita ja arvoja. ”Neljännellä tasolla” puolestaan käyttäytyminen alkaa muuttua. Prosessi ei etene lineaarisesti ja työntekijät voivat kulkea edestakaisin eri tasoilla. Tästä syntyy kuiluja, joita syntyy sosiaalityöntekijöiden arvojen ja todellisuuden välille. Kuilut saavat aikaan muutosta ajattelussa ja käyttäytymisessä, joita selitetään sosiaalisen arvioinnin teorialla. (Tzafrir, Enosh & Gur 2015, 65.)

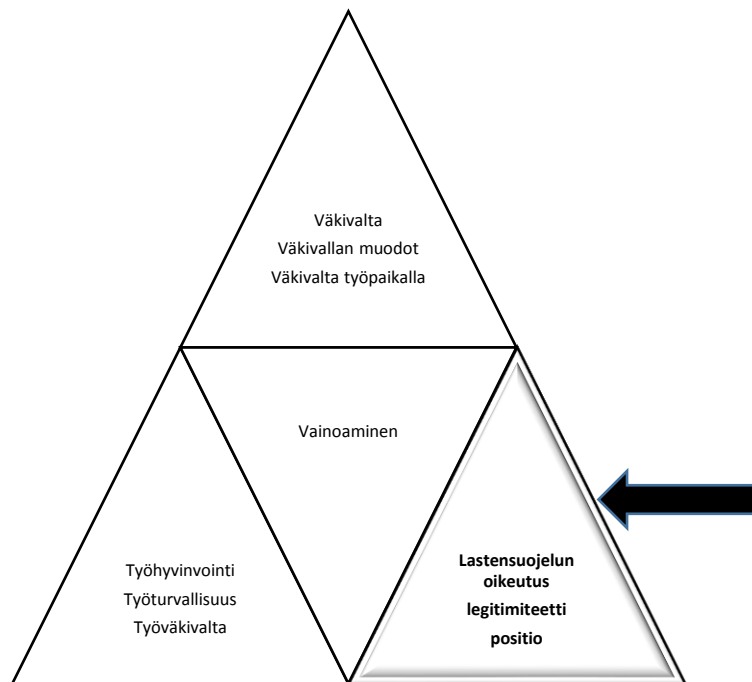
Suomessa on tehty pro gradu -tutkimuksia siitä, minkälaisia väkivallan ja väkivallan uhan tilanteita lastensuojelun sosiaalityöntekijät ovat työssään kokeneet, miten he ovat tapahtuneesta selvinneet ja mikä on tukenut heidän selviytymistään. Toni Saarinen (2010) haastatteli neljää yli kymmenen vuotta lastensuojelun sosiaalityötä tehnyttä työntekijää sekä yhtä työntekijää, joka oli kokenut asiakkaan taholta vakavan pahoinpitely-yrityksen. Tutkimukseen osallistuneista kaikki kertoivat kokeneensa työssään sanallista uhkailua. Viidestä haastatelluista kolmella oli kokemus tilanteesta, joka oli päässyt kärjistymään kimppuun käymiseen tai vähintään sen yritykseen. Uhkatilanteet olivat olleet vakavia ja aiheuttaneet sosiaalityöntekijöille pelkotiloja. Paula Honkalan (2006) pro gradu käsitteli sitä, minkälaisia vaikutuksia väkivallan uhan alla työskentely sekä väkivallan kohtaaminen työssä aiheuttavat sosiaalialan ammattilaisten sosiaalisessa käyttäytymisessä ja toiminnassa niin työssä kuin vapaa-ajalla. Osa henkistä väkivaltaa kokeneista työntekijöistä oli saanut kokemuksesta niin voimakkaita reaktioita, että oli joutunut jäämään pitkälle sairauslomalle. Yli 40-vuotiaat naiset kokivat olonsa kaikkein turvattomimmiksi. Miehet eivät kokeneet esitettyjä uhkauksia yhtä vakavina kuin naiset. Yleisiä käyttäytymisen ja selviytymisen muotoja olivat kulkureittien valitseminen, huomaamaton liikkuminen ja jatkuva ympäristön tarkkaileminen. Vakavista uhkauksista huolimatta rikosilmoitus yleensä jätettiin tekemättä.

Asiakasväkivallan kielteisiä vaikutuksia työntekijöihin on tutkittu ja välittömät ja ensisijaiset vaikutukset tuottavat työntekijälle psyykkisiä oireita, kuten ahdistuneisuutta, masennusta, stressiä, väsymystä ja burnoutin (Arnetz & Arnetz, 2001; Newhill & Wexler, 1997, Snow, 1994, Spencer & Munch, 2003). Toissijaiset kielteiset vaikutukset ovat sosiaalityöntekijöiden asenteiden muuttumiset työtä kohtaan: motivaatio asiakkaiden auttamista kohtaan laskee, työtyytyväisyys ja organisaati-

oon sitoutuminen vähenee. Asiakasväkivalta saa myös sosiaalityöntekijät jättämään työpaikkansa tai ainakin harkitsemaan työpaikan vaihtamista. (Figley, 1995, Flannery, 1996; Hojresi 1994; Spencer & Munch, 2003). Kokemukset vaikuttavat työntekijän työn tekemiseen, työssä jaksamiseen, henkilökohtaiseen elämään ja perhe-elämään (Littlechild 2005b; Littlechild ym 2016). Työntekijöillä on tilanteissa monenlaisia erilaisia selviytymiskeinoja asiakasväkivallasta selviämiseksi, kuten rationalisointi, vähättely, asiakkaiden aggressiivisuuden kieltäminen ja käyttäytymisen muuttaminen (Tzafrir, Enosh & Gur 2015), sairausloma, käyttäytymisen ja selviytymisen muotoina kulkureitien uudelleen valitseminen, huomaamaton liikkuminen ja jatkuva ympäristön tarkkaileminen (Honkala 2010).

Lastensuojelutyön stressaavuuden ja kuormittavuuden lisäksi huoli on työntekijöiden vaihtuvuudesta ja työvoiman rekrytoinnin ongelmista. Vaihtuvuus johtuu osaltaan asiakasmäärien kasvusta ja sitä kautta työntekijöiden kiireestä ja väsymisestä työssä (Forsberg & Ritala-Koskinen 2012; Forsman 2010). Tutkimukset (Curry, McCarragher & Dellman-Jenkins 2005; Gibbs 2001; Smith 2005; Matela 2009) osoittavat erilaisia strategioita, joilla voidaan alentaa vaihtuvuutta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden keskuudessa. Näitä ovat mentoroinnin ja työparityöskentelyn lisääminen, henkilökunnan viihtyvyyden lisääminen erilaisin ohjelmin ja erilaisten koulutusohjelmien tarjoaminen sosiaalityöntekijöille. Keskeisenä muuttujana työntekijöiden vaihtuvuuden ehkäisemiselle pidetään kuitenkin työhyvinvointiin vaikuttamista siten, että työntekijöitä autetaan lisäämään ja havainnoimaan onnistumisen kokemuksia työssään (Conrad & Kella-Guenther, 2006).

2.4 Lastensuojelu tutkimuksen kontekstina

Kuva 5 Tutkimuksen viitekehys, lastensuojelu tutkimuksen kontekstina

Tutkimukseni kontekstina toimii lastensuojelu, sillä tutkin kunnallisen *lastensuojelun* sosiaalityöntekijöiden kertomuksia vainotuksi tulemisesta työssään. Kuvaan ensin lastensuojelua yhteiskunnallisena järjestelmänä. Siinä lastensuojelun sosiaalityöntekijän työtä ohjaavat vahvasti kansainväliset sopimukset ja kansallinen lainsäädäntö. Näiden jälkeen etenen kuvailemaan lastensuojelutyölle ominaisia erityispiirteitä ja toimivaltaa, jotka altistavat työntekijän vainoamiselle.

Kansallisen sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän perusta on kunnallisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa. Julkisen sektorin ohella palveluja tuottavat sekä yksityinen että 3. sektori, johon kuuluvat järjestöt ja seurakunnat. Tässä keskityn kunnallisen sosiaalihuollon lastensuojeluun, jonka toimintakenttä ja auttamisjärjestelmä ovat oikeudellisen sääntelyn kohteena kansallista. Yhteiskunnalliset olot tai sosiaalipoliittiset käsityskannat vaikuttavat lastensuojelun yhteiskunnallisen tehtävän määrittelyyn, lastensuojelua koskevaan lainsäädäntöön ja edelleen lastensuojelun asiakkaaksi valikoituneiden lasten ja heidän perheidensä asemaan. (Valjakka 2016, 24, 29). Pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa leimallista on se, että lastensuojeluun suhtaudutaan perhepalvelusuuntautuneesti (family service orientation) (Gilbert, Parton & Skievens 2011, 3–4). Tällöin hyvinvointivaltion osuus koko

perheen tukemisessa on vahva ja lapsi nähdään osana perhettään. Institutionaalisenä toimintana tähdätään ensisijaisesti kaikkien lapsiperheiden hyvinvoinnin turvaamiseen.

Yhteiskunnallinen tilanne on vaatinut lastensuojelujärjestelmältä muutosta ja sitä ohjataan lainsäädännöllisinä uudistuksina ja muutoksina. Tästä viimeisimpänä on uuden Sosiaalihuoltolain voimaantulo 1.4.2015. Uudistuksessa perheiden ja lasten tukemisen painopistettä haluttiin siirtää erityispalveluista yleispalveluihin, vahvistaa asiakkaiden yhdenvertaisuutta ja tiivistää viranomaisten yhteistyötä. Samalla lainsäädännön muutoksessa osa lastensuojelun avohuollon tukitoimista, jotka olivat aiemmin vain lastensuojelulain nojalla saatavia, siirtyi sosiaalihuoltolain mukaisiksi palveluiksi. Tavoitteena oli madaltaa perheiden tuen hakemisen kynnystä ja turvata näille asiakaslähtöinen ja oikea-aikainen apu, vähentää lastensuojelun asiakkuuksien määriä, siirtää painopistettä lasten ja perheiden varhaisempaan tukeen sekä tiivistää eri viranomaisten, mutta myös järjestöjen ja yksityisten yhteistyötä. (HE 164/2014.)

Kun auttamistyö nähdään järjestelmäkeskeisenä ja hallinnollis-rationaalisista lähtökohdista, sen olennaisia kriteereitä ovat lainmukaisuus, määrämuotoisuus ja yhtäläisyys. Tällöin sosiaalityötä kuvataan auttamisen instituutiona (Pohjola, 2009). Lainmukaisuus pitää sisällään niin kansainvälisiä sopimuksia kuin kansallisia lakeja, jotka määrittävät lastensuojelun työtä. Euroopan ihmisoikeussopimus⁵ (SopS 19/1990) säätelee yksityisyyden- ja perhe-elämän suojasta ja yhtäläillä Suomen perustuslaki takaa oikeuden elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen sekä yksityiselämän suojaan (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731). Lasten oikeuksien sopimus⁶ (Sops 59–60/1991) säätelee puolestaan lapsen erityisestä oikeudesta suojeluun ja tukeen. Sopimus kattaa huolenpidon ja suojelun (protection), osallisuuden (participation) sekä oikeuksien toteuttamisen mahdollisimman täysimääräisesti (provision). (Bardy 2013, 67.) Kansallinen Lastensuojelulaki (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417) vastaa edellä mainittujen sopimusten sisältöön.

Ensisijaisesti kansallisen lainsäädännön näkökulmasta perheiden hyvinvoinnin turvaaminen ja auttaminen perustuu aina vapaaehtoisuuteen ja asiakkaiden valinnanvapauteen. Asiakkaat voivat itse

⁵ Euroopan ihmisoikeussopimus saavutettiin 1950 Euroopan neuvoston silloisten jäsenmaiden kesken. Suomi liittyi sopimukseen 1989.

⁶ Lasten oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:ssa 1989. Suomi ratifioi sopimuksen 1990 ja se tuli voimaan 1991 lailla. Se on valtioita velvoittava asiakirja ja lainsäädännön tulee vastata yleissopimuksen vaatimuksia. (laki lapsen oikeuksien koskevien yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä (1129/91) ja asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaasaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta (60/1991) Sopimuksen ratifioiminen edellytti, että valtio muuttaa lainsäädäntöään ja toimintaansa sopimusta vastaavaksi.

päättää hakeutuvatko palveluiden piiriin tai minkälaisia palveluita kokevat tarvitsevansa ja mitä olemassa olevista palveluista ja mahdollisuuksista haluavat käyttää tai vastaanottaa. Tilanteissa, joissa hyvinvoinnin turvaaminen vapaaehtoisuuteen ja valinnanvapauteen perustuen ei enää riitä, ja lapsen tilanne vaarantuu, alkaa lastensuojelun velvollisuus toimia. Lapsen oikeus suojeluun ja tukeen ylittää yksityisyyden ja perhe-elämän suojan. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä käyttää työssään lainsäädäntöön perustuvaa julkista valtaa. Legitimiteetillä tarkoitan laillista tai lakiin pohjautuvaa oikeutusta käyttää lastensuojelun sosiaalityöntekijälle annettua lakiin perustuvaa valtaa (ks. Turtia 2001, 551). Lastensuojelutyön oikeutus tarkoittaa perusteita, jolla lastensuojelulla on oikeus puuttua perheiden elämään ja oikeuksiin (Hurtig 2003, 11). Julkisen vallan edustajana lastensuojelun sosiaalityöntekijällä on siis toisaalta oikeus ja toisaalta velvollisuus puuttua perheen autonomiaan ja yksityisyyden suojaan.

Auttamistyötä voidaan tarkastella ihmisen kohtaamisen näkökulmasta (Pohjola 2009). Vaikka auttamisen käsite muodostuu positiivisista merkityksistä, sosiaalityöntekijät kohtaavat työssään monia sellaisia ongelmia, joita jonkin aikaa sitten ei tunnistettu lainkaan. Tästä esimerkkinä on joillakin vanhemmilla esiintyvä vanhemmuuden pimeä puoli, kuten lapsen kohdistuva väkivalta. Yhtä hyvin tällaisena ongelmana voidaan pitää tilannetta, jossa vainoaminen verkottuu läheisiin ja lapsesta tulee vainoamisen toissijainen uhri. Näissä tilanteissa viranomaisen tietoisuus vainoamisesta ja sen seurauksista on ensiarvoisen tärkeää, sillä apua hakevan vanhemman käytös voidaan ammattilaisten keskuudessa asemoida hyvinkin kriittisesti (Nikupeteri 2016) tai lasten kokemukset ja turvattomuus voidaan syrjäyttää tai jäädä tunnistamatta (Nikupeteri ym. 2015). Pohjola (2009) kirjoittaa lapsen kohdistuvasta väkivallasta sosiaalityön ilkeinä ongelmoina, joille ominaista on, että luotaantyyntävät ja ahdistavilta tuntuvat ilmiöt likaavat toimijansa.

Suomalaisessa yhteiskunnassa pyhitettyinä pidettyjä yhteiskunnallisia instituutioita ovat äitiys, perhe ja vanhemmuus. Ne ovat vahvasti tabuilla suojattuja yksityisyyden areenoita, mikä tuottaa auttamisjärjestelmälle sitä vaativissa tilanteissa vaikeuden päästä näiden instituutioiden sisään. Tarvitavien lastensuojelun interventioiden käyttäminen voi olla vaikeaa ja tilanteissa, joissa vaaditaan lastensuojelun puuttumista, saatetaan lyödä julkisessa keskustelussa pahan leima. (Pohjola, 2009, 69–89.) Pahan leiman ilmentymä on lastensuojelutyötä tekevä työntekijä, usein juuri julkista valtaa käyttävä sosiaalityöntekijä.

Viranomaisten puuttuminen lasten ja vanhempien suhteeseen, jota pidetään kaikkein pyhimpänä, herättää vastustusta. Harva kieltää lapsen tarvetta suojeluun, mutta sen toteuttamisen tapa ärsyttää

monia. Samaten tunteita herättävät tilanteet, joissa lapsen laiminlyöntiin ei ole puututtu. Julkisen keskustelun perusteella lastensuojelu on aina liikkeellä väärään aikaan ja väärin keinoin, joko siis liian varhain tai myöhään, tai liian voimallisesti tai varovaisesti. (Pekkarinen 2015, 264–337.) Auttamistyön myönteinen merkitys alkaakin edellä mainituissa tilanteissa saada uusia piirteitä, eikä se enää näyttäydykään positiivisena. Tämä johtaa siihen, että lastensuojelua tarkastellaan kriittiseen sävyyn, jolloin korostetaan lastensuojelun kontrolloivaa luonnetta ja siihen liittyvien vastentahtoisten toimien mahdollisuutta. Tällöin julkisissa kriittisissä arvioissa pyritään välttämään tuomasta esiin perheen yksityiseen puuttumisen syitä. (Valjakka 2016, 31.)

Pahan leima näkyy siis lastensuojelun ja sen sosiaalityöntekijöiden leimaamisena julkisessa keskustelussa, jossa yleinen ilmapiiri lastensuojelua kohtaan ei ole hyväksyvää saati suopeaa. Lastensuojelu altistuu vahvalle kritiikille. Tällä hetkellä keskustelussa ovat perhesurmat, lapsen väkivaltainen kuolema sekä lastensuojelun menneisyys ja siinä erityisesti väärintoimiset. (ks. Bardy & Heino 2013, 30; Hirvelä 2013; Ruonti, Rantonen & Salo 2016, 14; Valjakka 2016, 10.) Yhteiskunnassa ilmenevä kriittisen asenneilmaston vahvistuminen voi lisätä lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin kohdistuvaa työväkivaltaa tai sen uhkaa, joka voidaan kokea oikeutetuksi edellä mainituista syistä. Tämä puolestaan voi eskaloitua jopa työntekijöiden vainoamiseksi.

Sosiaalityötä yleisesti luonnehtii ammatillinen dilemma hoivan ja kontrollin välillä: työntekijät kontrolloivat enemmän tai vähemmän asiakkaidensa elämää. Sosiaalityöntekijöillä on kontrollivaltaa päättäessään tiettyjen tukimuotojen antamisesta tai epäämisestä ja tehdessään interventioita ihmisten yksityiselämään (Brockmann 2002). Vastaavat ovat näkyvissä vahvasti lastensuojelussa. Lastensuojelun työntekijät kohtaavat vaikeita ongelmia, joihin ei ole olemassa helppoja ratkaisuja. Asiakkaan luottamuksen ansaitseminen on erityisen haastavaa hoivan ja kontrollin jännitteen vuoksi, mikä saattaa ärsyttää joitakin asiakkaita (Littlechild 2005a; Virkki 2009). Puuttuminen sisältää aina lastensuojelun sosiaalityöntekijän harkintaa. Harkinta puolestaan perustuu aina lapsen tilanteeseen ja etuun, mikä johtaa siihen, etteivät toimenpiteet ole aina samoja. Toisinaan näissä tilanteissa lapsen etu ja intressit ja vanhemman intressit saattavat olla ristiriidassa.

Lastensuojelutyön luonteeseen kuuluu, että se on osittain fokuksitunut ongelmakäyttäytymisen korjaamiseen. Lastensuojelun ollessa lasten ja perheiden auttamisjärjestelmässä korjaavaan ja viimesijaisiin kuuluva palvelu, toisinaan sinne päätyy asiakkuuteen lastensa kautta vanhempia, joilla on vakavia persoonallisuuden häiriöitä ja jotka käyttäytyvät aggressiivisesti ja väkivaltaisesti työntekijöitä kohtaan (ks. Littlechild 2016; Brockmann 2002; Meloy 1998) Erimielisyys ja tulkintaerot

interventioiden syistä ja lapsen tai perheen tarpeista saattaa toisinaan herättää voimakkaita tunteita. Usein nämä syntyvät tilanteissa, joissa pyritään jonkin ongelmatilanteen tai -käyttäytymisen korjaamiseen. Oleellista tässä on se, etteivät interventiot tapahdu asiakkaan näkökulmasta vapaaehtoisesti, vaan niihin liittyy pakkoa. (Burry 2002, 145; Regehr & Clancy 2010.)

Työntekijän ja asiakkaan suhteen rakentumiseen vaikuttaa aina osaltaan valta ja sen huomioon ottaminen. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä joutuu aina työssään tukemisen ohella tarkastelemaan ja arvioimaan lapsen etua, riittävää vanhemmuutta, turvallisia kasvuolosuhteita sekä puuttumaan näissä esiintyviin puutteisiin. Sosiaalityöntekijä päättää aina viimekädessä lastensuojelun asiakkuudesta ja vastaa siitä, vaikka asiakas olisi eri mieltä asiastaan (Heino 1997, 371). Lastensuojelun sosiaalityöntekijä työ viranhaltijana on aina julkista ja sosiaalityöntekijä vastaa ratkaisuksistaan, tehdyistä ja tekemättömistä. On tilanteita, joissa asiakas voi kokea tulleen kohdelluksi epäoikeudenmukaisesti tai kokea, ratkaisun vääräksi. Hän voi alkaa kantaa kaunaa lastensuojelun sosiaalityöntekijälle ja kokea olevansa uhri ja haluaa ehkä kostaa tai hakea oikeutta tilanteeseensa (ks. Spitzberg & Cupach 2007, Häkkänen 2008).

Lastensuojelutyössä vainoamiselle saattaa siis altistaa lastensuojelusta käytävä tarkoitushakuinen julkinen kriittinen keskustelu, työhön liittyvä valta, harkinnankäyttö, asiakassuhteet ja asiakkaan kokemat vääryydet. Lastensuojelun kohteena ollut asiakas tai hänen rekrytoimansa henkilö voi alkaa tehdä vainoamistekoja viranomaista kohtaan huolimatta siitä, että sosiaalityöntekijä on toiminut työssään virka-asemansa mukaisesti. Toisinaan vainoaminen työhön liittyvänä voi verkostoitua auttamistyössä auttajaan. Nämä ovat tilanteita, joissa työntekijä kohtaa äitejä ja lapsia, jotka ovat joutuneet vainoamisen uhriksi. (Spitzberg & Cupach 2007).

Lastensuojelutyön yhtenä menestymisen elementtinä pidetään onnistunutta ja vahvaa suhdetta asiakkaaseen. Lastensuojelussa luodaan luottamuksellisia vuorovaikutussuhteita, joissa työote rakentuu asiakassuhteelle. Sosiaalityöntekijän ammatissa luottamussuhteen muodostaminen asiakkaaseen on ammatillisen toiminnan ydintä, joka osaltaan luo väkivaltariskin ohittamisen mahdollistavaa luottamusta (Virkki 2009). Brian Spitzberg ja William Cupach (2007) ovat selvittäneet ja todenneet vainoamisen ja kiintymyssuhdehäiriön välillä olevan yhteyden. Vainoamistekoja asiakassuhteessa voi siis toisinaan motivoida aiempien lapsuuden suhteiden laatu (ks. Farber 2015). Asiakas voi epätoivoisesti ja kiihkeästi luoda suhdetta auttamistyön ammattilaiseen, jolloin tämä saattaa joutua tai kokea joutuvansa vainoan kohteeksi. (ks. Faber 2015; Purcell, Pathé & Mullen 2002; Regehr & Clancy 2011.) Vaikka kiintymyssuhteeseen liittyviä häiriöitä ei hoideta sosiaalityön keinoin, se luo

työntekijälle olosuhteen, jossa tämä joutuu tekemään työtään. Näissä tilanteissa asiakas ei välttämättä itse edes ymmärrä tekevänsä vainotekoja ja niiden seurausta kohteelle.

Vainoamisen kohteeksi joutunut sosiaalityöntekijä kohtaa dilemman, jossa hänen ammatillisuutensa ja arvonsa joutuvat koetukselle (ks. Tzafrir, Enosh & Gur 2015). Sosiaalityöntekijän pitäisi pystyä tilanteessa huolehtimaan viran tuomista velvollisuuksistaan samalla, kun häneen kohdistuu vainoamistekoja ja henkilökohtaista uhkaa. Asettuessaan sosiaalityöntekijän toimijan asemaan työntekijä ei siis juuri kykene vaikuttamaan toimintaympäristöönsä. Hänen on ymmärrettävä se toimijan asema, johon hänet sijoitetaan. Etenkin position vaikuttaessa koko olemassaoloon, kuten työn ajatellaan tekevän. (Alasuutari 2007, 188–192 .) Lastensuojelutyön luonteessa niin julkisen vallan käyttö kuin muut edellä kuvatut erityispiirteet altistavat sosiaalityöntekijän työväkivallalle ja äärimmillään vainoamiselle.

2.5 Moniaineksisuuden kudelma

Olen paikantanut työssä koettua vainoamisilmiötä väkivallan, työhyvinvoinnin ja työturvallisuuden sekä lastensuojelun kautta. Tässä vainoamisilmiö työssä koettuna paikantuu moniaineksisen tutkimuskentän keskiöön. Tutkimukseni kontekstina toimii lastensuojelu ja tarkastelun keskiössä ovat lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemukset työssä koetusta vainoamisesta. Edellä tehdyn tutkimuskatsauksen pohjalta voin todeta, ettei yhtenäiseen määritelmään tai käsitteistöön ei ole päästy väkivallan, työvallan tai vainoamisen osalta.

Vainoaminen on monimuotoinen ilmiö, joka on tunnistettu ja kriminalisoitu. Vaikuttaa kuitenkin siltä, ettei ilmiön ulottuvuutta työelämään laaja-alaisesti ole vielä täysin ymmärretty tai se on jäänyt vähemmälle tutkimukselle. Vainoamisesta on kuitenkin tehty runsaasti tutkimusta parisuhteen päätymiseen, julkisuuden henkilöihin ja hoitoalan ammattilaisiin sekä opiskelijoihin liittyen. Tutkimusten mukaan vainoaminen on varsin yleistä ja sukupuolistunutta. Tutkimusten mukaan äärimmillään vainoajista miespuolisia on yli 90 prosenttia. Vainoaminen vaikuttaa henkilön psyykkiseen terveyteen ja aiheuttaa usein ahdistusta, masennusta ja posttraumaattisen stressireaktion. Äärimmillään vainon uhriksi joutunut pelkää kuolevansa. Vainoamisen uhrille aiheutuu vaikutuksia sosiaaliseen elämään. Vainon uhriksi joutunut saattaa alkaa rajata omaa elämäänsä menojaan ja rajoittaa sosiaalisia suhteitaan. Äärimmillään vaino kaventaa henkilön elämää ja toimintaa. Vaino voi vaikuttaa myös henkilön taloudelliseen asemaan.

Vaikka työturvallisuuteen pyritään vaikuttamaan Suomessa lainsäädännöllä ja väkivallan uhkaa pyritään ehkäisemään ennalta, ennaltaehkäisyssä on vielä parannettavaa yhtäläillä kuin työväkivalta ilmiöön suhtautumisessa niin sosiaalityössä yleensä kuin lastensuojelussa ja siihen vakavasti suhtautumisessa. Työväkivallan esiintyvyys on kiistatta ongelma. Se siis näyttäytyy varsin yleisenä, mutta julkisuudessa vaiettuna ilmiönä sosiaalityön kentällä.

Aiemman tutkimuksen perusteella sosiaalityön luonnetta voidaan pitää erityisenä. Haasteita siihen tuovat paitsi rakenteelliset ja yhteiskunnalliset asiat, kuten resurssien puute, asiakasmäärät, epäpätevät työntekijät ja julkinen kriittinen keskustelu niin ikään työn luonteeseen liittyvät elementit. Siihen liittyy vahvasti mm. legitimizeetti puuttua yksityisyyden ja perheen suojaan, vuorovaikutussuhteet sekä kulttuuri, jossa väkivalta on osana työn luonnetta silloin, kun autetaan asiakkaita ja hoidetaan haavoittuvissa oloissa eläviä ihmisiä. Tällä tarkoitan lastensuojelussa tilanteita, joissa mm. puututaan perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan, vainoamiseen, lasten kaltoinkohteluun, pahoinpite-

lyyn tai seksuaaliseen hyväksikäyttöön (ks. myös Littlechild 2005a). Lastensuojeluun liittyy myös auttamisen riskit, kuten myötätunto- ja työuupumus tai ammatillinen kriisiytyminen

Keskityn tutkimuksessani vainoamisilmiöön lastensuojelun sosiaalityöntekijään kohdistuen. Siihen, minkälaisena ilmiö näyttäytyy lastensuojelun työolosuhteissa ja työntekijälle ja miten se vaikuttaa työntekijän elämään. Tutkimustehtäväni onkin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden omakohtaisten subjektiivisten kokemusten tavoittaminen ja merkitysten näkyväksi tekeminen kirjoitettujen kertomusten avulla ja tätä kautta tiedon lisääminen ilmiöstä työelämän käytäntöjen kehittämiseksi.

3 Tarinoita etsimässä – narratiivinen tutkimus

Tarkastelen vainoamiskertomuskirjoitelmia narratiivisen tutkimusperinteen kautta. Tutkimuskysymykseni, joihin vastausta, ovat:

- 7) Miten vaino ilmenee ja millaisia merkityksiä se saa sosiaalityöntekijöiden kertomuksissa?
- 8) Miten lastensuojelun sosiaalityöntekijä kertoo reagoineensa vainoon ja selvinneensä vainon kokemuksestaan?
- 9) Minkälaisia tarinoita lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kirjoitetuista kertomuksista syntyy?

Tutkimukseni on laadullinen narratiivinen tutkimus. Tarkoitukseni on tutkimuksessani analysoida, miten ja mistä kirjoitelmissa ylipäänsä kerrotaan ja miten sosiaalityöntekijät kertovat reagoineensa tilanteeseen. Aikaisempi väkivalta- ja vainoamistutkimukseen perehtyminen ja oma kokemukseni antavat minulle esiymmärryksen siitä, että vainoamiskokemukset edustavat sensitiivisiä ja usein traumaattisiakin muistoja sosiaalityöntekijän elämässä, joten tutkimukseni paikantuu sensitiiviseen tutkimukseen. Hermeneuttinen kehäni kulkee siis aikaisemman tutkimustradition, oman olemassaoloni ja tutkittavan ilmiön vainon välisessä kehässä (ks. Puusa & Juuti 2011, 22).

Pyrin tutkimuksessani lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden elämän kuvaaminen ja sitä kautta ymmärtämään ja tulkitsemaan heidän kokemuksiaan ja vainoa ilmiönä. Käsitän heidän elämänsä ainutkertaisina. Tulkinta tarkoittaa tutkittavien elämismailman ja heidän sille antamien merkitysten uudelleen rekonstruointia. (em. 2011, 44.) Laadullinen tutkimus ei ole koskaan tutkijan omista arvoista vapaata. Tutkija tuottaa tutkimukseensa ehdollisia selityksiä siihen aikaan ja paikkaan rajoituen, jossa tutkimustaan tekee. Laadullisessa tutkimuksessa pyrkimyksenä on löytää ja paljastaa tosiasioita, ei niinkään todentaa jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 152.) Tämä pyrkimys on myös itselläni tutkimusta tehdessäni.

Laadullinen tutkimus on Pertti Alasuutarin (2011, 39) mukaan havaintojen pelkistämistä ja arvoituksen ratkaisemista. Tutkimusta tehdessäni olen asettanut itselleni kysymyksiä, joihin etsin vasta-

uksia. Laadullisen tutkimuksen kohteena ovat ihmiset, yleensä heidän toimintansa, ajattelunsa ja käsityksensä, niin myös omassa tutkimuksessani. Liisa Kiviniemen (2001) mukaan laadulliselle tutkimukselle on ominaista tutkittavien oman näkökulman tavoittaminen tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimukseni on siis paitsi vainoamisen kuvaamista ilmiönä, myös yksilön kokemuksen tutkimusta. Vaikka pyrin ymmärtämään lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia, tiedostan, etten voi ymmärtää niitä aukottomasti ja joku toinen tutkija voisi tulkita kokemuksia omasta tavastani poikkeavasti. En pysty selittämään niitä tyhjentävästi, mutta pyrin tuomaan parhaani mukaan tutkittavieni kokemukset ja näkemykset esiin. Koska olen valinnut tutkimuksessani näkökulmaksi kokemuksen ymmärtämisen, ymmärrän, että todellisuus on moninainen ja subjektiivinen.

Mitä narratiivinen tutkimus sitten on? Sen ydin on kertomuksen analyysissä. Kun kertomukset ovat tutkimuksen kohteena, siinä tutkitaan muun muassa niiden muotoja, rakenteita ja rakentumista, erilaisia genrejä ja juonten kulkua. (Hänninen 2000, 16). Hannu Heikkisen (2010) mukaan narratiivinen tutkimus pyrkii paikalliseen, henkilökohtaiseen ja subjektiiviseen tietoon, sen tavoitteena ei ole objektiivinen tai yleistettävä tieto. Tästä syystä tutkimukseni paikantuu narratiivisuuteen. Analyysissäni yhdistelin erilaisia narratiivisia analyysitapoja.

Filosofisilta lähtökohdilta tarkasteltuna narratiivisessa tutkimuksessani ontologisuus tarkoittaa sitä, että jokaisella ihmisellä on tarina. Fenomenologia on kiinnostunut todellisuudesta koettuna. Empiirisen tutkimuksen kohteena ovat ihmisten subjektiiviset kokemukset omasta elämästään. (Perttula 2012, 331.) Kertomukset jäsentävät ja rikastavat elämän merkityksiä. Pyrin tutkimuksessani ymmärtämään lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja kokemuksille annettuja merkityksiä.

Merkityksistä ja niiden tulkinnoista on kirjoittanut Alfred Schütz (2007). Hänen mukaansa yhteiskunta ihmisten yhteiselona on mahdollista, kun ihmiset ymmärtävät toistensa toiminnan mieltä. Toisin sanoen he antavat toistensa toiminnalle merkityksiä ja ohjaavat ymmärryksensä pohjalta omaa toimintaansa. Sosiaalinen maailma muotoutuu ja uusintuu nimenomaan ihmisten arkisissa merkityksenanto ja ymmärtämisakteissa ja niiden mukaan ohjatuissa toiminnassa, jotka toteutuvat hyvinkin automaattisesti. (mt, 228–246.) Ymmärrys sisältää aina myös väärinymmärrystä. Sama ymmärryksen taso voi olla toisessa tilanteessa riittävää ja toisessa taas ei. (Puusa & Juuti 2011, 20.) Toimijan näkökulmaa on siis mahdotonta ymmärtää läpikotaisin ja aukottomasti, vaan siihen jää aina asioita, jotka jäävät epäselviksi, tuntemattomiksi tai joita ei ole kerrottu.

Tutkimuksesta tekee Hannu Heikkisen (2010) mukaan narratiivisen se, että huomio kohdistuu yksilön merkityksenantoon. Siihen, miten ja minkälaisia merkityksiä ihmiset antavat erilaisille tapahtumiselle ja asioille kertomuksensa välityksellä. Narratiivisessa tutkimuksessa tieto syntyy usein dialogisesti ja dialogin kautta pyritään yhteisten merkitysten tuottamiseen. Varsinainen dialoginen keskustelu ei ole ollut tutkimuksessani tutkittavien kanssa mahdollista, sillä olen valinnut aineistokseni kirjoitetun aineiston. Dialogisuudessa on yksinkertaisimmillaan kyse kuulluksi tulemisesta ja kuulemisesta. Lukiessani tarinoita käyn dialogia kirjoittajien kanssa ja pyrin ”kuulemaan” eli ymmärtämään heidän tarinaansa. Toivon, että lukiessaan tutkimustani he kokevat tulleen kuulluiksi. Tutkimukseen osallistuneiden kertomuksiin perustuvat ja siten yhdessä tuotetut merkityksenannot mahdollistavat sen, että osallistujien äänet pääsevät autenttisemmalla tavalla kuuluviin tutkimuksessani.

Vilma Hänninen (2000, 14–15) on määritellyt narratiivista tutkimusta. Hänen mukaansa se on ”kaikkea sellaista tutkimusta, jossa ymmärryksen välineenä käytetään narratiivin, tarinan tai kertomuksen käsitteitä ja jossa aineisto koostuu kirjoitetuista ja puhutuista tarinoista.” Milloin sitten narratiivista lähestymistapaa voi soveltaa tutkimukseen? Hännisen ja Valkosen (1998) mukaan silloin ihmistä tarkastellaan toimijana, joka antaa ja tuottaa merkityksiä ja kun hänen elämänsä käsitellään prosessinomaisena. Elämänsä ymmärretään kielellisesti tulkittuna, aina johonkin tiettyyn aikaan ja paikkaan kiinnitettynä. Narratiivisuuden keskeisenä ajatuksena on, että tarinat ovat ihmiselle tunnusomainen tapa jäsentää omaa elämäänsä, kokemuksiaan ja itseään. Kertomuksilla eheytetään elämää ja tuotetaan johdonmukaisuutta ja jatkuvuutta, vaikka ne sisältäisivätkin epäjohdonmukaisuuksia ja epäjatkuvuuksia. Tarinoihin sisältyy aina monenlaisia merkityksiä, joiden kautta ne jäsennetään. Tällainen on esimerkiksi syy ja seuraus -suhde. Ne voivat olla niin ikään emotionaalisia tai moraalisia tai ne voivat liittyä ihmisen arvoihin. Emotionaalisuus puolestaan kertoo eri tapahtumien merkityksestä toivottavasta ei-toivottavaan. Moraalinen ulottuvuus tarkoittaa sitä, miten tarinan henkilöiden toimijuus eksplikoidaan ja siitä miten vastuut tarinassa jaetaan. Vastuuta voidaan pohtia syyllisyys näkökulmasta tai siitä, kenen ansioista onnistuttiin. Silloin kun pohditaan sitä, mikä ylipäättensä on arvokasta tai hyväksyttävää tai oikein ja mikä puolestaan arvotonta, paheksuttavaa tai väärin, puhutaan arvojen ulottuvuudesta. (Hänninen & Koski-Jännes 2000, 200–201.)

Tutkimuksessani tarkoitan *kertomuksen käsitteellä* sosiaalityöntekijän omakohtaisen tarinan esitystä. Tutkimuksessani esitys ilmentyy kirjoitetussa muodossa. Matti Hyvärisen (2007) mukaan elämän kerrontaa ohjailevat kulttuuriset ja kognitiiviset prosessit saavat aikaan sellaisen kulttuurisen

muodon ja voiman, että ne alkavat säädellä muistamista, kokemista ja tulevaisuuden hahmottamista. Vilma Hänninen (2000, 15) puolestaan kirjoittaa yksilöllisen elämäntarinan tuottamisen olevan luovasta prosessi, joka on hyvin samankaltainen kaunokirjallisuuden kanssa. Molemmissa tarinat toteutuvat sosiaalisessa kontekstissa ja ammentavat aineksia kulttuuriperinteestä. Kertominen on siis kulttuurisesti jäsentynyt silloinkin, kun kerrotaan kaikkein yksityisimmistä kokemuksista. Kulttuurisena jäsennyksenä se kertoo niistä ihmisen elämänpoluista ja ihmisen luomista merkityksistä, joita hänen elämäänsä liittyy. (Hänninen & Koski-Jännes 2000, 200–201).

Kertomuksen avulla raportoidaan, ymmärretään ja jäsennetään elettyjä kokemuksia (Hyvärinen, 2007). Kertomus on siksi osana mukana tärkeissä identiteetin ja ajallisuuden ongelmissa. Kertomus on tärkeä kokemuksen välittäjä. Subjektiivisuus puolestaan liittyy kokemuksen väittämiseen, jolloin kertoja tai tutkija kertomalla ja kirjoittamalla jakaa sekä tekee ymmärrettäväksi kokemuksiaan tai kokemuksia itselleen, kuulijalleen tai tekstinsä lukijalla (Hyvärinen 2007; Sandelin 2012) Tarinan kerrontaan vaikuttaa se, kerrotaanko tarinaa läheiselle, viranomaiselle vai vaikkapa tutkijalle (Kaasila 2008, 43). Yhtälailla yhtä tarinaa voidaan kertoa useina erilaisina kertomuksina, samaten kuin siinä voi olla useita pieniä ja eri tarinoita riippuen siitä kenen henkilön elämää tai tapahtumia seurataan (Hänninen 2000, 128).

3.1 Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kertomuksista ja niiden keräämisestä

Tutkimuskohteenani olivat sellaisten lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemukset, jotka olivat työssään kokeneet vainoamista. Tutkimuksen kannalta en ajatellut sillä olevan merkitystä, oliko vainoaminen jo rikoslainsäädännöllä kriminalisoitu henkilön kokiessa vainoamista. Ainoastaan omakohtaisella kokemuksella vainotuksi tulemisella työssä oli merkitystä. Lähtökohtaisesti en tutkimuksessani halunnut edellä mainitun joukon piiristä valita ketään mukaan tutkimukseeni tai jättää ketään sen ulkopuolelle. Tutkimukseeni valikoituivat henkilöt, jotka omakohtaisesti itse olivat tunnistaneeet joutuneensa vainotuksi.

Tavoittaakseni vainoamista kokeneet lastensuojelun sosiaalityöntekijät julkaisin aiheesta kirjoituspyynnön (liite 1. Kirjoituspyyntö) sosiaalisessa mediassa (facebookissa omilla sivuillani ja Sosiaalityö Flashmob) ensimmäisen kerran syksyllä 2014. Pyyntöäni jaettiin lähes 450 kertaa. Kohdensin hakua erityisesti kuntien sosiaalityöntekijöille ja siksi laitoin 21 eri kuntaan kirjaamoon tai johtavalle viranhaltijalle pyynnön levittää kirjoituskutsuani. Useassa suuressa ja keskisuuressa kunnassa viranhaltija toimi portinvartijana tiedon eteenpäin saattamisessa. Yleinen käytäntö näissä oli, että kirjoituspyynnön eteenpäin saattaminen edellytti tutkimuslupaa. Tämä ei tuntunut mielekkäältä, sillä en halunnut sinällänsä kuntien osallistuvan tutkimukseeni. Tilanteissa kuntaorganisaation johdon rooli voi aiheuttaa vapaaehtoisuuden kannalta ongelmia, sillä työntekijät voisivat mieltään osallistumisen velvollisuudekseen. Halusin puolestani ainoastaan välittää tiedon sosiaalityöntekijöille mahdollisuudesta halutessaan osallistua tutkimukseeni omakohtaisella kokemuksellaan. (ks. Kuula 2011, 144–147.)

Sain myös hyvän kysymyksen pohdittavakseni eräästä kunnasta, jossa luvattiin välittää pyyntöni työntekijöille. Kysymys kuului: ”Miten aiot tavoittaa ne sosiaalityöntekijät, jotka ovat kokemuksen takia vaihtaneet alaa?” Tavoittelin sosiaalityöntekijöitä tutkimukseeni perinteisen ja sosiaalisen median välityksellä sekä osallistamalla kollegoitani rekrytoimaan tutkimukseeni henkilöitä. Ammatti-lehti Talentia julkaisi aiheesta tekemäni kirjoituspyynnön numerossa 8 vuonna 2014 (liite 2.). Lisäksi tutkimuspyyntöni välitettiin sähköpostilla Sosnetin työntekijän välityksellä erikoissosiaalityöntekijän koulutuksen opiskelijoille viidellä erikoissalalla (n. 97 opiskelijaa) ja sosiaalityön tohtorikoulutettaville (n. 50 opiskelijaa). Koska tutkimusaineistoa oli vaikea saada, julkaisin ilmoitukseni facebookissa uudelleen syksyllä 2015 ja rekrytoin ammatillisen lisensiaatin opiskelijatovereitani ja kollegoitani välittämään tietoa tutkimuksesta henkilöille, joilla he arvelivat olevan vainoamisen

kokemuksia. Kirjoitin aiheesta tammikuussa 2016 Ylelle ja Helsingin Sanomille artikkelin (liite 3.), jota tarjosin julkaistavaksi saadakseni julkisuutta aiheelle ja sitä kautta mahdollisesti tutkimukseeni osallistujia. Valitettavasti kummastakaan mediasta ei vastattu pyyntööni.

Tutkimusaiheeni kosketti monia ja sain erilaisia yhteydenottoja niin vanhemmilta kuin eri ammattiryhmien edustajilta: psykologilta, ohjaajilta, sosiaalialan esimiestasolta, jotka toivoivat, että tutkimukseni kohdistuisi myös lasten vanhempiin tai muihin auttajatahoihin. He tarjosivat apuaan tutkimukseni loppuunsaattamiseksi. Halusin kuitenkin tutkia lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia vainotuksi tulemisesta. Sain tutkimukseeni mukaan seitsemän kunnallisessa lastensuojelussa toiminutta sosiaalityöntekijää, jotka kirjoittivat minulle kokemuksestaan vainotuksi tulemisesta. Kaikki heistä olivat naisia, iältään 36–45 -vuotiaita ollessaan vainoamisen kohteena. Kolme oli ollut töissä lastensuojelussa noin 0.5–3 vuotta ja neljä 10–20 vuotta vainoamisen alkaessa. Vainoamista oli kestänyt kuudessa tilanteessa puolesta vuodesta yli kolmeen vuoteen, seitsemäs kirjoitti vainoamisprosessin kestäneen vuosia. Yli kolme vuotta kestänyt vaino ei kertomusta kirjoitettaessa ollut vielä päättynyt. Yhtä lastensuojelun työntekijää oli vainottu kahdesti, molemmilla kerroilla vainoaja oli ollut nainen. Tässä tarinassa oli kerrottu molemmista vainoamiskokemuksista, joiden välillä oli aikaa noin 15 vuotta. Tämä aiheutti pulmia analyysissäni ja minun piti valita, miten tutkimusta käsitteisin. Käsitteisin kokemusta yhden ihmisen kokonaisena tarinana, jossa oli eri vaiheita ja käänteitä. Kahdesti vainottuna olemisen kokemuksen aiheutti eri vainoaja, joka oli molemmilla kerroilla nainen. Vainoajina toimivat siis kertomuksissa kaksi miespuolista ja viisi naispuolista henkilöä. Yhdessä kertomuksessa vainoajan sukupuoli ei selvinnyt, sillä kertomuksessa puhuttiin vainoajasta ammattinimikkeellä. Vainoamiseen liittyessä kolmansia osapuolia, he olivat yleensä heteroparisuhteessa olevan vainoajan kumppaneita tai perheen parissa työskentelevä ammattilainen, jonka sukupuoli ei kirjoituksessa selvinnyt. Ammattilainen ei kuitenkaan ollut oman vastualueen kollega, vaan työskenteli terveysalalla. Seitsemästä tarinasta tekstiaineistoa kertyi yhteensä 25 sivua. Aineistossa oli sekä teemoittain että kronologisesti eteneviä tarinoita.

Aloin pohtia, miksi aineistoa oli niin vaikeaa saada? Miksi sosiaalityöntekijöitä oli vaikeaa tavoittaa ja saada mukaan tutkimukseen? Olivatko sosiaalityöntekijät vaiennettu? Toimiko vaitiolovelvollisuus mahdollisesti esteenä? Koettiinko vainoaminen omana syynä ja ehkä jopa ammattitaidottomuutena vai oliko työntekijöitä moralisoitu tai vähätelty vainon kokemuksen asian suhteen? Tuija Virkki (2009) kirjoittaa siitä, kuinka uhrin syyttämisen ja asiakkaan ymmärtämisen tendenssin lisäksi väkivallan sietorajaa nostetaan normalisoimalla väkivalta välttämättömäksi osaa työnkuvaa. Tällöin siitä tulee välttämätön osa työympäristöä ja sen kestämisestä olennainen osa omaa ammatil-

lista identiteettiä. Väkipäivästä arkipäiväistyä ja siihen totutaan. Toisella tasolla väkivallan kestäminen on velvoite, johon ohjaavia kehotuksia kuullaan toisilta työntekijöiltä ja esimieheltä. Kolmannella tasolla väkivallan kestäminen määrittyy taidoksi ja kyvyksi. Väkivallan kestäminen on esimerkki luottamusorientaatiosta, joka neutralisoi sellaisia ongelmia, joita ei voi poistaa ja joista etukäteen huolestuminen vaikeuttaisi työntekoa. Luottamusorientaatio tekee asiakasväkivallasta ilmiön, jonka voi tunnistaa ja jonka kanssa voi elää ilman, että ilmiön olemassaolon tunnistaminen lamaannuttaisi toiminnan.

Pohdin myös sitä, koettiinko, ettei oma vainoamisen kokemus ollut riittävä tutkimusaineistoksi tai että siitä selvittiin? Donna Bainesin (2006) tutkimus kanadalaisten sosiaalityöntekijöiden väkivalta-kokemuksista määrittelee uhmakkuuden kulttuurin, joka rakentuu vahvuudesta ja hoivasta: ”Olemme vahvoja, pystymme ottamaan sen vastaan, sitä paitsi asiakkaamme tarvitsevat meitä”. Tämä toimii voimana, joka kannustaa sosiaalityöntekijöitä vähättelemään vammojensa laajuutta. Siihen liittyy ”elastinen huolehtiminen”, jonka odotusarvona on, että auttamistyön ei pidä vähetä edes väkivallan kontekstissa. Se osoittaa, että väkivalta on valitettava, muttei epänormaali osa hoivatyössä.

Valitsin kirjoitelmat aineistokseni, sillä halusin antaa osalliselle mahdollisuuden kirjoittaa kokemuksensa sellaiseen muotoon kuin hän halusi ja tuoda kirjoitelmassaan esiin niitä asioita, joita tämä piti tärkeänä. Walter Ongin (1982) mukaan kirjoitetun tekstin ja puheen ero on ontologisuudessa. Kirjoitettu teksti on sellaisenaan säilytettävissä ja se säilyy kauemmin kuin puhe ihmisen muistissa. Se, mitä ihminen sanoo yhdessä hetkessä, voi jo toisessa hetkessä olla unohdettu. Kirjoittaminen on sanojen teknologisaatiota. Kirjoitettuaan tarinansa, teksti säilyy, vaikka kirjoittaja katoaisi tai muuttaisi mieltään. Tämä tarkoittaa, että kirjoitettujen tarinoiden tapahtumat etäännyvät kirjoittajan kokemuksesta ja kirjoitettu tarina voi hetkessä olla vanhentunutta tietoa. Toisaalta taas tapahtumia jäsennetään kirjoitusprosessin kautta ja sen autenttisuus ovat selviä niin kirjoittajalle kuin muulle maailmalle. Kirjoittaminen edustaa jaottelua ja vieraannuttamista, mutta yhtälailla yhtenäisyyttä. Kirjoitetut sanat viittaavat siihen, kuka kirjoittaja oli kirjoittamishetkellä. Kirjoittaminen tehostaa tietoisuutta itsestä (self) paitsi tässä hetkessä ja menneisyydessä, myös tulevassa ja edistää samalla tietoista vuorovaikutusta henkilöiden välillä. (Ong 1982, 179.)

Laittaessani kirjoitelmapyyntöni kysymyksiä, joita pyysin huomioimaan kirjoitelmissa, kävin dialogia osaltani kirjoittajien kanssa, jonka jälkeen kirjoittaja puolestaan tulkitsi pyyntöäni. Näin osasta tarinoista tuli ikään kuin teemakirjoitelmia. Valitessaan tämän kirjoitustavan oletan, että kirjoittaja saattoi varmistaa, että saisin kirjoituspyynnössä esittämiini kysymyksiin vastaukset. Toisaalta vai-

noamisen ollessa stressaava, vaurioittava ja traumaattinen kokemus, sen kokenut saattaa kertoa tai kirjoittaa kokemuksestaan ilman tunteita, jolloin psyykkiset suojausmekanismit pyrkivät suojaamaan ihmistä tapahtuman aiheuttamalta psyykkiseltä tunnekuormalta.

Halusin tutkimuksellani tuoda esiin sosiaalityössä vaietun ilmiön ja antaa sosiaalityöntekijöille mahdollisuuden tuoda kokemuksensa ja vainoamisesta seuranneet merkitykset arjessa esiin. Toivon, että tutkimukseni vaikuttaa sosiaalityön työolosuhteisiin. Ymmärsin, että vaikka aihe on yhteiskunnallisesti merkittävä ja tärkeä, vainoaminen kokemuksena on tutkimusaiheena haastava ja tutkimukseen on vaikea motivoida ihmisiä ilman henkilökohtaista kontaktia herättämällä vain kiinnostuksen aihetta kohtaan. Vainon sensitiivisyys aiheuttaa työlle myös oman haasteensa.

Yhtenä syynä jättää osallistumatta tutkimukseen saattaa olla pelko paljastumisesta avattuun tarinansa tutkimukselle. Tämä tuli esiin joistain saamistani kertomuksista. Paljastuminen saattaa laukaista uuden vainoamiskierteen tai kuten osallistuja ilmaisi tarinassaan, se saattaa aiheuttaa paheksuntaa ja seuraamuksia työyhteisössä ja organisaatiossa. Paljastumisen pelättiin vaikuttavan työllistymisen mahdollisuuksiin ja toisaalta pelättiin, että vainoaja seuraa työntekijää uuteen tehtävään vaikuttaen siellä negatiivisesti. Yhdessä tilanteessa oli käynyt niin, että vainoteot olivat jatkuneet henkilön siirryttyä uuteen tehtävään tai kahdessa vainoamisteot olivat alkaneet vuosien jälkeen henkilön palattua toisista tehtävistä vanhaan työhönsä.

Laura Tiitisen ja Arto Kaupin (2014) mukaan sosiaalialan työntekijät tuottavat julkisuuteen tietoa sosiaalipalveluista, niiden organisoinnista ja sosiaalipalvelujärjestelmän kehittämisen tarpeista, mutta kunnallinen toimintaympäristö pyrkii rajoittamaan julkista keskustelua kriittiseksi kokemistaan aiheista ja vaientaa sosiaalityöntekijöitä. Työntekijät ja työnantajat ovat voineet tulkita kutsun tutkimukseen osallistumisesta osallistumiseksi julkiseen keskusteluun. Sosiaalityöntekijöiden kohtaa työväkivaltaa voidaan pitää kriittisinä aiheina, joita ei haluta julkiseen keskusteluun, vaan pikemminkin normalisoidaan työhön kuuluvaksi (ks. Virkki 2007). Vaarana on, että myös vainoamiselle käy näin yhtenä työväkivallan muotona.

Tutkimukseeni todennäköisesti eivät osallistuneet henkilöt, jotka eivät ole kokeneet aihetta omaakohtaisesti tai jotka eivät ehkä ole kokeneet tutkimukseni tarkoituksenaan tärkeäksi. Ulkopuolelle ovat todennäköisesti jääneet myös henkilöt, jotka eivät kykene tuottamaan tietoa vieraille tai jotka eivät syystä tai toisesta koe tarvetta osallistumiseen. Yhtenä ulkopuolisten joukkona voivat olla ne, joilla ei ole mahdollisuutta sanoittaa kokemuksiaan halustaan huolimatta, esimerkiksi kokemuksen

traumaattisuuden vuoksi. Silloin kun tutkitaan traumaattisia elämäntapahtumia, on hyvä muistaa, että ihminen voi olla halukas osallistumaan tutkimukseen, muttei pysty siihen emotionaalisen tai psyykkisen tilanteensa vuoksi. (Laitinen & Uusitalo 2008, 127.) Traumasta kertomiseen oli se sitten puheen tai kirjoittamalla liittyy usein monenlaisia kielteiseksi kuvattuja tunteita, kuten häpeää, surua, vihaa, inhoa ja syyllisyyttä. Siihen voi liittyä myös pelkoa oman itsensä hallinnan menettämisestä, tunteita ei voi kontrolloida, mikä saattaa selittää sitä, että mieluummin vaikeasta asiasta vaietaan kuin että se jaetaan tutkimuksen käyttöön. (Punamäki 2004; Notko 2011).

Oleennaista tutkimuksessani on, että vainoamisen kohteeksi joutuneet ovat halunneet kirjoittaa kokemuksestaan ja sen merkityksistä elämälleen ja arjessa. Toisaalta tutkimukseen osallistuminen on antanut mahdollisuuden uhreille tuoda esiin niitä epäkohtia, joita he kokivat organisaatiossaan, työyhteisössään ja palvelujärjestelmässä ja sitä kautta mahdollisuuden auttaa vastaavassa tilanteessa olevia sekä vaikuttaa käytäntöjen kehittämiseen.

Tutkimukseni aineisto koostui omakohtaisista vainoamistarinoista kokemuskirjoituksina. Koska halusin rajata vainoamisen lastensuojelun sosiaalityöntekijän työhön liittyväksi kokemukseksi, tällöin jouduin rajaamaan tutkimuksen ulkopuolelle minuun yhteyttä ottaneita vanhempia ja muita auttamisalan ammattilaisia. Oletuksenani kuitenkin on, etteivät kaikki sosiaalityöntekijät ole kokeneet vainoa työssään.

3.2 Narratiivinen analyysi tutkimusmenetelmänä

Narratiivisuudella voidaan Donald Polkinghornen (1995) mukaan tarkoittaa maailman ja sen ilmiöiden jäsentämistapaa, teoriaa maailmasta, tutkimusaineistoa, sen keruutapaa tai analyysimenetelmää sekä tieteellisen kirjoittamisen vaihtoehtoisia muotoja. Määrittelyjä narratiivisesta tutkimuksesta käytännössä ovat tehneet myös Elliot Mishler sekä Amia Lieblich, Rivka TuvalMashiach ja Tamar Zilber. Mishler (1995) jaottelee narratiivisen tutkimuksen kolmeen päämalliin keskeisten tehtävien kautta: 1) Kiinnostus on tapahtumien ajallisessa järjestyksessä ja narratiivisessa kerronnassa. Siinä miten tarina representoidaan. 2) Narratiivisuutta tarkastellaan kirjoitetun tarinan yhtenäisyyden, rakenteen ja siinä käytettyjen narratiivisten keinojen kautta. 3) Keskeisenä ovat kertomusten konteksti ja tarinassa esiintyvät syy- ja seuraussuhteet. Siinä narratiivisuutta voidaan tarkastella kulttuuriin, institutionaalisen ympäristön tai politiikankin kautta.

Viitattaessa narratiivisuudella analyysitapaan siinä on erilaisia tapoja aineiston läpikäyntiin. Lieblich ym. (1998, 12–14) erottavat neljä narratiivisen tutkimuksen tyyppiä, jotka sijoittuvat nelikenttään holistinen analyysi – kategorinen analyysi ja sisällön analyysi – muodon analyysi. Jako viittaa siihen, tarkastellaanko kertomuksia kokonaisuuksina vai pilkotaanko niitä osiin. Holistinen analyysi viittaa itsessään kokonaisvaltaiseen tutkimiseen. Siinä tarkastellaan juonirakenteita tai luokitellaan kertomuksia erilaisiin tarinatyyppeihin, jota voivat olla vaikkapa menestystarinat, selviytymistarinat tai pohjakosketustarinat. Kategorisella analyysitavalla pilkotaan, luokitellaan ja analysoidaan kertomuksen osia. Kategorisessa tavassa ei ole merkitystä kokonaisuuden säilyttämisellä. Narratiivisen sisällönanalyysin lähestymistapa kysyy tarinalta kysymyksiä, kuten mitä tapahtui ja miksi ja se hakee niihin vastauksia. Muodonanalyysi etsii puolestaan kertomuksista rakenteellisia elementtejä kuten, tyyliä, kerrontatapaa, metaforia, adjektiiveja tai erilaisten tehokeinojen käyttöä.

Polkinghorne (1995, 13-16) puolestaan erottaa narratiivisen tutkimuksen tarinoiden ja tarinalliseen analyysiin. Ensimmäinen perustuu paradigmaattiseen ajatteluun, joissa kertomuksia yhdistetään tietyn logiikan avulla. Niitä tematisoidaan, luokitellaan ja tyypitellään aivan kuten laadullisessa tutkimuksessa. Jälkimmäisessä puolestaan rakennetaan tarinallisia tulkintoja ja tarinoiden elementit juonellistetaan kokonaisuudeksi. Suomalaisessa narratiivisessa tutkimuksessa Vilma Hänninen (1991) on kehittänyt tarinallisen kiertokulun teorian analyysitavan, jota en kuitenkaan käytä analyysissani.

Kerätessäni aineistoa, en vielä tiennyt, miten analysoisin saamani tarinat. Aineiston keruu-aika oli kuitenkin varsin pitkä, yli puolitoistavuotta ja se tuotti minulle epävarmuutta siitä, saisin ko riittävästi aineistoa, jotta voisin tehdä tutkimukseni. Lopulta aineistonkeruu tuotti minulle seitsemän eri ihmisen tarinan omasta kokemuksestaan. Jo seitsemässä tarinassa oli löydettävissä jonkinlainen saturaatiopiste, jossa tarinat alkoivat toistaa itseään eli niissä oli samankaltaisuuksia. Nämä liittyvät pelkokokemuksiin, selviämistästrategioihin sekä kokemuksiin työyhteisön ja esimiehen suhtautumisesta tilanteeseen. Tästä huolimatta uskon, että mikäli olisin saanut useampia tarinoita, niissä olisi ollut myös enemmän poikkeavuuksia ja erilaisia tarinoita ja tulkintoja kokemuksista.

Aivan ensiksi olin analyysissäni sisällönanalyysin kannalla, mutta lukiessani tarinoita avoimelle lukemisella sitä mukaa, kun sain niitä, aloin ajatella menettäväni analyysissä autenttisen kokemuksen äänen, mikäli analyysini jäisi sisällönanalyysiksi. Lukiessani tekstejä en aluksi tehnyt minkäänlaisia muistiinpanoja tarinoihin, mutta uudelleen palatessani niihin aloin analysoida kertomuksista vainon ilmenemistä työntekijöiden elämässä. Merkitsin teksteihin vainotekoa ja keräsin tekojen esiintyvyyden useutta ja määriä, vainotekojen paikkoja ja suhteita sekä sitä, miten ne määrittävät työntekijän tai läheisten toimintaa (ks. Nikupeteri & Laitinen 2013).

Käytin hyväkseni temaattista kirjoituspyyntöäni jäsentäessäni ja analysoidessani tekstejä. Tein aineistolähtöistä temaattista luentaa, jossa keräsin kirjoituksesta ilmaisuja vainon vaikutuksista. Tämän jälkeen vertailin keräämiäni ilmauksia ja pohdin, mitkä kertovat samasta asiasta ja mitkä taas eri asiasta. Mitkä ilmauksista kuuluvat yhteen ja mitkä taas eivät? Näin löysin ilmausten samankaltaisuudet ja eroavuudet, jonka jälkeen minun oli mahdollista kategorioimaan ja nimetä ne. Kategorisoisin vainon seurauksia kirjoituksista seuraavasti: 1) psyykkiset ja emotionaaliset muutokset, 2) fyysiset, toiminnalliset, aika ja taloudelliset muutokset, 3) muutokset identiteetissä sekä muutokset tiedostamisessa ja tilanteesta oppimisessa (jäljempänä taulukko1.)

Kiinnitin analyysissäni huomioni myös yksilön selviytymiseen. Ja minkälaisia selviytymistästrategioita (coping) henkilöt käyttivät selvitäkseen tilanteesta? Lisäksi kiinnitin huomioni työntekijän toimijuuteen: minkälaisiin tilanteisiin henkilö reagoi ja miten, minkälaista toimijuutta häneltä edellytettiin tai miten tilanne vaikutti hänen toimijuuteensa, miten muut reagoivat vainoamiseen ja miten reaktiot vaihtelivat eri toimijoiden välillä. Analysoin sitä, miten vainoaminen vaikutti työntekijän kykyyn toimia ja minkälaisia yhteisön tai organisaation luomia odotuksia yksilön toimijuudelle vai-

nosta seurasi. Luin saamiani kirjoitettuja kertomuksia yhä uudelleen löytääkseni vastauksia kysymyksiini.

Tutustuessani muihin narratiivisella otteella tehtyihin tutkimuksiin, huomasin, että useita niistä tarkasteltu keskittymällä juuri tarinoiden juoneen. Aloin itsekin kiinnostua tästä tavasta ja aloin hakea tarinoista juonien käännteitä, sitä, mitä tarinassa itseasiassa tapahtui. Päädyin tarkastelemaan sitä, miten juoni tarinoissa kulkee ja minkälaisia tarinoita niistä syntyy? En siis lähtökohtaisesti sitoutunut yhteen narratiiviseen tutkimuksen analyysitapaan, enkä osannut noudattaa mitään menetelmää puhtaasti, mutta analyysini ja tulkintani edetessä saatoin huomata ratkaisujeni sisältävän yhteneväisiä piirteitä edellä kuvaamistani eri menetelmistä. Pelkistin ensin kunkin tarinan eräänlaiseksi ydintarinaksi ja tarkastelin kokonaisuutta, juonta, käännteitä ja sitä, mitä vainoamisteot aiheuttavat ja minkälaista toimijuutta henkilöltä edellytetään. Pelkistämisessä pyrin ottamaan huomioon kertojille merkitykselliset sisällöt. Vertasin tarinan lopputilanne on suhteessa sen alkutilanteeseen. Mikä oli tavoite, johon tarinalla pyrittiin ja millaisten merkityksellisten tapahtumien kautta siihen päästiin? Minkälaisia muutoksia mahdollisesti henkilöhahmojen identiteetissä tapahtui?

Tarinoita analysoidessani hyödynsin Kenneth Gergenin (1998) ihanteellisesta narratiivista seuraavia segmenttejä: 1) Tarinan päätös. Hyväksyttävälle tarinalle on ensin asetettava tavoite tai tila johon pyritään, tai jota, vältetään. Kyseessä on merkityksellinen lopputulos, joka on joko toivottu tai ei-toivottu. 2) Merkittävien tapahtumien valinta tarinan päätöksen kannalta. Valitsin tarinoista tapahtumat, jotka toivat tarinan loppupäätöstä enemmän tai vähemmän todennäköiseksi tai mahdolliseksi 3) Tapahtumien järjestäminen. Asetin tapahtumat lineaariseen aikajärjestykseen. Tästä tein päätelmän, että kun henkilö saavuttaa päämääränsä ajan kuluessa, tarinan linja kulkee myönteiseen suuntaan. Jos taas henkilö epäonnistuu tai tulee pettymyksiä, tarinan linja kulkee negatiiviseen suuntaan. Gergenin (1998) mukaan muutokset voidaan eristää kolmeksi alkeelliseksi tarinan muodoksi. Staatteisessa tarinassa elämä jatkuu ilman suuria käännteitä. Progressiivisessa kerronnassa elämä on parempaa kaikin tavoin, kun taas regressiivinen kerronta esittää jatkuvaa laskua. 4) Identiteetin pysyvyys. Pääsääntöisesti hyvin rakennetussa tarinassa identiteetti pysyy, mutta siihen voi tulla poikkeuksia, jotka pyritään selittämään tarinan tapahtumien ja muutoksen kautta. Toisinaan syy -voimat tai dramaattiset tapahtumat voivat muuttaa oletettua identiteettiä merkittävästi. 5) Lisäksi pyrin tarkastelemaan syy-yhteyksiä.

Länsimaisten tarinoiden tyypillisiä juonityyppejä ovat sankaritarina, tragedia, komedia ja ironia. Narratiivitutkija saattaa helposti löytää näihin sopivia tarinoita, mutta jos näin ei käy, tarinat raken-

tuvat jonkin tietyn erityiskysymyksen ympärille ja siihen sopiviksi. (Gergen 1998; Hänninen 2010, 169–171.) Valitsin lopuksi itse juonityypeille sopivat tarinat omien kysymysteni ympärille.

Lopuksi vertasin työntekijöiden ydinkertomusten sisältöjä ja niiden yhtäläisyyksiä ja rekonstruoin niistä kolme tarinatyyppiä arvopohjaa kuvaavien avainmetaforien avulla. Kirjoitelmien tarinatyyppit olen nimennyt seuraavasti: ”Olen oman elämäni vanki”, ”Vaikeuksista voittoon” ja ”Olen selviytynyt ja oppinut”. Metaforaa voi Mikko Lehtosen (1996, 40–43) mukaan pitää todellisuuden merkityksellistämänä, jossa entuudestaan tuntematonta rinnastetaan tunnettuun. Metaforien käsitteellinen käyttö perustuu siihen, että samanlaisuuksien havaitseminen tekee maailmasta jäsennettävän. Metaforat jäsentävät myös todellisuutta ja ne ovat erityisen tärkeitä uusien ilmiöiden merkityksellistämisessä. Ymmärrän metaforan tiivistetyksi kokemukseksi, joiden avulla ihmiset voivat helpottaa toistensa ymmärtämistä ja ymmärtää tarinan keskeisen sisällön. Metaforassa tutkimuksen tekijän ja tutkimuskohteen vuorovaikutus tihenee ja tiivistyy. Se luo tilaa samaistumiselle ja erottautumiselle yhteisellä emotionaalisella kokemuksella kiteyttäen kokemuksen (Vilkko 1997, 187). Kirjoittaessani johtopäätöksiä ja pohdintaa, pohdin vielä, mitkä tekijät edistivät ja puolestaan estivät vainon kokemuksesta selviytymistä tarinoissa?

Tarinallisessa tutkimuksessa tuodaan esiin tutkimukseen osallistuvien tapa antaa asioille merkityksiä. Kertomukset välittävät näitä merkityksiä parhaiten. Analyysini on aineistolähtöistä, jolloin en jäsennä merkityksiä ennalta muotoillun teorian pohjalta. Periaatteenani on dialogisuus, jossa pyrin ”kuulemaan” osallistujaa ja antamaan hänelle ”kuulluksi tulemisen” kokemuksen. Olen avoin aineistosta nouseville merkityksille. (ks. Hänninen 2000, 34.) Kun tutkimusprosessia juonnetaan vai-noamisen kokemuksellisista kirjoitetuista kertomuksista, niitä lukiessa ja analysoitaessa ja tulkitta-essa syntyy niistä uusia kertomuksia, sillä narratiivisuus liittyy läheisesti sosiaaliseen konstruktio-nismiin. Sen taustaoletuksena on, että ihmistieteissä peruskäsitykset johdetaan sosiaalisista proses-seita (kieli ja ihmisten väliset suhteet). Tutkimuksen tekijä sitoutuu sellaiseen tietämiseen ja tietoon, joka syntyy ihmisen välisessä vuorovaikutteisissa suhteissa. Ihmistä pidetään kielellisenä, sosiaali-sen ja kulttuurisena olentona, jonka tietäminen on suhteessa toisten ihmisten tietämisiin, niistä teh-tyihin tulkintoihin ja sosiaalisiin sopimuksiin. (Hyvärinen 2006; Sandelin 2012.) Näin tutkimukseeni syntyi analyysin avulla luomiani uusia tarinoita. Tulkittessani lastensuojelun sosiaalityöntekijöi-den kirjoitelmia, kävin dialogia tekstin kanssa ja pyrin ymmärtämään kokemusten saamia merkityk-siä.

3.3 Eettisyys tutkimuksessani

Tällä hetkellä julkisessa keskustelussa lastensuojeluun liittyen ovat vahvasti perhesurmat, lapsen väkivaltainen kuolema sekä lastensuojelun menneisyys ja siinä erityisesti väärintoimiset. Yleinen asenneilmasto lastensuojelua kohtaan on kriittinen. Se voi pikemminkin syyllistää sosiaalityöntekijöitä asiakkaiden ongelmissa kuin arvostaa heidän ponnistelujaan näiden auttamiseksi (ks. Horwitz 1998). Edellä mainitut lastensuojelussa tapahtuneet tragediat ja väärintoimiset ovat tärkeitä julkisen keskustelun aiheita ja puuttumisen paikkoja lastensuojelu kehittämiseksi. Niihin pitää löytää ratkaisuja niin rakenteellisella kuin asenteellisella tasolla. Tarkasteltaessa lastensuojelun kokonaiskenttää ja rakenteita työolosuhteet luovat edellytykset hyvin toimivalle lastensuojelulle. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työolosuhteissa turvallisuus on pystyttävä takaamaan, jotta ylipäättään edellytykset työnteolle ovat olemassa.

Pidän vainoamisen kokemukseen liittyvää tutkimustani sensitiivisenä tutkimuksena ja tarkoitan tällä sitä, että tutkimusaiheeni on tabuoitu eli kulttuurisesti vaiettu, kielletty ja torjuttu (Arnstberg 2007). Sosiaalityöntekijöitä vaiennetaan ilmiöstä, joka on todellisuutta lastensuojelun toimintakentällä. Siitä huolimatta, että työpaikkaväkivalta on vakava ongelma sosiaalityössä (mm. Brockmann, 2002; Newhill & Wexler, 1997; Spencer & Munch, 2003), työväkivallalle tavallista on minimisointi, normalisointi ja legitimointi (Virkki 2007) ja siitä vaietaan niin henkilökohtaisesti, työpaikalla kuin julkisuudessa. Ilmiöistä ja teoista tulee tabuja, kun yhteisö uskoo ja luottaa arvostettuihin käytäntöihin ja kulttuuriperimään niitä kyseenalaistamatta. Vaikka ilmiöiden ongelmallisuus ymmärretään, on niistä puhuminen monipuolisesti ja oikeilla nimillä edelleen vaikeaa. Niihin liittyy puhumattomuutta, paljon tunteita, vahvoja kannanottoja oikeasta ja väärästä tai syyllisistä ja syyttömistä sekä moralisointia ja sensaatiohakuisuutta. (Laitinen 2009.)

Anneli Pohjola (2003) jäsentää arkaluontoisten aiheiden sensitiivisyyden vaatimuksia historiallisuuden, kontekstuaalisuuden, kulttuurisuuden, ideologisuuden, toiminnallisuuden, poliittisuuden ja subjektiivisuuden näkökulmista. Tarkastellessani tutkimuksessani lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kirjoitettujen tarinoiden tapahtumia ja kokemuksia, pyrin ymmärtämään heidän ja toimintaympäristöjen, tässä työyhteisön ja läheisten sekä niihin liittyvien tekijöiden arvoja ja asenteita ja toimijuutta. Väkivalta on laajempi yhteiskunnallinen ja kulttuurinen kysymys. Yhteiskunnallisesti siitä aiheutuu paitsi niin yhteiskunnallisia kustannuksia terveydenhuollon kustannuksina ja työnantajalle sairauspoissaoloina se aiheuttaa myös yksilölle merkittävää haittaa ja äärimmillään elämänlaadun heikentymistä (ks. Heiskanen & Piispa 2000, 2002). Vainoaminen on yksi väkivallan muoto.

Arkojen ja traumaattisten asioiden käsittely korostuvat kulttuurisessa näkökulmassa. Tutkimuksessani ideologinen herkkyyys haastaa minut kuvaamaan vainoamista ilmiönä ja tutkimaan sitä sekä reflektomaan omaa suhdettani siihen. Sosiaalityöntekijöiden kokemusten raportoinnissa asioiden nimeäminen vaatii herkkyyttä ja pyrin pitämään tämän mielessäni analysoidessani sosiaalityöntekijöiden kirjoitettuja kertomuksia. Tieteeltä vaaditaan objektiivisuutta ja neutraaliutta. Se vaatii minua vieraantumaan tutkimuksessani omakohtaisesta kokemuksesta vainotuksi tulemisesta lastensuojelutyössäni. Teen sen siten, etten käytä omaa kokemustani tutkimusaineistona, vaikka se antaa minulle aiheesta esiymmärrystä.

Tutkimukseen osallistuvien tunnistettavuuden estäminen on yksi parhaiten tunnettuja tutkimuseettisiä sääntöjä. Nimettömyyden ja tunnistamattomuuden ajatellaan usein olevan itsestään selviä lähtökohtia. Lähtökohtana on tarve suojella kertojia mahdollisilta kielteisiltä seurauksilta, joita heidän tunnistamisensa tutkimusjulkaisusta saisi mahdollisesti aikaan. Silloin kun tutkitaan arkaluonteisia tai muuten paljon tunteita herättäviä tapahtumia, voidaan joutua tasapainoilemaan totuuteen pyrkivän sananvapauden ja yksityisyyden suojan kanssa. Tunnistettavuudesta voi olla merkittäviä seuraamuksia osallistujille. (Kuula 2011, 201; Sandelin 2007, 46.) Tutkimukseeni osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen ja siihen, että henkilö oli tunnistanut tulleen vainotuksi. Ymmärsin jälkikäteen, etten voi tarjota osallistujille mahdollisuutta lukea tutkimustani ja kommentoida sitä, sillä minulla ei ollut tallella osallistujien sähköpostiosoitteita. Yliopiston sähköpostin vaihduttua vanhat postit poistettiin lopullisesti, jolloin myös osallistujien kirjoitukset poistuivat. Osallistujat laittoivat sähköpostilla kirjoituksensa minulle, jonka jälkeen tallensin ne itselleni työntekijä 1, 2, 3 jne. tiedostoiksi ja tämän jälkeen analyysivaiheessa yhdeksi yhteiseksi tiedostoksi. Säilytin tiedostot omalla vain henkilökohtaisessa käytössäni olevalla tietokoneellani, jonne kirjaudun vain tiedossani olevalla käyttäjätunnuksella ja salasanalla.

Käytän tulkintojen havainnollistajina aineisto-otteita, joista olen poistanut tai muuttanut tunnistettavia tietoja anonymiteetin turvaamiseksi. Ydinkertomukset ovat hyvin pelkistettyjä, jolloin tunnistettavuus heikkenee. Olen tehnyt näin, koska tunnen vastuuta siitä, etteivät työntekijät tule tunnistetuiksi. Työntekijät ovat luovuttaneet tarinansa minulle uskossa, ettei heitä voi tunnistaa ja pyrin olemaan tämän luottamuksen arvoinen. Olen yrittänyt pitää mielessäni, että tutkijan eettinen velvollisuus on pyrkiä muodostamaan tulkintansa siten, että tarinan ”omistaja” voi tunnistaa ja tunnustaa sen omakseen (ks. Hänninen 2000, 32). Olen koonnut tarinatyyppit juonen, toimijuuden ja avainmetaforan suhteen yhteen. Työntekijän tarinan tunnistettavuuden suojaamiseksi olen korvannut joitain sanoja vainoaja-sanalla ja ammattinimikkeen yleisemmällä ammattilainen ilmaisulla. Aineisto-

otteet olen identifioinut työntekijänumeroilla. Kun olen poistanut jotain otteesta, olen merkinnyt sen ... eli kolmella pisteellä. (Kuula 2011, 201–207; Sandelin 2012, 46.) Pysin tutkimuksessani noudattamaan tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistusta Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa (Tenk 2012). Tutkimuksen jälkeen hävitän saamani kirjoitelmat, sillä olen pyytänyt ne kirjoituspyynnössäni ainoastaan lisensiaatin tutkimustani varten.

Tarinallisen lähestymistavan eettistä arvoa on luonnehdittu sillä, että se antaa tutkimukseen osallistuville ihmisille ”äänen”. Kuitenkin ”äänen antaminen” on suhteellista, silloin kuin on kyse tutkimuksesta. Eettisesti ajateltuna analysointiinpa ja esitettiinpä aineistoa miten tahansa, tutkija valikoi ja pelkistää aineistoa. Tulokinnassa ja esityksessä on aina viime kädessä esillä tutkijan oma ääni.

4 Tulokset

Tässä luvussa vastaan asettamiini tutkimuskysymyksiin: Miten vaino ilmenee ja millaisia merkityksiä se saa sosiaalityöntekijöiden kertomuksissa? Miten lastensuojelun sosiaalityöntekijä kertoo reagoineensa vainoon ja selvinneensä vainon kokemuksestaan? Minkälaisia tarinoita lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kirjoitetuista kertomuksista syntyy? Vastaan kysymyksiin seitsemän lastensuojelun sosiaalityöntekijän kirjoitetun kertomuksen avulla. Kirjoitettujen kertomusten toistuva luenta auttoi minua tekemään valintoja vastatessani tutkimuskysymyksiini. Nostin kertomuksista kokemuksellisuutta esiin kuvatessani vainoa ilmiönä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden elämässä samoin kuin selviytymistä edistävien merkityksellisiä tekijöitä. Työntekijöiden kokemukset työpäikällä olivat oma kokemussisältönsä ja kuvastivat sitä, miten yksityisen ja julkisen raja rikkoutuivat ja miten työnantaja ja työkaverit suhtautuivat tilanteeseen. Lopuksi pelkistin kertomuksista ydintarinat, joille valitsin niitä kuvaavat metaforat.

4.1 Vaino ilmiönä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemana

Lastensuojelun sosiaalityöntekijät kuvasivat vainoa hyvin monimuotoisena ilmiönä, johon liittyi eriluontoisia ja määrällisesti tiheydeltään eroavia vainoamistekoja Vaino on tarinoissa saanut alkunsa työtehtävien hoitamisesta ja siinä toimisesta. Sillä on selvästi sidos työntekijän työhön tai ammattiasemaan. Kyseessä on työpaikan ulkoa tuleva uhka, jonka tekijänä on asiakas tai viranomainen (ks. Chappell & Di Martino 2006, 10).

Koin epäoikeudenmukaisuutta koska olin tehnyt työni omasta mielestä hyvin ja ko. lapset (3) olivat elämäänsä sijaishuollossa tyytyväisiä...Suorat kiukun ilmaukset tms. ovat helpommin käsiteltäviä ja niissä voi paremmin keskustella. Ymmärsin tavallaan tämän tekijän motiivin, mutta silti se oli väärin ja epäoikeudenmukainen. (työntekijä 7)

Kolmessa sosiaalityöntekijöiden kertomuksissa vainoamisteot ovat saaneet alkunsa viranhaltijan virka-asemansa puolesta tekemästä päätöksestä. Näissä tarinoissa kyse on ollut perhe-elämään puuttumisesta ja lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuolelle.

...tein kiireellisen sijoituksen eräästä teini-ikäisestä nuoresta. Myöhemmin tuolle kiireelliselle sijoitukselle haettiin jatkoa ja jatko-ajan aikana valmisteltiin huostaanottohakemus, jonka päättäminen meni hallinto-oikeudelle. Prosessi oikeudessa oli pitkä ja lopullinen päätös lapsen huostaanotosta tuli ... lopussa. Jo ennen tuota päätöstä yhteistyö lapsen vanhempien, erityisesti äidin kanssa oli ollut haastavaa. (työntekijä 3)

Kolmessa tarinassa vaino on saanut alkunsa toimimisesta vastoin asiakkaan tahtoa. Kahdessa tarinassa näistä vainoaja oli ammattilainen, joka työskenteli perheen kanssa. Toinen edusti sivistyspalveluita ja toinen terveydenhoitoalaa.

Ensimmäinen kerta oli 1990 luvulla, jolloin teimme kollegani kanssa yhteistyössä selvitystä käräjäoikeudelle huoltajuuskiistassa. Kyseinen kiista oli ns. loputon eli lasten äiti käynnisti prosessin aina uudelleen ja uudelleen entisen loputtua. Vaihdoin aina uuden työparin ”remmiin” ja sitten koitti se minun vuoroni. (työntekijä 6)

Tämä johtui mielestäni siitä, että olin puolueettomasti kuullut perheen äitiä ja lasta. Perheen taustalla oli vakava huoltoriita. (työntekijä 2)

Yhdessä tarinassa vainoamisen syyksi nähtiin asiakassuhteen päättyminen.

Ajattelen että se saattaa liittyä siihen että asiakassuhde oli kestänyt hyvin kauan, asiakas (lapsi) oli monen sektorin asiakas ja olin tavannut perheen eri yhteydessä monen vuoden ajan, ja tämä negatiivinen uhkaava kontakti, joka alkoi sen jälkeen kun heidän asiakkuutensa oli siirtynyt toiselle työntekijälle voisi olla pettymyksen ilmaisu työntekijävaihdosta. (työntekijä 1)

Työntekijät kirjoittivat tarinoissa myös mahdottomuudesta vaikuttaa vainon alkamiseen tai se lopumiseen. Tarinoissa kirjoitettiin siitä, että vainoteot olivat alkaneet vuosien jälkeen henkilön palatua toisista tehtävistä vanhaan toimeensa tai olivat jatkuneet joko henkilön siirryttyä uuteen tehtävään tai pelosta, jossa vaino siirtyi uuteen työpaikkaan työntekijän mukana.

Vainoaminen alkoi kun palasin takaisin aiemman työnantajani palvelukseen 5 vuoden tauon jälkeen. Siirryin tuolloin eri tehtävään, mutta vainoaja oli kuullut paluustani normaalin lastensuojeluprosessin tiimoilta. Vainoaminen alkoi lähes heti, kun palasin työhön. (työntekijä 7)

Pelkäsin, että vainoajan on mahdollista seurata minua uuteen työhön ja vaikuttavan tilanteeseen uudessa työssäni negatiivisesti. Pelkäsin, että hän voisi olla yhteydessä uuteen työpaikkaan ja aiheuttaa minulle tukalan alun uudessa työssä. Pelkäsin, ettei minulla ollut voimia muutokseen, koska en tiennyt kuinka paljon uuden työpaikan tuominen kuormittaisi... (työntekijä 4)

Tilanteissa vainoaja pyrkii toiminnallaan kostamaan, saamaan hyvitystä kokemastaan vääryydestä tai väärinkohtelusta tai saamaan työntekijän toimimaan haluamallaan tavalla. Vainoaja voi myös ilmaista toiminnallaan pettymystään, oli kyse sitten asiakkaasta tai ammattilaisesta, joka toimii vainoajana (ks. Cupach ja Spitzberg 2004; Rosenfield 2004).

Kertomuksissa vainoamistekoja tekevä asiakas tekee epäsuoria uhkauksia työntekijää kohtaan ja yrittää pelotella tätä ja pyrkii näin heikentämään tämän valtuutusta toimia (ks. Littlechild 2005b).

Viesteissä mainittiin minun lasten nimet ja missä kouluissa he käyvät ja mitä reittejä he kulkevat kouluun. Ilmoitettiin että on helppoa järjestää sen, että minäkin saan kokea miltä tuntuu kun lasta viedään. Viesteissä mainittiin minkä näköinen minä olin kun olin keittiössäni valmistamassa ruokaa. (asun paritalossa ja pihalta näkyy kyllä sisään). Kuvaus oli tarkka, eli paikalla olivat olleet. (työntekijä 1)

Jonkin ajan kuluttua sain nimettömän kirjeen, jossa kirjoitettiin, että hän ihailee minua ja tulee käymään. Jäätävää ja pelottavaa. (työntekijä 3)

Vainoamista kuvattiin tarinoissa järjestelmällisenä toimintana joko yhden tai useamman henkilön toimesta, jossa vainoaja käyttää kolmatta osapuolta omiin motiiveihinsa (ks. Fagerström & Leino 2014; Waddington ym. 2005). Tarinoissa vainoamistekoihin on liittynyt vainoajan omasta lähipiiristä tämän kumppani ja toisinaan vainoamistoimiin on liittynyt muu perheen kanssa työskentelevä ammattilainen. Vainoamisen kohteeksi joutuminen on synnyttänyt laajan kirjon erilaisia tunteita:

pelkoa, ahdistusta, epävarmuutta, uhattuna olemista ja niin ikään raivoa, katkeruutta kuin epäoikeudenmukaisuuden tunteita. Tunteita on ilmennyt niin vainon kohteeksi ensisijaisille joutuneille kuin niille, jotka ovat tilanteessa toissijaisia uhreja. Tarinoissa uhka on kohdistunut yhtälailla perheenjäseniin, puolisoon ja lapsiin. (ks. Fagerström & Leino 2014; Waddington ym. 2005.) Vainon kohteena oleminen muuttaa perheenjäsenien välisiä suhteita ja perheenjäsenten identiteetissä tapahtuu muutoksia: puolisoista ja lapsesta saattaa tulla vainon uhrin suojelija.

Perheen suojan merkitys oli tärkeä ja tuntui kohtuuttomalta kun uhka alkoi kohdistua perheeseen. Viestit "Teen elämästäsi ja perheesi elämästä helvetin" tai " Tapan sinut" olivat viestejä, joissa omakin "huumori" loppui ja tuli jo raivo. (työntekijä 7)

Toisessa jutussa asia tuli konkreettisemmin minun kotiseinien sisäpuolelle puhelimen välityksellä. Aluksi varotoimena puhelimen laitto äänettömälle yöajaksi, ympäristön tarkkaileminen ja viimein pelko olla yksin kotona. Pelko ilmeni mm. niin, että oli pakko lähteä ystävän luo kyläilemään viestittelyn ja soittelun kiihtyessä, kun olin kotona aivan yksin. Toinen lapsistamme oli yläkouluikäinen ja hän oli ottanut eräänä iltana pesäpallomailan vuoteensa viereen mennessään nukkumaan. Sen huomattuani kysyin, että mitä se tuo tuossa tekee? Hän vastasi suojelevansa sillä minua, jos joku tulee meille yöaikaan, kun mieheni ei ollut kotona! (työntekijä 6)

Vaino ilmenee paitsi julkisissa työtehtävien suorittamisen paikoissa, kuten työntekijän toimitiloissa, se tunkeutuu työntekijän yksityisiin paikkoihin, kuten hänen kotiin, lasten päivähöitoon, kerhoihin ja kouluun varjostaen tämän arkea ja vaikuttaen työntekijän ja perheenjäsenten toimijuuteen. Vainoaminen siirtyy lastensuojelun sosiaalityöntekijän työoloista kotioloihin, jolloin instituution ja yksilön raja rikkoutuu. Koti ei olekaan enää työntekijälle turvallisuuden tyyssija tai paikka, jossa rentoutua.

Jouduin kertomaan esim. lapsieni opettajille, että ovat valppaina, jos koulun lähettyvillä kulkee ylimääräisiä ihmisiä, iltapäiväkerhon ohjeistin olemaan välittömästi yhteydessä minuun, jos poikani ei saavu sinne. (työntekijä 3)

Vainoteot kehittyvät prosessinomaisesta yksittäisistä yhteydenotoista äärimmäisen monimuotoisiin, ennakoimattomiin ja toistuviin tekoihin: Solvaamista, mustamaalaamista ja suullisia uhkauksia kasvokkain sekä kolmansille osapuolille, äärimmillään satoja puheluita työ- ja kotipuhelimeen, joissa

ei puhuta mitään tai joissa uhkaillaan suoraan, satoja sähköpostiuhkauksia ja viestejä, postikortteja, kirjeitä, seuraamista, uhrin perhesiteiden selvittämistä, äärimmillään uhkailua työntekijän hengen menetyksellä tai lasten viemisellä.

Vainoaja rupesi lähettämään kirjeitä minulle kotiin. Yhdessä kirjeessä oli hänen kirjoittama laskun velastani hänelle....Hänen mielestä minun pitäisi maksaa hänelle tietty summa, sillä se korvaisi heille taloudellisesti sen mitä minä olin heille aiheuttanut. Kotiosoitteeseen tuli uhkaavia kirjeitä ja kotipuhelimeen uhkaavia soittoja... Soittoja ja erittäin rivoja viestejä tuli avomieheni kännykkään... Puhelin saattoi soida yöllä ja tekstiviestejäkin tuli ympäri vuorokauden...(työntekijä 1)

Aluksi ne ilmenivät uhitteluina ja kunniaa loukkaavina viesteinä sekä uhmakkaina puheluina. Yhteydenotot sisälsivät vainoajan taholta mitätöintiä ja raivokkaita suusanallisia purkauksia...hän uhkasi tappa minut ja vein asian poliisille tutkittavaksi...satoja sähköpostiviestejä... ja ...tekstiviestejä... Vainoaja jatkoi uhkailuja rikkomalla saatua lähestymiskieltoa. Kieltoa hän rikkoi saapumalla työpaikalleni ja ottamalla yhteyttä puhelimitse. Hän lähetti edelleen minulle satoja sähköposteja, joita kertyi vanhan puhelinluettelopinkan verran...Oikeudessa istuttiin oikeudenkäynti, jossa olin esittänyt entistä asiakasta vastuuseen tappouhkauksesta...(työntekijä 4)

Yhdessä tarinassa kerrottiin nettikirjoittelussa ja sosiaalisen median hyödyntämisestä vainoamisessa, mm. perättömien valheiden levittämistä sosiaalisessa toimintaympäristössä ja mediassa. Emmi-maria Tenkasen (2015) pro gradu tutkimuksen mukaan sosiaalinen media koetaan lastensuojelussa uutena ilmiönä, joka on tullut jäädäkseen. Sosiaalisen median suosioon asiakkaiden keskuudessa paikannettiin monenlaisia selitystekijöitä, joista toiset liittyivät oikeuden hakemiseen lastensuojelua vastaan. Oikeutta haettiin epäkohtia ja vääryyden kokemuksia paljastamalla ja yllyttämällä muita ihmisiä ääriajatteluun. Tämän nähtiin lisäävän työntekijöiden häpäisyä ja heihin ja heidän läheisiinsä kohdistuvia uhkailuja. Suosiota selitettiin myös asiakkaiden henkilökohtaisten tarpeiden kautta, joihin kuuluivat muun muassa huomioon ja samaistumiseen liittyvät näkökulmat.

Kyseinen henkilö mm. perusti minua varten viharyhmän nettiin. (työntekijä 4)

Yhdessä tarinassa työntekijän kertoi lapsiinsa kohdistuneista lastensuojeluilmoituksista vainoamisen yhteydessä.

...Ilmoituksessa mainittiin, että minulla on skitsofrenia ja kuulen sellaisia ääniä, jotka käskivät tehdä lapsilleni paha, joten lapseni ovat välittömässä vaarassa. Soitin oman kuntani sosiaalityöntekijälle, että tällainen on tehty, mutta kiusaamismielessä ja ilmoitus ei tietenkään johtanut sen kummempaan. Lastensuojeluilmoituksen kirjoitusasusta päätin heti, että sen on tehnyt ko huostaan otetun lapsen äiti... (työntekijä 3)

Sosiaalityöntekijät ovat tunteneet vainoajansa työnsä kautta. Vainoamistekojen määrä ja tiheys on pääsääntöisesti tarinoissa ollut korkea. Niissä kerrotaan useista sadoista yhteydenotoista. Kahdessa tarinassa vainotekojen määrä jää epäselväksi, eikä sitä pysty päättelemään. Bradford Reyns ja Christine Englebrechtin (2012) tekemän vainotutkimuksen mukaan pelkokokemuksia oli enemmän niillä, jotka tunsivat vainoajansa kuin niillä, joiden vainoja oli tuntematon. Pelkokokemukset lisääntyivät vainoamisen edetessä ja jatkuessa. Digitaalinen vainoaminen ja tiheys vainoajan ja uhrin välisissä tapaamisissa, samoin kuin uhkaukset ja fyysiset väkivallan teot, olivat merkittäviä tekijöitä pelon ilmenemisessä uhrissa. Naimisissa olevat pelkäsivät vähemmän kuin yksinäiset. Vastaava näkyi sosiaalityöntekijöiden kertomuksissa.

Nikupeterin ja Laitinen (2013) mukaan vainoamisesta saattaa muodostua jokapäiväisessä elämässä läsnä oleva jatkuva uhka naisiin kohdistuvassa eron jälkeisessä väkivallassa. Vainoamisen teot kiinnittyvät arkeen, tiloihin, aikaan ja suhteisiin, jotka määrittävät uhrin toimintaa ja vapautta. Vaino voi ilmetä systemaattisena uhrin yksityisen ja julkisen elämän terrorisointina. Vaino voi kiinnittyä paitsi perheen sosiaalisiin ympäristöihin, kehittynyt teknologia ja sosiaalinen media mahdollistavat rajattomat mahdollisuudet vainoamistoiminnalle, jotka kaventavat uhrin elämänpiiriä. Vaino poikkeaa yksittäisestä väkivaltarikoksesta siten, että se kietoutuu menneisyyteen ja suuntautuu tulevaisuuteen. Vainoaminen näyttäytyi vastaavasti lastensuojelun työssään vainoamisen uhriksi joutuneiden sosiaalityöntekijöiden elämässä.

4.2 Vainoon suhtautuminen työpaikalla

Koska vainoaminen on seurausta työtehtävässä toimimisesta, en voi välttää tarkastelemasta sitä, miten työntekijään ja häneen kohdistuvaan vainoamiseen on suhtauduttu työpaikalla. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät kirjoittivat tarinoissaan, että heidän tilannettaan vainoamisen kohteena oli vähätelty ja äärimmillään asiasta työyhteisössä kokonaan vaiettu tai se oli sivuutettu.

Työpaikalla tunnettiin asiakasta ja häntä pelättiin ja huomasiin että työntekijät eivät halunneet olla yhteydessä asiakkaan kanssa tämän asian tiimoilta. Viittasivat siihen että tämä oli minun ja asiakkaan välinen asia eikä se liity sosiaalivirastoon. Olivat siitä mieltä että asia ei kuulu heille kun minä olin virkavapaalla. (työntekijä 1)

Jälkeenpäin olen kokenut, että haasteellisen työtehtävän vuoksi en ole kokenut saavani apua lähiesimieheltä, tiimiltä enkä työyhteisöltä. (työntekijä 4)

Yhdessä tarinassa vainoamiseen oli suhtauduttu työyhteisössä esimiehen taholta vitsaillen.

Järkyttävää on se, että työntekijän kokemusta ei tahdota ottaa todesta, sille naureskellaan ja sitä vähätellään kaikin tavoin. Kaikenlaiset asiakkuudet ja niiden mukanaan tuomat hankaluudet jopa yksityiselämään katsotaan olevan sosiaalityöntekijän työn mukanaan tulevia luontaisuuksia...Asiaa käännettiin jopa vitsiksi niin, että sosiaalijohtaja pyysi hänelle ilmoittamaan, jos olimme ”ulos” menossa viikonloppuna! (työntekijä 6)

Yksi työntekijä kirjoittaa työyhteisössä työkaveriltaan saamastaan kommentoinnista tilanteeseensa. Kommentointi saa merkityksen ja se näyttäytyy työntekijän syylistämisenä siten, että hän on saatanut omalla toiminnallaan aiheuttaa vainoamisen.

On ollut pelottavaa huomata, miten huonosti työtoverit lähtevät tukemaan asiassa. Muutamat ex-kollegat ovat suhtautuneet asiaan mielestäni ylimielisesti ”ettei omalle kohdalle voisi niin käydä”. (työntekijä 4)

Colin Rowettin (1986) tutkimuksen mukaan ihmiset erottavat itsensä väkivallan uhreista uskomalla, että uhri jollain tavoin aiheutti tai edesauttoi hyökkäystä. Kiinni pitäminen uskomuksesta, että joidenkin ihmisten persoonan piirteet aiheuttavat väkivaltaista käytöstä, on psykologinen puolustusmekanismi, joka vähentää ahdistusta ja lisää turvallisuuden tunnetta, vaikkakin uskomus on valheellinen.

Yhtä tarinaa lukuun ottamatta työntekijät kirjoittivat, ettei työntekijää suojeltu tai vainoamiseen ei puututtu eikä tilanteissa toimittu työturvallisuuslain edellyttämällä tavalla asian selvittämiseksi ja

vaaran välttämiseksi, vähentämiseksi tai poistamiseksi, jolloin työntekijä jäi selviytymään tilanteessa yksin.

Virallisissa koko toimipistettä koskevissa rakenteista tilanteessani ei puhuttu mitään. Virallisessa koko talon (3 tiimiä) kokouksissa asioista ei ikinä puhuttu...En kokenut, että asiaa olisi hoidettu hyvin missään vaiheessa. Käsittämätöntä voimattomuutta asioiden hoitoon ilmeni kokoajan. Kun otin asian puheeksi 6 hengen sosiaalityöntekijöiden tiimissä niin kukaan jäsenistä ei ottanut kantaa asioihini. Pikkuhiljaa huomasin, että olen täysin yksin asian kanssa. Työstä johtuva vainoaminen, kiusaaminen ja loukkaaminen olivat muuttuneet henkilökohtaiseksi ongelmakseni. (työntekijä 4)

Työntekijät olisivat selvästi kaivanneet tukea tilanteeseensa esimieheltään ja työyhteisöltään. Marita Husso (2003, 71) kirjoittaa väkivallan tunnustamisesta ja tunnistamisesta. Yhtälailla vainon tilanteessa julkisessa keskustelussa ja instituutiossa tapahtuva tietoinen ja tiedostamaton kieltäminen ja ulossulkeminen estävät tunnistamasta ja tunnustamasta ilmiötä kuin parisuhdeväkivalta tilanteissa. Tarinoissa kirjoitettiin esimiehen puutteista tämän ominaisuuksissa ja johtajan taidoissa. Tällä kertomuksissa tarkoitettiin sitä, ettei esimiehellä ollut vainoamisen ja sen aiheuttamien seuraamusten hoitamiseen tarvittavia tietoja, taitoja, rohkeutta ja halua toimia.

Olisin toivonut, että työnantajani olisi jotenkin reagoinut tilanteeseen, täytin asianmukaisen paperin uhkaavasta tilanteesta, mutta edes keskustelua esimiehen kanssa ei koskaan tullut. (työntekijä 3)

Toimimattomuutta yhdessä tarinassa koettiin myös siinä, ettei kollegoita tiedotettu työyhteisössä vainoamisesta ja siihen liittyvistä prosesseista, kuten siitä seuranneesta oikeudenkäynnistä. Samassa tarinassa esimiehen kerrottiin jopa piilottelevan työntekijältä, koska hän ei halunnut kantaa tai ottaa vastuuta tai keskustella asiasta.

Muutamassa kertomuksessa työntekijä koki, että joko organisaatio tai esimies alkoi kohdistaa työntekijää kohtaan kostotoimenpiteitä. Työntekijä saatettiin myös syrjäyttää työyhteisöstään. Häntä ei esimerkiksi haluttu valita virkaan, vaikka hän oli ainoa pätevä hakija. Työntekijän työpanosta saatettiin myös arvioida huonoksi, häntä alettiin syyttää huonosti tehdystä työstä, häntä mitätöitiin, uusia nuoria työntekijöitä suosittiin, kehuttiin ja heidän työtekemisen tuloksiaan alettiin kohottaa.

...työpaikalla esimies suosi tiettyjä henkilöitä. Hän väitti minun laiminlyöneen työtehtäviä ja minun aiheuttaneen huonoa työilmapiiriä. Koin, että vainoamisrikos oli jo tarpeeksi kova kantaa. Tuntui kohtuuttomalta muutenkin.. ja esimiehen kohdalta tullut epäluottamus tuntui jo kiroukselta. (työntekijä 4)

Esimies, työyhteisö ja organisaatio saattoivat tilanteessa toimia siten, että työntekijä eristettiin yhteisössään. Tilanteessa työntekijä hylättiin tai hän jäi yksin ja hänen seuraansa välteltiin ja häntä ulkoistettiin henkisesti työyhteisöstä. Tämä näyttää siltä, että vainoaminen muuttuu työpaikalla työpaikkakiusaamiseksi. Kollega saattoi myös alkaa ottaa uhria kohtaan esimiehen roolia. Ongelmana oli myös puutteelliset työntekijöiden saatavilla olevat ohjeistukset tilanteissa toimiseksi.

Työyhteisö oli pieni ja johtaminen heikkoa. Johto ei osannut ottaa vastuun tilanteesta koko vastuu jäi minulle. (työntekijä 1)

Mikäli aloin puhumaan asiasta esimies koki, että ruikutan. Esimies suhtautui asiaan kokemukseni mukaan hyvin tunnekylmästi ja rationaalisesti. Tuntui, että esimies väsyi täysin ja asiasta tuli näin ollen henkilökohtaista. . Kun otin asian puheeksi... tiimissä niin kukaan jäsenistä ei ottanut kantaa asioihini. (työntekijä 4)

Kertomuksissa työstä johtuva vainoaminen on mielletty tilanteissa sosiaalityöntekijöiden työyhteisöissä ja organisaatioissa yksityiseksi asiaksi, vaikka sosiaalityöntekijöihin vainoaminen on kohdistunut heihin näiden tehdessä työtään tai toimiessa ammatissaan eikä työntekijällä olisi ilman ammattiasemaansa kompetenssia tai intressiä toimia. Sosiaalityöntekijät ovat jääneet tilanteissa vaille riittävää henkistä, ammatillista ja lainsäädännöllistä tukea. Instituutio vastaa vainoamiseen ohittamalla sen, reagoimalla minimaalisesti tai syyttämällä työntekijää. Työntekijän velvollisuus on ylläpitää myönteistä suhdetta asiakkaaseen ja hänen tulee ratkaista konfliktitilanteet. Jos hän ei onnistu siinä, työntekijä on epäonnistunut ammatillisesti. (ks. Virkki 2007.)

Oikeusprosessiin edetessä asia käännettiin henkilökohtaiseksi asiaksi myös tutkintaorganisaatiossa, vaikka kyseessä työhön liittynyt selkeä entisen asiakkaan aikaan saama asia. (työntekijä 6)

Olen katkera kunnalle: sosiaalityöntekijä tekee työtä sydämellään ja korkealla ammattitaidolla. Kun työntekijää aletaan asiakkaan puolelta uhkaamaan, ei työnantaja

asetu työntekijän suojaksi. Onhan se käsittämätöntä, että tutkintavastuu on itsellä eikä viranomaisilla. Asian eteenpäin vienti on itsellä – asian käsittely vastuu on itsellä. Itse uhrina yrittää vetää asiaa eteenpäin.. vaikka on joutunut vakavien rikosten uhriksi niin työnantaja ei suojaa työntekijäänsä. (työntekijä 4)

Viidessä tarinassa asiasta oltiin yhteydessä poliisiin, kahdessa ei oltu. Näillä kahdella vainoamiseen liittyi viranomainen. Toisessa viranomainen oli liittynyt vainoajaan ja alkoi tehdä vainoamistekoja ja toisessa kyseessä oli viranomainen vainoajana. Kumpikaan viranomainen ei ollut kollega, vaan toiselta hallinnonalueella työskentelevä henkilö, jonka toiveiden mukaisesti sosiaalityöntekijä ei ratkaissut lasten tilannetta.

Työntekijät kirjoittivat poliisin suhtautuneen vainoamiseen vähättelevästi tai reagoimalla minimaalisesti tai ei lainkaan. Poliisi ei ollut kiinnostunut asiasta muun muassa vedoten siihen, että kyseessä oli vain uhkaus. Tarinoissa tulee esiin, että poliisin suhtautumisessa ja toimijuudessa tapahtui myönteinen muutos siinä vaiheessa, kun tilanteeseen oli tullut tuttu tai työntekijöiden kuvauksen mukaan ymmärtäväinen poliisi. Yhdessä kertomuksessa kirjoitettiin naispoliisista. Sukupuolen esiin tuominen saattoi olla sitä, että nainen pystyy paremmin samastumaan toisen naisen hätään ja ottaa tämän vakavasti. Suhtautumisen muutoksen poliisissa sai aikaan myös työntekijän oma aktiivinen toiminta. Tämä tarkoitti sitä, että kun työntekijä alkoi hakea lähestymiskieltoa vainoajaa kohtaan, poliisi alkoi toimia aktiivisesti.

... erityisen hyvä asia oli se, että asiaani tutki ennestään tuttu poliisi, johon olin yhteydessä aina kun jotain uutta ilmeni. Sain häneltä luottamusta selviytymiseen, koska hän suhtautui asiaan vakavasti ja pyrki edistämään asian selviämistä... tilanne on siinä pisteessä, että siitä on lähdössä syyttämättäjäättämispäätös lähiaikoina, koska näyttö ei ole ollut riittävää syyteen nostamiseen. (työntekijä 3)

Minä edustin itse itseäni, koska kaupungilta ei saanut asianajaja. Esimieheni ei edes ajanut asiaa...Oikeusavun saaminen on hankalaa...Ohjeistusta miten toimia ei ole työntekijöiden saatavilla eikä työyhteisöissä ole välineitä asianhoitamiseksi... Itselleni sain vaadittuani lakimiehen Taistelin asian vuoksi.(työntekijä 4)

Ronkainen (2006) kirjoittaa suomalaiseen kulttuuriin liittyvästä puuttuvasta uhrinäkökulmasta ja kulttuurisesti vaillinaisesta toimijuudesta suhteessa väkivaltaan suomalaisena vitsauksena. Sosiaali-

työntekijöihin kohdistuva työväkivalta ei ole erityinen yhteiskunnallinen huoli, vaan se on hyväksytty osaksi työtä (ks. Virkki 2007, 2009). Nämä molemmat tulivat esiin sosiaalityöntekijöiden tarinoissa.

Tarinoissa vainoamisen uhrilta odotettiin vahvaa toimijuutta asiassaan niin omalta organisaatiolta, poliisilta kuin oikeusjärjestelmältä. Vainoamisen uhrille jää muun muassa näytön keruu. Instituutioiden toimijuus suhteessa väkivallan tekijään ja väkivaltaan näyttäytyy ohuena sen suhteen, miten vahvasti ne vaativat väkivallan tekijää ottamaan vastuun väkivallastaan tai miten ne ottavat vastuuta uhrin turvallisuudesta. (ks. Ronkainen 2006, 538.)

4.3 Vainoamisen seuraukset ja lastensuojelunsosiaalityöntekijöiden selviytymisstrategiat

Vainoamisen jatkuminen aiheuttaa korkean riskin siihen liittyville henkilöille (ks. Cox & Speziale 200). Vainoaminen vaikuttaa sosiaalityöntekijän toimintakykyyn ja mielenterveyteen. Kokemus aiheuttaa psyykkisiä oireita, kuten stressiä, masennusta, ahdistuneisuutta. Se haavoittaa, järkyttää, pelottaa ja traumatisoi. Kertomuksissa sosiaalityöntekijät kirjoittivat edellä mainituista oireista. Muutamassa tarinassa kirjoitettiin vainoharhaisesta olotilasta, jonka vainoaminen aiheuttaa. Normaaliin elämään kuuluva ovikellon tai puhelimen soiminen saavat uuden merkityksen. Ne laukaisevat pelkotilan. Sosiaalityöntekijät kirjoittivat myös vainoamisen aiheuttaneen ylivirittäytyneen tilan, jatkuvan valppaana ja varuillaan olon, joka aiheutti fyysisiä oireita, kuten sydämen tykytystä. Yhdessä tarinassa vainoamisen kerrottiin vaikuttavan myös taloudellisesti ansioihin. Kaikki edellä mainitut asiat vaikuttavat sosiaalityöntekijän toimintakykyyn.

Oli epävarma tunne olla kotona illalla kun ulkona oli pimeää, vainoharhainen fiilis, että joku siellä pihalla hiippaa. Emme kuitenkaan koskaan oikeasti nähty että pihallamme olisi ollut omituisia tyyppejä... Itse huomasin olevani varuillani kotona illalla ja sydän hakkasi kun ovikello tai puhelin soi. Perhe reagoi samalla tavalla. (työntekijä 1)

Olin hyvin ahdistunut, menetin ruokahaluni, sairastuin masennukseen... Olin sairauslomalla vuoden...(työntekijä 2)

Jatkuva arjessa läsnäoleva pelko muokkaa uhrin, läheisten ja ystävien elämän todellisuutta ja rajoittaa vainoamisen uhrin ja lähipiirin toimijuutta ja kaventaa elämää. Osallistujat kirjoittivat muutoksista omassa käyttäytymisessään sekä tietoisessa kuin tiedostamattomissa, jotka olivat seurausta vainoamisen tuomasta psyykkisestä paineesta.

En voinut jättää lapsiani yksin kotiin, mieheni ei voinut lähteä työmatkalle. Illalla nukkumaan käydessä mietin, tunkeutuuko joku meille... (työntekijä 3)

*Pelkäsin mennä työn tekemisen paikkoihin ja pitkän aikaa katsoin joka ilta puhelinta-
ni iltaisin senkin jälkeen kun olin vaihtanut työpaikkaa. (työntekijä 5)*

Yhteenvetona keräsin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kirjoitelmista allaolevaan taulukkoon vainon seuraukset. Keräsin kokemuskertomuksista työntekijöiden käyttämiä ilmaisuja vainon vaikutuksista itselleen tai läheisilleen. Vertailin kertomuksista keräämiäni ilmauksia ja jaottelin niitä sen mukaan, mitkä mielestäni kertoivat samasta asiasta ja mitkä ilmaukset kuuluivat yhteen. Niistä löytyi neljä eri kategoriaa psyykkiset ja emotionaaliset muutokset, fyysiset, toiminnalliset, aika ja taloudelliset muutokset, muutokset identiteetissä ja muutokset tiedostamisessa ja oppiminen tilanteesta.

Taulukko 1 Vainon seuraukset lastensuojelun sosiaalityöntekijöille

Psyykkiset ja emotionaaliset muutokset	Fyysiset, toiminnalliset, aika ja taloudelliset muutokset	Muutokset identiteetissä	Muutokset tiedostamisessa ja oppiminen tilanteesta
- ahdistus, - epävarmuus, - voimattomuus, - katkeruus, - epäoikeudenmukaisuuden kokemus, - traumaperäinen stressireaktio, - pelko omasta ja perheen puolesta, - oma ja läheisten jatkuva varuillaan olo - vainoharhaisuus, - tunne seuratuksi tulemisesta, - masennus, - yksin jäämisen kokemus työnantajan toiminnasta johtuen vs. luottamus työnantajan kykyyn hoitaa tilanne, - väsymys asioiden hoitamisen tapaan	- ruokahaluttomuus, - väkivallan uhan vaikutus arjen rutiineihin: mm. ovien lukitusten varmistaminen, lapsen kuljettaminen - lasten kasvuympäristön aikuisten tiedottaminen ja toimimaan ohjaaminen - epämiellyttävät tilanteet julkisilla paikoilla - aikaresurssien kuluminen tilanteen selvittelyyn - taloudelliset menetykset - esimiehen tuen muuttuminen epäasialliseksi kohteluksi ja työpaikkakiusaamiseksi - kokemukset työnantajan harjoittamasta kustotimenpiteestä	- työntekijästä uhriksi - puolison rooli kump-panista suojelijaksi vs. puolisosta erkaantuminen - lapsen roolin muuttuminen vanhemman suojelijaksi	- tietoisuus seuraavalle työntekijälle siirtyvästä kärsimyksestä - luottamus työyhteisön tukeen, jos tilanne uusiutuu - usko siihen, ettei vainoa voi tapahtua uudestaan - tietoisuus siitä, etteivät kaikki vanhemmat toimi näin - joutuessaan uudelleen tilanteeseen osaa toimia: ottaa yhteyttä työsuojeluun ja työterveyteen - korostunut työturvallisuuden ajattelemisen itsensä ja läheisten kannalta - ymmärrys ainaisesta vainon uhasta lastensuojelun työssä - ymmärrys ilmiön mieltävaltaisuudesta ja ihmisen pahuuden mahdollisuudesta

Tarinoissa vainoaminen vaikutti myös perheenjäseniin. Äärimmäisen raskaaksi sosiaalityöntekijät ovat kokeneet omien lastensa mahdollisen vahingoittumisen ja heille kertomisen ja toisaalta tietoisuuden siitä, ettei heitä voi välttämättä suojella. Työntekijä voi kertoa perheelleen, läheisilleen ja verkostoilleen uhasta, joka jää kuitenkin epämääräiseksi. Työntekijät kokivat, ettei uhkaajaa ja uhkaavaa tilannetta ja sen todellista luonnetta ei voi realistisesti ja yksityiskohtaisesti kuvata tai avata sen ollessa työstä johtuvaa. Uhka jää muille tällöin epämääräiseksi ja antaa mahdollisuuden luoda pahimpia skenaarioita siitä, mitä mahdollisesti voi tapahtua tai toisaalta mahdollisuuden mitätöidä kaiken, mitä mahdollisesti oikeasti voisi tapahtua. Merkitykselliseksi tarinoissa tulee se, että oman koetun turvallisuusuhan sijaan pyritään suojaamaan läheisiä ja estämään heidän vahingoittumisensa. Ajatus läheisten vahingoittumisesta aiheuttaa pelkoa ja saa työntekijät pois tolaltaan. Vainon uhrille todennäköisyyden maailmasta muodostuu kokemusten kautta ”entä jos” –maailma, jossa erilaiset vihjeet vakuuttavat, että väkivallan on mahdollista toteutua. (ks. Ronkainen 2006, 545.)

Tämä oli hankalin asia; informoida lapsia mahdollisesta vaarasta kuitenkin estämättä heitä liikkumasta ja toimimasta... Nuorin soitti monta kertaa itkien että joku tuijottaa bussissa eikä hän uskalla poistua bussista. Silloin lähdettiin vauhdilla autolla vastaan sovittuun pysäkkiin...Nuorin lapsi ei liikkunut paljon yksin siihen aikaan. (työntekijä 1)

Olin poissa tolaltani, koska pelkäsin, mitä tuo vainoajani voi omille lapsilleni huluksissaan tehdä, miten pitkälle hän on valmis menemään. (työntekijä 3)

Olen suojannut perhettäni asialta ja elänyt pelossa, että esimerkiksi lapset lukevat internetistä kamalia kirjoituksia minusta. (työntekijä 4)

Horwitz (1998) on tutkinut työstä johtuvia suoria traumavaikutuksia lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin kohdistuen. Hänen mukaansa lastensuojelun työntekijöille yleisimmin traumavaikutuksia aiheuttavat asiakkaan taholta työntekijään kohdistuvat hyökkäykset, ilkivalta ja omaisuuteen kohdistuva vandalismi. Suulliset uhkaukset ja väkivallan uhka voivat aiheuttaa yhtä todellisia traumavaikutuksia kuin suoranainen väkivalta, samoin työntekijöihin kohdistuva vainoaminen.

Tunsin asiakkaani hyvin ja arvelin että hän ei pystyisi toteuttamaan uhkauksiaan mutta tiesin myös että hänen puolisonsa oli hyvin sairas ja arvaamaton ja oli syyllistynyt väkivaltatekoihin. (työntekijä 1)

Folkman ym. (1986) selviytymiskeinoluokittelun kiinnittää huomion yksilön pyrkimyksiin ja toiminnan motivaatioon. Suunnitelmallinen ongelmanratkaisu (planful problem solving) kuvaa ongelmaan kohdistuneita toimenpiteitä, joiden avulla tilannetta pyritään muuttamaan. Tämä pitää sisällään sekä nämä käytännön toimenpiteet että ongelmanratkaisuun liittyvän suunnittelun ja tilanteen analysoinnin. Tämä näkyi sosiaalityöntekijöiden toiminnassa siten, että he tekivät riskinarviointia tilanteissaan eivätkä jääneet kertomuksissa toimettomiksi. Sosiaalityöntekijät pyrkivät vainon tilanteissa toimimaan tilanteen ratkaisemiseksi. Sosiaalityöntekijät hakivat ulkopuolista apua tilanteeseensa niin työnohjauksesta kuin terveydenhuollosta, työterveydenhuollosta ja terapiasta. Sosiaalityöntekijät pyrkivät myös vastuuttamaan työnantajaansa toimimaan tilanteessa kertomalla asiasta esimiehelleen, tekemällä vaaditun ilmoituksen uhasta ja olemalla yhteydessä työsuojeluun. Työntekijät ottivat myös suuria riskejä tai tarttuivat mahdollisuuteen, joissa he pyrkivät irrottautumaan

vainosta hakeutumalla uuteen työhön. Yhdessä tarinassa työntekijä kirjoitti kertoneensa vainon siirtyneen uuteen työpaikkaan.

Yhdessä tarinassa tulee esiin suunnitelmallinen toiminta itsensä ja perheen suojaamiseksi: konkreettiset toimenpiteet, tieto läheisille, naapureille, lasten kouluille, kumppani toimii kotipuhelimessa viestien sensuroijana, yhteys poliisiin ja esimieheen. Yleisempiä selviytymisstrategioita perheen ulkoiseen turvallisuuteen liittyen olivat konkreettiset ratkaisut turvallisuuden lisäämiseksi, kuten turvaketju oveen ja varmistamistoimenpiderutiinit, kuten ovien lukitseminen. Myös perheen lemmikkikoira saattoi tuoda turvaa. Tilannetta pyrittiin myös hallitsemaan lukemalla ja seuraamalla, mitä verkossa kirjoitetaan itsestään ja kirjaamalla saadut tekstiviestit tarkalleen ylös. Sosiaalityöntekijät kertoivat lastensa päiväkodissa, iltapäiväkerhoissa ja kouluissa tilanteesta ja ohjeistivat näitä heti kertomaan ja olemaan yhteydessä, jos vieraita aikuisia ilmaantuu paikkoihin tai jos lapsi ei saavu paikkaan.

Hankin ketjun ulko-oveen, sillä nuorin lapsi ... oli joskus yksin kotona koulun jälkeen eikä uskaltanut avata ovea. Asuntoomme on kolme sisäänkäyntiä, eli aika paljon tarkistettiin että ovet olivat kiinni. Onneksi meillä oli siihen aikaan koira joka ei mielellään päästänyt vieraita sisään muutenkaan, eli lasten seurana ja turvana kun aikuiset eivät olleet kotona. (työntekijä 1)

Yhteenotto (confrontive coping) liittyy aggressiivisiin pyrkimyksiin muuttaa tilannetta esimerkiksi taistelemalla asian puolesta tai saattamalla toinen henkilö havaitsemaan vastuullisuutensa. Sitä kuvaa taistelu sen puolesta, mikä kokee oikeaksi. Siihen voi liittyä myös vihamielisyyden osoittamista tai riskinottoa. (em.) Tämä näkyi sosiaalityöntekijöiden kertomuksissa siten, että he pyrkivät saattamaan vainoajan vastuuseen olemalla yhteydessä poliisiin ja hakemalla lähestymiskieltoa ja saattamaan vainoajan rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Folkmanin ym. (1986) mukaan sosiaalisen tuen etsintä sisältää niin tiedollisen, materiaalsen kuin emotionaalisenkin tuen hakemisen toisilta ihmisiltä. Sisäistä turvaa sosiaalityöntekijät vahvistivat keskustelemalla vainon kokemuksistaan esimerkiksi kumppanin, kollegan tai ystävän kanssa. Kollegan tuki kuvattiin erityisen tärkeäksi, samoin kuin hyvä ammatillinen tuki työyhteisön ulkopuolella. Tarinoiden puolisoissa oli kahdensuuntaista kohtaamista: kumppani, jonka tukeen saattoi luottaa ja joka toimi turvana ja kumppani, joka ei ymmärtänyt tilannetta ja jossa pari erkaantui toisistaan, sillä tukea tarvitseva ei saanut tilanteesta tarvitsemaansa. Merkitykselliseksi tarinoissa uhrin tueksi,

toimijaksi ja suojaksi rakentuu läheisten piiri: kumppani, naapuri, työkaveri ja ystävä sekä lasten kasvuympäristöjen aikuiset.

Itsekontrolli on pyrkimyksiä säädellä omia tuntemuksia ja toimia. Siinä pyritään pitämään omat tunteet piilossa toisilta ja olemaan näyttämättä niitä sekä välttämään hätäisiä toimia, joilla saattaisi olla negatiivisia seurauksia. (Folkman ym. 1986.) Kaksi sosiaalityöntekijää kirjoitti pyrkineensä hallitsemaan pelkoaan siten, etteivät he näyttäneet sitä vainoajalleen.

Pyrin tekemään suoralinjaisia päätöksiä ja pysymään rauhallisena ja näyttelemään kuin en huomaisi heidän tekemää painostusta.(työntekijä 2)

Positiivinen uudelleenarviointi (positive reappraisal) ymmärretään pyrkimyksinä nähdä tilanteessa positiivista merkitystä, joka kohdistuu esimerkiksi persoonalliseen kasvuun ja kehittymiseen ihmisenä. Sillä voi olla myös uskonnollinen vivahde. (Folkman ym. 1986.)

Tieto (kokemus ja teoria) on lisännyt ymmärrystä vainon mielivaltaisuudesta ja siitä, että ihminen pystyy kohtuuttomaankin pahuuteen. Ihmiskäsitykseni kyllä muuttui tässä prosessissa, ymmärsin tietyn pahuuden mahdollisuuden aiempaa konkreettisemmin. (työntekijä 7)

Yhden sosiaalityöntekijän kertomuksessa positiivinen uudelleenarviointi näkyi puolestaan seuraavasti:

Palasin töihin ... ja minut toki vaihdettiin pois ko casen työntekijöistä. ... Ajatus siitä, että tämä vanhempi on erityisen kipeä ja kaikki vanhemmat eivät suinkaan toimi näin graavilla tavalla on auttanut pahimman yli. (työntekijä 3)

Työntekijöiden tarinoissa tulee esiin toisaalta toivo ja positiivinen suuntautuminen tulevaisuuteen. Toisaalta taas vainosta on saatettu syyllistää itseä ja omaa toimintaa. Samaten epäily siitä on olemassa, että mikäli vastaavanlainen tilanne tulisi eteen uudelleen, se saattaisi laukaista uudelleen traumatisoitumisen.

...olen päässyt siitä yli ja vahvistunut , osittain myös päteväitymiseni vuoksi. En tiedä voisiko vastaavaa enää tapahtua kohdallani, koska olen oppinut kokemuksestani niin

paljon. En tiedä voisiko ns. traumani aktivoitua kohdatessani uudelleen samankaltaisen tilanteen, ja että toimisinko silloin siten, ettei se vahingoittaisi uudelleen omaa mielenterveyttäni.(työntekijä 2)

Toinen sosiaalityöntekijän kirjoituksesta asiakkaan käyttäytymistä ymmärrettiin ja tämän käyttäytyminen sai uuden merkityksen: Asiakkaan teoista tuli hyväksyttävää ymmärtämällä asiakasta ja hänen toimintaansa: Vainoamisteot olivat seurausta asiakkaan pettymyksestä työntekijän vaihtumisesta vaikeassa tilanteessa. Tämän voidaan nähdä etäännyttämisenä (distancing), joka viittaa mm. pyrkimykseen nähdä asia valoisalta puolelta ja kieltäytyä näkemästä asian todellista luonnetta tai sen vakavuutta (Folkman ym. 1986).

Sosiaalityöntekijöiden käyttämissä selviytymisstrategioissa ei tullut esiin Folkmanin ym. (1986) luokittelun mukaista vastuullisuuden hyväksyntää, jolla tarkoitetaan sitä, että myönnetään oma osuus tapahtuneeseen ja mahdollisesti pyritään korjaamaan tai hyvittämään aiheutunut vahinko. Tämä sisältää oman toiminnan kritisoinnin, itsellä olevien ongelmien myöntämisen, anteeksi pyynnön ja päätökset toimia jatkossa paremmin. Sen sijaan kahdessa tarinassa tuotiin esiin oikein ja hyvin toimimista sosiaalityöntekijän ammatissa.

Koin tilanteen tosi epäreiluna, syy oli työstä johtuva ja olin tehnyt tehtävääni valtuuksia ja lakia noudattaen ja omasta mielestä eettisesti oikein. (työntekijä 7)

Myöskään pakovälttämiskäyttäytymistä (escape-avoidance) ei ilmennyt tarinoissa. Pakovälttäminen kuvaa pyrkimystä stressin vähentämiseen välttämällä negatiivisten ajatusten tai tilanteiden kohtaamista. Tähän liittyy myös mm. perusteettomat toiveet tilanteiden korjautumisesta itsekseen, päihteiden käyttö sekä ihmisten vältteleminen. (Folkman ym. 1986)

Vainoamista seuraavassa vahvan toimijuuden vaateessa ongelmana uhrin näkökulmasta on se, ettei vainoamisen seurauksia huomioida. Uhrin pitää ja täytyy jaksaa hoitaa asiaansa. Oikeusjärjestelmä odottaa uhreilta vahvaa toimijuutta ja vastuullisuutta oman asiansa hoidossa. Instituutiolle tällaista toimijuuden vaadetta ei puolestaan aseteta. (Ronkainen 2006, 547.)

... olen varma että jos vastaavanlainen uhkaustilanne sattuisi minulle tai muille koko työyhteisö olisi tukemassa.(työntekijä 1)

Kahdessa tilanteessa sosiaalityöntekijät kirjoittavat työyhteisön ja esimiehen reagoineen vainoamisen tilanteeseen siten, että asiakas siirrettiin toiselle työntekijälle. Vaikka vainoaminen omalta kohdalta on päättynyt, se on saattanut seurata asiakasperheen uudelle työntekijälle, minkä pitäisi vahvistaa ajatusta siitä, ettei vainoaminen ole omaa syytä, vaan vainon kohteeksi voi valikoitua kuka tahansa henkilö.

Surullista on se, että lapsen asioissa nyt toimiva työntekijä on saanut muutamia omittuisia tekstiviestejä tuntemattomasta numerosta. (työntekijä 3)

4.4 Tarinatyyppit

Kuvaan tässä luvussa kirjoitetuista kertomuksista, joista osa oli temaattisesti kirjoitettu ja osa vapaasti kirjoitettu syntyneitä kokonaisia tarinoita. Olen pyrkinyt niissä antamaan kertojalle äänen. Tarinat eivät noudattaneet identtistä juonenkulkua, vaan niistä tuli kolme erilaista tarinaa. Kaikki tarinat tavoittelivat samaa, vainoamisen päättymistä. Yhdessä tarinassa tulos oli kuitenkin ei-toivottu, eikä vaino päättynyt.

4.4.1 ”Olen tilanteen vanki”

Olen tilanteen vanki -tarinassa kirjoitus oli hyvin analyttinen, pohdiskeleva ja omaa tilannetta refleктоiva yhtenäinen lineaarisesti etenevä kertomus. Tarinassa oli selkeästi epätoivon ääni. Tarinassa pyritään kaikin tavoin hallitsemaan tilannetta ja saamaan vaino päättymään, mutta vainoamisteot ovat toinen toistaan seuraavia satojen yhteenottojen ja monimuotoisten tekojen sarja. Samaten työntekijän tuki muuttui ja se sai työpaikkakiusaamisen piirteitä. Alkaa jatkuvasti pahentuva kierre, jossa esimiehen teot voidaan niin ikään tulkita työpaikkakiusaamiseksi, jossa uusia työntekijöitä nostetaan ja kysein työntekijän osaamista vähätellään ja sen arvoa lasketaan. Työyhteisö myös ulkoistaa työntekijän vaikenemalla vainoamisesta. Tarinan tulos on kaikin puolin ei-toivottu, vaino ei pääty ja työyhteisössä ja organisaatiossa oleminen tuntuu mahdottomalta. Vainon seurauksena työntekijä sairastuu psyykkisesti ja joutuu sairauslomalle. Työntekijän elämässään alkaa tulla vastaan haasteita toinen toisensa perään. Epäonni jatkuu ja hän kokee tapaturman. Hän erkaantuu puolisoaan. Työntekijä yrittää parhaansa mukaan työssään ja vainon lopettamiseksi hallita tilannetta kui-

tenkaan siinä onnistumatta. Työntekijä on myös vahvistanut ammatillista kasvuaan opinnoilla saaden lisäymmärrystä mielenterveyden ongelmiin. Työntekijä tarttuu mahdollisuuteen ja ottaa ison riskin, jossa lastensuojelutyön jättäminen mahdottomalta tuntuvassa tilanteessa toimii käänteenä. Ongelmat eivät kuitenkaan ratkea, mutta suhde niihin muuttuu. Työntekijä ottaa ratkaisullaan etäisyyttä työyhteisöön ja organisaatioon. Vainoaminen ei pääty, vaikka vainoaja on saatettu rikosoikeudelliseen vastuuseen ja tämä on saanut siitä tuomion. Kaikki tämä saa työntekijän vaipumaan uhrin asemaan ja kokemaan epätoivoa. Työntekijä vaikuttaa turtuneen tilanteeseen ja jollakin luovuttaneen ja menettäneen toivonsa. Työntekijä kirjoittaa lopettaneensa osan hallinnan keinoistaan. Hän ei esimerkiksi seuraa enää nettikeskustelua itsestään. Henkilölle tulee useita pettymyksiä koskien työnantajaa, esimiestä, työyhteisöä ja puolisoa. Työntekijä on katkera työnantajalleen siitä, ettei tämä ole tukenut, asettunut suojaksi tai ajanut hänen asiaansa, vaan hänen on uhrina täytynyt yrittää jaksaa viedä asiaa eteenpäin. Tilanne etenee lukuisista työntekijän toimista huolimatta siihen, että tilanne alkaa vaikuttaa hänelle ylitsepääsemättömältä.

Richard Lazarus (1999, 653–678) on tutkinut toivon merkitystä selviämisessä. Epätoivoa vastaan tärkein tunne ja voimavara selviämisessä (coping) ovat toivo ja sen ylläpitäminen. Ihmisellä on tarve uskoa, että hänellä on mahdollisuus saavuttaa myönteisiä tuloksia. Kieltäminen on yksi toivon muodoista. Tällöin uskotellaan, että tavoiteltavat vaihtoehdot ovat vielä mahdollisia. Myös on keskittyminen myönteisiin kokemuksiin tai tulkitsemalla neutraalit kokemukset myönteiseksi ovat toivon muotoja. Toivo on yhtäläillä selviämisprosessi kuin tunne. Epätoivo nähdään mielentilana, jossa jonkun menettäessä toivonsa kokonaan, ei ole enää mitään syytä miksi elää. Toivo ei ole kuitenkaan välttämätön selviämisessä. Se, että ihminen tekee toimia hallitakseen tilannetta, vaikkei uskoisikaan niiden vaikuttavan, saa ihmisen voimaan paremmin.

Tarinan linja kulkee negatiiviseen suuntaan. Työntekijän tilanteessa näkyy regressiivinen kerronta, joka esittää jatkuvaa laskua. (ks. Gergen 1998.) Vainon traumatisoitavuus ja se, että vainoaminen on prosessinomaista ja usko päättymiseen on koetuksella.

Tuntuu kohtuuttomalta, tämä piina ei lopu ehkä ikinä! (Työntekijä 4)

4.4.2 ”Vaikeuksien kautta voittoon”

Tarinoita tuli viisi, joissa työntekijöiden kirjoittivat vainoamisentilanteestaan, joissa he olivat kokeneet vainoamistekoa ja uhkaa, jotka olivat tuntuneet ylitsepääsemättömiltä, mutta joista he olivat selvinneet. Tarinoilla oli pyritty samaan merkittävään lopputulokseen ja niillä oli saavutettu samanlainen päätös: Vainoaminen oli päättynyt. Tilanne oli päättynyt työntekijöiden toimiessa sen eteen erilaisia hallinta- ja selviytymiskeinoja käyttäen. Työntekijöiden toimissa näkyi suunnitelmallisuus ja harkittu toimijuus. Tarinoissa kaikki yrittivät saada esimiehen tukea, esimiestä ottamaan vastuuta tilanteesta ja toimimaan vainoamisen lopettamiseksi. Ainoastaan yhdestä näistä tarinoista saattoi tulkita esimiehen vastuunottamista tilanteesta, joka näkyi asiakkaan siirtämisenä toiselle työntekijälle. Tilanteesta selviämiseksi käytettiin erilaisia palveluita ja konsultointia ja asiaa työstettiin tietoisesti ajatuksen tasolla. Yhdessä tarinassa vahvistettiin ammatillista kehittymistä. Sosiaalinen tukiverkosto lähiverkosto, kuten puoliso, ystävät ja kollegat muodostavat työntekijälle suojaverkon, johon voi tukeutua.

Vaikka kertojan identiteetissä tulee esiin uhrius, hän on siitä huolimatta aktiivinen toimija. Merja Laitinen (2006) pohtiessaan seksuaalisen hyväksikäytön haavoittuvuutta toteaa, ettei uhrius merkitse kokonaisvaltaista passiivisuutta, vaan se sisältää aktiivisuutta, luovuutta ja voimavaroja. Yhtälaila puhuttaessa selviytymisestä ja selviytyjästä on muistettava, etteivät ne käsitteinä yksin poista haavoitetuksi tai vahingoitetuksi tulemistä. Selviytyminen ei myöskään ole mekaaninen ihmisen päätöksestä johtuva asia, vaan edellyttää monimutkaista uudelleenrakentamistyötä. (Laitinen 2006, 221.)

Kerronta on progressiivista, vaikkakin matkalla sattuu myös notkahduksia ja laskuja, tarina menee kuitenkin eteenpäin ja yksilöllä on ainakin jonkinlainen hallinnan tunne tilanteestaan ja elämästään.

Palasin virkavapaani jälkeen lastensuojeluun, mutta organisaatiomuutosten takia asiakaskunta ja työyhteisö muuttuivat (parempaan suuntaan). Toimin edelleen johtavana sosiaalityöntekijänä lastensuojelussa, työyhteisö on hyvä ja osaava ja olen varma että jos vastaavanlainen uhkaustilanne sattuisi minulle tai muille koko työyhteisö olisi tukemassa. (työntekijä 1)

4.4.3 ”Olen selviytynyt ja oppinut”

Tarinoita tuli yksi. Tässä ei ole selkeää käännekohtaa. Tarinassa vainoaminen oli saatu päättymään ja tuomittu teostaan. Työntekijä on kokenut pelottavia vainoamistekoja ja väkivallan uhkaa kohdistuen niin itseensä kuin perheeseensä. Tilanne oli päättynyt työntekijän toimiessa sen eteen erilaisia hallinta- ja selviytymiskeinoja käyttäen. Tämänkin työntekijän toimissa näkyi suunnitelmallisuus ja harkittu toimijuus. Hän luotti siihen, että on toiminut asiakastilanteessa oikein. Työntekijä on saanut esimiehen ja työyhteisön tuen ja ohjeet tilanteessa toimimiseksi. Hänet on rajattu kokonaan perheen tilanteen hoitamisesta ulkopuolelle esimiehen toimesta. Poliisi on suhtautunut tilanteeseen vakavasti. Oikeusjärjestelmä on toiminut ja vainoaja on saanut teostaan tuomion. Uhkatilanteisiin on reagoitu nopeasti, tilanne on otettu vakavasti ja kuormitus huomioitu. Työntekijällä on luottamus siihen, että turvatoimenpiteitä voidaan tarvittaessa kiristää ja että tilannetta arvioidaan jatkuvasti. Tilanteesta selviämiseksi työntekijä pyrki huolehtimaan itsestään ja purki tilannetta muun muassa puhumalla ja liikkumalla. Sosiaalinen tukiverkosto, kuten läheiset ja kollega muodostavat työntekijälle suojaverkon, johon voi tukeutua.

Haasteista ja vaikeasta tilanteesta huolimatta työntekijä ei vaivu uhrin asemaan. Kokemukset ovat opettaneet ja muuttaneet työntekijän tietoisuutta ilmiöstä, sen mielivaltaisuudesta, monimuotoisuudesta, sen mahdollisuudesta olla aina läsnä lastensuojelun työssä sekä ihmisen pahuudesta. Työntekijä oppii tilanteesta ja alkaa rajata muun muassa sitä, mihin hän jatkossa hakeutuu töihin. Hän ei ole enää valmis altistamaan itseään ja perheettään uhkatilanteille ja päättää, ettei enää jatkossa mene suuren riskin työpaikkoihin.

”Ymmärsin tavallaan tämän tekijän motiivin, mutta silti se oli väärin ja epäoikeudenmukainen. Mietin nykyisin työn turvallisuutta itseni, mutta myös läheisten kannalta aika paljon. Asetan läheiset erittäin tärkeään asemaan enkä suostu enää tekemään töitä, joissa riski on kovin suuri.” (työntekijä 7)

Kerronta on progressiivista ja kasvusuuntaista. Tarina menee eteenpäin ja yksilöllä on hallinnan tunne tilanteestaan ja elämästään esimiehen ja työyhteisön tukemana.

5 Johtopäätökset ja pohdinta

Tässä luvussa esitän keskeiset tutkimustulokset ja johtopäätökset. Pohdin myös tutkijana olemista ja perustelen tai kyseenalaistan tekemiäni valintoja. Luvun loppuun olen koonnut jatkotutkimuksen aiheita vainoamisilmiöön tai vakavan uhan alla työskenteleviin liittyen.

5.1 Keskeiset tutkimustulokset

Tutkimustehtäväni oli lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden subjektiivisten kokemusten tavoittaminen ja merkitysten näkyväksi tekeminen ja tätä kautta tiedon lisääminen vainoamisilmiöstä. Esitän tässä keskeiset tutkimustulokseni koskien tutkimuskysymyksiäni. Ensimmäinen kysymykseni oli, *miten vaino ilmenee ja millaisia merkityksiä se saa sosiaalityöntekijöiden kertomuksissa*. Vainoamisen kohteeksi joutuminen lastensuojelun työssä näyttäytyy ”mielivaltaisena” ilmiönä, joka suuntautuu tulevaisuuteen, sillä sen päättymisestä tai uudelleen alkamisesta ei ole varmuutta. Se on jokaisessa tarinassa saanut alkunsa työhön liittyvien tehtävien hoitamisesta ja sen alkamisajankohta on voinut olla asiakassuhteen aikana tai asiakassuhteen jo päätyttyä. Vaino on työpaikkaväkivaltaa, jota tapahtuu työssä tai jopa kotona työstä johtuvana (ks. Antikainen-Juntunen 2007, 28; Di Martino, Hoel & Cooper 2003, 3; Fagerström & Leino 2014, 6; Wynne ym. 1997). Väkivalta tulee työpaikan ulkoa ja tekijänä on asiakas tai muu ulkopuolinen henkilö, joten työpaikkaväkivallan muodoista se on ulkoista väkivaltaa (ks. Chappell & Di Martino 2006, 10). Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kertomuksissa vainoaja on pyrkinyt toiminnallaan kostamaan, saamaan hyvitystä kokemastaan vääryydestä tai saamaan työntekijän toimimaan haluamallaan tavalla. (ks. Cupach ja Spitzberg 2004; Rosenfield 2004).

Aiempien tutkimusten perusteella vainoamisen yleisyyden ja ilmenevyyden näkökulmasta sen on voitu todeta olevan sukupuolistunutta siten, että valtaosa vainoajista on miehiä (mm. Häkkänen 2008; Cupach & Spitzberg 2004). Toisaalta vainoaminen ei ole aiemman tutkimuksen mukaan harvinaista myöskään naisten keskuudessa. (Meloy, Mohandie & Greene 2011; Purcell, Pathé & Mullen 2002). Tutkimuksessani kertomuksissa kirjoitettiin viidestä naispuolisesta vainoajasta. Lastensuojelutyössä ilmenevänä se ei siis vahvistanut aiemman tutkimuksen sukupuolistuneisuutta vainoamisen osalta. Toisaalta aiemman tutkimusten mukaan naispuoliset vainoajat kohdistivat vai-

noamisteot puolestaan ammattilaisiin (Sheridan 2014). Vainoamista kuvattiin kertomuksissa järjestelmällisenä toimintana joko yhden tai useamman henkilön toimesta, jossa vainoaja käyttää myös kolmatta osapuolta omiin motiiveihinsa (ks. Fagerström & Leino 2014; Waddington ym. 2005).

Vainoteot kehittyivät prosessinomaisesta yksittäisistä yhteydenotoista puhelusta, kirjeestä tai viestistä äärimmäisen monimuotoisiin, ennakoimattomiin ja toistuviin tekoihin. Vainoamisteot ovat olleet monimuotoisia epäsuorista uhkauksista, joilla hän on pyrkinyt pelottelemaan ja heikentämään työntekijän valtuutusta toimia, työntekijää ja tämän perhettä kohtaan (ks. Littlechild 2005b) äärimmillään satoihin erilaisiin yhteydenottoihin niin perinteisien kuin digitaalisten kanavien kautta ja työntekijän ja tämän kodin seuraamiseen. Aiemmasta vainoamistutkimuksesta poiketen vainoamisteoissa lastensuojelun sosiaalityöntekijään kohdistuva vaino sai julkisen muodon nettiin perustetussa viharyhmässä. Siinä vainoamisen välineenä käytetään sosiaalista mediaa, jossa sosiaalityöntekijä ja hänen työnsä kyseenalaistetaan ja hänet identifioidaan julkisuudessa. Tämän kaltainen toiminta on omiaan aiheuttamaan työntekijälle suoria traumakokemuksia. (ks. Horwitz 1998, 366.)

Vainoaminen siirtyi lastensuojelun sosiaalityöntekijän työoloista kotioloihin, jolloin instituution ja yksilön raja rikkoutuu. Vaino varjostaa arkea ja vaikuttaa työntekijän ja perheenjäsenten toimijuuteen. Vainoamisen kokemukset aiheuttavat muutoksia niin sosiaalityöntekijä kuin hänen läheisten elämäänsä. Näen tässä yksityiselämän suojaamisen ja ammatillisen rajan pitämisen välttämättöminä työntekijän työkykyisyyden säilyttämiseksi.

Kategorisoin neljä eri luokkaa, joita vainoaminen aiheuttaa uhrille: 1) psyykkiset ja emotionaaliset, 2) fyysiset, toiminnalliset, aika ja taloudelliset muutokset, 3) muutokset identiteettiin ja 4) tiedostamiseen ja tilanteesta oppimiseen. Työntekijät kuvasivat laajan kirjon erilaisia tunteita: pelkoa, ahdistusta, epävarmuutta, uhattuna olemista ja niin ikään raivoa, katkeruutta kuin epäoikeudenmukaisuuden tunteita. Tunteita ilmenee kertomusten mukaan niin vainon kohteeksi ensisijaisille joutuneille kuin niille, jotka ovat tilanteessa toissijaisia uhreja. Tarinoissa uhka on kohdistunut yhtälailla perheenjäseniin, puolisoon ja lapsiin. (ks. Fagerström & Leino 2014; Waddington ym. 2005). Vainoaminen vaikuttaa sosiaalityöntekijän toimintakykyyn ja mielenterveyteen. Kokemus aiheuttaa psyykkisiä oireita, kuten stressiä, masennusta, ahdistuneisuutta. Se järkyttää, pelottaa ja traumatisoi. Vainon kohteena oleminen muuttaa perheenjäsenien välisiä suhteita ja perheenjäsenten identiteetissä tapahtuu muutoksia: puolisoista ja lapsesta saattaa tulla vainon uhrin suojelija. Vainoamisen kerrottiin vaikuttavan myös taloudellisesti ansioihin sekä vievän aikaresursseja. Kaikki edellä mainitut asiat vaikuttavat sosiaalityöntekijän toimintakykyyn. Jatkuva arjessa läsnäoleva pelko muokkaa

uhrin, läheisten ja ystävien elämän todellisuutta ja rajoittaa vainoamisen uhrin ja lähipiirin toimitusta ja kaventaa elämää. (mm. Budd & Mattinson 2000; Pathe 2002.)

Kokemuksissa tuli esiin, että työssä koettu vainoaminen on vaikea ja monimuotoinen asia siltäkin osin, ettei uhkaajaa ja uhkaavaa tilannetta ja sen todellista luonnetta voi realistisesti ja yksityiskohdaisesti kuvata tai avata – juuri sen luonteen takia vainoamisen ollessa työstä johtuvaa. Uhka jää perheenjäsenille tällöin epämääräiseksi. Vainon uhrille todennäköisyyden maailmasta muodostuu kokemusten kautta ”entä jos” -maailma, jossa erilaiset vihjeet vakuuttavat, että pahin mahdollinen voi toteutua. Tämä antaa mahdollisuuden luoda pahimpia skenaarioita siitä, mitä mahdollisesti voi tapahtua tai toisaalta mahdollisuuden mitätöidä kaiken, mitä mahdollisesti oikeasti voisi tapahtua. (ks. Littlechild 2005b; Ronkainen 2006, 545.) Merkitykselliseksi tarinoissa tulee se, että oman koettun turvallisuushan sijaan pyritään suojaamaan läheisiä ja estämään heidän vahingoittumisensa. Ajatus läheisten vahingoittumisesta aiheuttaa pelkoa ja saa työntekijät pois tolaltaan. Uhka läheisten vahingoittumisesta on pahimmillaan todellinen, vaikkakin epämääräinen.

Toisena tutkimuskysymyksenä esitin, *miten lastensuojelun sosiaalityöntekijät kertoivat reagoineensa vainoon ja selvinneensä vainon kokemuksestaan*. Sosiaalityöntekijät pyrkivät vainon tilanteissa toimimaan tilanteen ratkaisemiseksi. Sosiaalityöntekijät hakivat ulkopuolista apua tilanteeseensa niin työnohjauksesta kuin terveydenhuollosta, työterveydenhuollosta ja terapiasta. Sosiaalityöntekijät pyrkivät myös vastuuttamaan työnantajaansa toimimaan tilanteessa kertomalla asiasta esimiehelleen, tekemällä vaaditun ilmoituksen uhasta ja olemalla yhteydessä työsuojeluun. Työntekijät ottivat myös suuria riskejä tai tarttuivat mahdollisuuteen, joissa he pyrkivät irrottautumaan vainosta hakeutumalla uuteen työhön.

Sosiaalityöntekijät käyttivät tilanteessa monenlaisia selviytymisstrategioita: Yhteenottoa, jossa he pyrkivät saattamaan vainoajan vastuuseen olemalla yhteydessä poliisiin ja hakemalla lähestymiskieltoa ja saattamaan vainoajan rikosoikeudelliseen vastuuseen. Suunnitelmallista ongelmanratkaisua, jossa toimenpiteiden avulla pyritään muuttamaan tilannetta. Sosiaalisen tuen etsintää, joka piti sisällään niin tiedollisen, materiaalsen kuin emotionaalisenkin tuen hakemisen toisilta ihmisiltä. Merkitykselliseksi tarinoissa uhrin tueksi, toimijaksi ja suojaksi rakentuu läheisten piiri: kumppani, naapuri, työkaveri ja ystävä sekä lasten kasvuympäristöjen aikuiset. Sosiaalityöntekijät käyttivät myös itsekontrollointia omien tuntemustensa ja toimiensa säätelyyn, esimerkiksi pelkoa ei näytetty vainoajalle sekä positiivista uudelleenarviointia, joka kohdistuu persoonalliseen kasvuun, esimerkiksi vainoamiskokemuksesta oppiminen. Etäännyttämistä, jossa asiakkaan käyttäytymistä ymmär-

rettiin ja tämän käyttäytyminen sai uuden merkityksen: Asiakkaan teoista tuli hyväksyttävää ymmärtämällä asiakasta ja hänen toimintaansa, sillä työntekijä koki vainoamistekojen olevan seurausta asiakkaan pettymyksestä työntekijän vaihtumisesta vaikeassa tilanteessa.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kertomuksissa heidän tilannettaan vainoamisen kohteena oli vähätelty ja äärimmillään asiasta työyhteisössä kokonaan vaiettu tai se oli sivuutettu. Jos työntekijän puolelle tai kannalle ei asetuta selkeästi, se saa merkityksen uhrin elämässä. Asian sivuuttaminen tai kieltäminen työyhteisössä syyllistävät uhria tilanteesta. Äärimmillään tilanne sai esiin työpaikkakiusaamisen piirteitä. Työntekijä turvallisuuden hallinnan lähtökohdasta työnantaja ei tarinoissa ottanut vastuuta lukuun ottamatta yhtä tilannetta työntekijän ja työn turvallisuudesta. Yhtä kertomusta lukuun ottamatta työnantajan ja esimiehen toimijuus ovat olleet heikkoa vainoamisen lopettamiseksi. Ongelmana työpaikalla olivat puutteelliset ohjeistukset tilanteissa toimiseksi. Työntekijä on jätetty selviämään tilanteesta yksin ja hän on jäänyt tilanteessa vaille riittävää henkistä, ammatillista ja lainsäädännöllistä tukea. Kertomuksissa työstä johtuva vainoaminen on mielletty sosiaalityöntekijöiden työyhteisöissä ja organisaatioissa yksityiseksi asiaksi, vaikka sosiaalityöntekijöihin vainoaminen on kohdistunut heihin näiden tehdessä työtään tai toimiessa ammatissaan eikä työntekijällä olisi ilman ammattiasemaansa kompetenssia tai intressiä toimia. Instituutio vastaa vainoamiseen ohittamalla sen, reagoimalla minimaalisesti tai syyttämällä työntekijää. Tarinoissa ilmeni vahvan toimijuuden vaade, joka kohdistui vainoamisen uhriin asiassa niin omalta organisaatiolta, poliisilta kuin oikeusjärjestelmältä.

Kolmantena tutkimuskysymyksenä esitin, *minkälaisia tarinoita lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kirjoitetuista kertomuksista syntyy?* Kertomuksista löytyi kolme tarinaa: ”Olen tilanteen vanki”, ”Vaikeuksien kautta voittoon” ja ”Olen selviytynyt ja oppinut”. Mitkä tekijät näissä tarinoissa edistivät ja puolestaan estivät vainon kokemuksesta selviytymistä? Keskeinen selviytymistä edistävä tekijä on tavoitteeseen pääseminen eli vainoamisen päättyminen. Selviytymistä edesauttaa työntekijän rajaaminen kokonaan vainoajan ja hänen perheensä asioiden ulkopuolelle. Merkittäväksi tekijäksi selviytymisessä on sosiaalinen tuki, niin työyhteisöltä kuin esimieheltä sekä läheisiltä. Läheisten luoma suojaverkosto ei kuitenkaan riitä, mikäli työyhteisö ja esimies eivät tue vainoamisen uhria ja pyri omalla toiminnallaan saamaan vainoamista päättymään. Jos sosiaalinen tuki toimii eikä vainoamista saada päättymään, henkilö voi oppia hallitsemaan vainon vaikutuksia elämäänsä ja oppia elämään vainon kanssa. Olen alla olevaan taulukkoon koonnut tarinoiden keskeiset elementit.

Taulukko 2 Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ydintarinat

KUKA	JUONI JA KÄÄNTEET	TOIMIJUUS	METAFORA
4	Vaino alkaa ammatilliseen velvoitteeseen liittyvästä päätöksenteosta. Vainoamisen kohteena oleminen johtaa psyykkiseen sairastumiseen ja sairauslomaan. Tapaturma ja fyysiset vaivat hankaloittivat ennestään jo vaikeutuneen tilanteen selvittämistä. työpaikalla Alkaa pahentuva kierre, jossa vainoamisen selvittely ja tuki tilanteessa muuttuvat työpaikkakiusaamiseksi. Lastensuojelutyön jättäminen. Vainoaminen ei ole päättynyt, vaikka vainoaja on saatettu rikosoikeudelliseen vastuuseen.	Oma vahva harkittu toimijuus:työterveyshuolto, sairauslomalle jääminen, terapiaan hakeutuminen, useita epäonnistuneita yrityksiä vastuuttaa esimiestä ja organisaatiota. Ammatillinen kehittyminen. Epäluottamus poliisin toimintaan ja oikeudelliset toimenpiteet. Sosiaalinen tuki: ammatillinen tuki työyhteisön ulkopuolella ja ystävät.	Olen tilanteen vanki.
1, 2, 3, 5, 6	Vaino alkamisen syitä ovat työntekijän vaihtuminen, työntekijän toiminen vastoin vainoajan tahtoa tai ammatillisiin velvollisuuksiin liittyvän päätöksenteon käyttäminen. Työntekijä jättää lastensuojelutyön tai asiakkuus siirretään toiselle työntekijälle, jolloin vainoaminen päättyy tai siirtyy seuraajalle. Vainoajan saattaminen rikosoikeudelliseen vastuuseen.	Oma harkittu toimijuus: henkilökohtaiset turva/suojaustoimet, ja niiden mukaan toiminen Epäonnistuneet/onnistuneet yritykset vastuuttaa esimiestä, työhyvinvoinnin ja työterveyshuollon palveluiden käyttäminen: ammattiliiton konsultointi, hakeutuminen työnhajukseen, sairauslomalle ja terapiaan. Asian tietoinen työstäminen ajatuksen tasolla. Sosiaalinen tuki: lähiverkosto, kuten puoliso, ystävät ja kollegat. Ammatillinen kehittyminen Epäluottamus/luottamus poliisin toimintaan ja oikeudelliset toimenpiteet.	Vaikeuksien kautta voittoon.
7	Vaino alkaa työntekijän palatessa vanhan organisaationsa palvelukseen. Kyseessä on ollut aiempi ammatilliseen velvoitteeseen liittyvä päätöksenteko. Työyhteisössä tilanne otetaan vakavasti ja tilanteen kuormitus huomioidaan. Tilannetta arvioidaan jatkuvasti. Työntekijälle luottamus ja tietoisuus siitä, että turvatoimia voidaan tarvittaessa kiristää. Työntekijä rajataan kokonaan perheen asioiden ulkopuolelle. Vainoaja saatetaan rikosoikeudelliseen vastuuseen. Vainoaminen päättyy.	Vahva oma harkittu toimijuus: suojaustoimet, itsestä huolehtiminen. Muutokset toiminnassa ja ajattelussa: jatkossa ei enää töihin, jossa riski suuri. Sosiaalinen tuki:työyhteisö, esimies, kollega ja läheiset. Poliisin toiminta vainoamisen lopettamiseksi sekä oikeudelliset toimet	Olen selviytynyt ja oppinut

5.2 Pohdintoja aiheesta

Sosiaalialan työolojen hyvä kehittäminen 2009 työturvallisuusosahankkeen selvitys osoitti, että työturvallisuuskysymykset eivät saa riittävästi huomiota ja että niihin liittyvissä menettelyissä on vakavia puutteita lainsäädännöistä huolimatta. Väkivallan ja häirinnän uhan sivuuttaminen, vähättely

tai kieltäminen voivat johtaa rakenteelliseen väkivaltaan, jossa työnantaja pahimmillaan omalla toiminnallaan tai toimimattomuudellaan ylläpitää häirintää ja uhkailua. (Yliruka yms, 2009, 49.) Ilmiönä vainoaminen työssä, on moraalisesti latautunut ja sitä pitäisi voida pitää tuomittavana. Kun tietoisuus ilmiöstä kasvaa, sen pitäisi muuttua tavanomaisemmaksi ja kohdattavammaksi ja yhtäläillä tilanteeseen ratkaisuja hakevaksi. Kuitenkin sosiaalityössä suuntana tietoisuuden kasvettua on ollut väkivallan minimisointi, normalisointi ja legitimointi (ks. Virkki 2007). Huomaan tutkimukseni loppuvaiheessa pohtivani, miksi sosiaalityössä ilmenevää työväkivaltaa pidetään normaalina ja legitimoituna ja tätä kautta se saadaan pysymään pimennossa? Mikä väkivallasta tekee hyväksyttävän? Miksi lastensuojelun sosiaalityöntekijään kohdistuva työväkivalta ei ole voimakkaasti julkisen keskustelun alla?

Tutkimukseni myötä aloin pohtia myös sitä, kenellä kaikilla on vastuu puuttua vainoamisilmiöön työväkivaltana? Vainoamisen on yleisen syytteen alainen rikos, mikä tarkoittaa, että syyttäjää voi oma-aloitteisesti ajaa asiaa eikä asianomistajan suostumusta tarvita. Esitutkintalaissa ei ole säädetty sitä, kuka rikosilmoituksen voi tehdä (Esitutkintalaki 22.7.2011/805). Näin ollen lainsäädännöllistä estettä työntekijän tukena olemisesta työnantajalla asian vireille laittamisessa ei ymmärtääkseni nykyllä lainsäädännön mukaan ole. Tietoisuus asiasta toivottavasti muuttaa työnantajien suhtautumista asian vireille laittamiseksi. Työnantajan edustajan tulisi rohkaista omalla toiminnallaan työntekijöitä ilmoittamaan väkivallasta. Kun työelämässä puututaan säännönmukaisesti siellä esiintyvään työväkivaltaan tai sen uhkaan, se antaa selkeän viestin, ettei työväkivalta ole ymmärrettävää tai hyväksyttävää. Ajattelen myös, että vainoamistekoja tekevän on tärkeää tietää, että hänen toimintansa on rikosoikeudellisesti rangaistavaa. Tällöin on mahdollisuus, että toisinaan käy niin, että tullessaan tietoiseksi tekojensa rangaistavuudesta ja ymmärtäessään rikosoikeudellisen vastuunsa, henkilö voi ehkä lopettaa vainoamisen.

Länsiväylä uutisoi 1.7.2016 Espoon käräjäoikeuden antamasta tuomiosta 48-vuotiaalle miehelle johtavan sosiaalityöntekijän, lapsensa äidin ja sijaisäidin uhkailusta, kunnianloukkauksesta ja vainoamisesta. Tapahtumasarja sai alkunsa miehen ja tämän ex-kumppanin yhteisen lapsen huostaan ottamisesta ja sijoittamisesta kodin ulkopuoliseen perheeseen vuonna 2013. Seuraavana keväänä mies alkoi soittaa sosiaalityöntekijälle ja esittää sijaisperheen äitiin sekä lapsensa äitiin kohdistuvia uhkauksia. Yhteydenottojen aikana mies kohdisti uhkailuja sosiaalityöntekijään käyttäen muun muassa nimityksiä "julma tunteeton ihminen", "akka" ja "mielisairas sadisti". Toiselle sosiaalityöntekijälle mies oli kertonut haluavansa nähdä sosiaalityöntekijän kuolleen ja tavata tämän kahden kesken pimeässä metsässä. Mies oli puhunut myös sinkkiarkusta ja hautakivestä. Sosiaalityöntekijän

vainoamissytyksen osalta mies oli sitä mieltä, ettei kyse ollut sosiaalityöntekijä henkilökohtaisesta vainoamisesta, vaan hän oli vihainen lastensuojelulle. Miehen mukaan hänen tarkoituksenaan ei ollut toteuttaa uhkauksia eikä uhkauksien kohteilla ollut perusteltua syytä pelätä häntä. Sosiaalityöntekijä kertoi pelänneensä miehen uhkailuja tämän aikaisempi rikostausta ja vankeusrangaistus huomioiden. Sosiaalityöntekijä kertoi uhkailuiden aiheuttaneen hänelle vaikeuksia keskittyä työhön ja pelkotiloja sekä vapaa- että työajalla.

Ylläoleva esimerkki kertoo sosiaalityöntekijän arjesta työssään. Työntekijän henkilökohtaisella tasolla vainoamisen kohteeksi joutuneella on oikeus kuulla, että se, mitä hän on joutunut kokemaan, on väärin ja pahaa. Hänellä on oikeus tuntea kaikki tunteensa, olla peloissaan, ahdistunut, stressaantunut, vihainen. Työntekijälle tapahtuneen vääryyden myöntäminen on työnantajan vastuun ottamista ja silloin vainoamisen kohdetta eli uhria ei syyllistetä tilanteesta. Toisaalta työntekijän täytyy voida luottaa oikeusjärjestelmän toimivuuteen tilanteessa, jossa työntekijään on kohdistunut rikos ja hänen perusoikeuksiaan koskemattomuuteen, hyvinvointiin ja turvallisuuteen on rikottu.

Palvelujärjestelmässä on niiden asiakkaiden, jotka ovat joutuneet väkivallan ja vainon uhreiksi kohdalla vakavaa puutteellisuutta ja toimimattomuutta yhtäläillä kuin vainottujen työntekijöiden auttamisessa. Palvelujärjestelmässä ja työyhteisöiden suojaavissa rakenteissa unohdetaan vainon uhriksi joutuneiden auttajien auttaminen ja suojaaminen sekä auttajien läheisten auttaminen ja suojaaminen. Kenelle on palvelujärjestelmässä koordinoitu vastuu työntekijöiden auttamisesta? Jotta ylipäätään työntekijöiden ja heidän läheistensä auttaminen ja tukeminen on mahdollista, työssä esiintyvä vainoamisilmiö täytyy ensin tunnistaa ja tunnustaa. Työhyvinvointi kysymyksenä vainoilmionä edellyttää kahta edellä mainittua. Vain silloin työntekijöille ja heidän läheisilleen voidaan kehittää, tuottaa ja toteuttaa kohdennettuja ja tiedostettuja auttamisen toimenpiteitä olemassa olevissa palvelujärjestelmissä (ks. Husso 2003).

Työntekijällä on oikeus työskennellä siten, että väkivallan uhka ja väkivaltatilanteet ehkäistään mahdollisuuksien mukaan ennakolta (Työturvallisuuslaki 738/2002, 27§). Toisaalta, kun työväkivaltaa tapahtuu, työnantajalla on tilanteessa auttamisen vastuu ja velvollisuus huolehtia työntekijän autetuksi tulemisesta. Yhteiskunnallisesti on merkittävää, että työturvallisuutta uhkaaviin tilanteisiin puututaan ja työhyvinvointia vahvistetaan. Yhteiskunnassa täytyy myös uskaltaa sanoa, että vainoamistekoja tekevän on otettava vastuu teoistaan. Pääsääntöisesti vastuu kuuluu väkivallassa sen tekijälle, ellei tilanteessa ole oman sairautensa vuoksi siihen kykenevä (ks. Krug ym. 2005).

Auttajan tullessa vainotuksi hänestä tulee uhri, joka puolestaan tarvitsee apua ja jolle kuuluu palvelujärjestelmän apu ja tuki. Tilanteessa tärkeää on auttamisjärjestelmän toimivuus ja eri palveluiden yhteen toimiminen. Näistä merkittävämpiä ovat työterveyshuolto, työnohjaus ja erilaiset konsultointimahdollisuudet niin lainsäädännöllinen kuin auttamisjärjestelmän. Niin ikään poliisin ja oikeusjärjestelmän toimivuus ovat merkittäviä työntekijän selviämisen kannalta.

Tarkastelua pitäisi yhtälailla tehdä lainsäädännön soveltamisesta, työuhkien ja vaaratilanteiden poistamiseksi ja vähentämiseksi työväkivaltaan ja vainoamiseen liittyen. Samoin käytäntöjen selkeyttäminen työväkivallan muodoista vainoamisessa ja toimenpiteiden muuttaminen velvoittavaksi tilanteissa, joissa vainoaminen on kohdistunut työntekijää tai hänen läheisiinsä työtehtävien vuoksi, oli rikoksentekijä sitten asiakas tai muu viranomainen, on välttämätöntä.

Ronkainen (2008) kuvaa suomalaisen palvelujärjestelmän vastaavan tehottomasti väkivaltaan perheissä ja ihmisten kokemuksessa. Yhtenä syynä tähän voi olla asiakkaaksi valikoituminen ja asiakkuuden ideologia sosiaalipalveluissa suhteessa väkivaltaan. Väkivallan kokijoille asetetaan vahva toimijuuden vaade ja tosiasiaa vain osalla väkivallan kokijoista on tarpeeksi vahvuutta – toimijuutta – hakeutua asiakkaiksi. Mitä monimutkaisempi ja sattumanvaraisempi palvelujärjestelmä on, sitä suurempaa osaamista avun hakeminen edellyttää. Tilanne ei myöskään muutu, vaikka väkivaltaa kokeneet henkilöt löytäisivät itselleen sopivaa tukea, jos turvattomuus ympäristössä jatkuu. Lisäksi suuri osa väkivaltaan liittyvästä sosiaalisesta työstä on ulkoistettu järjestöjen ja projektien toiminnaksi. Suomalaisessa hyvinvointivaltiossa vallitseekin toleranssi suhteessa väkivallan yleisyyteen. Vapaaehtoisuuden periaate ja oletus siitä, että asiakkaat hakeutuvat itse asiakkaiksi, ovat äärimmäisen tiukkoja niin kunnallisen kuin järjestöjen tarjoaman avun suhteen. Palvelujärjestelmä edellyttää avun tai tuen tarvitsijalta hyvin vahvaa toimijuutta ja valintojen tekemistä. (Ronkainen 2008.) Tämä näyttäytyy samoin tutkimuksessani.

5.3 Tutkijapositionista

Pidän tutkimustani sensitiivisenä tutkimuksena. Eettisyys ja poliittisuus liittyvät sensitiivisen tutkimukseen. Eettisyyteen liittyy moraalisuus, joka tarkoittaa vahingoittamisen ja vääryyksien ehkäisemisen periaatetta, hyvän, kunnioittavan ja oikeudenmukaisuuden edistämistä. Tieto on poliittista ja sen avulla saavutetaan valtaa ja voidaan vaikuttaa. (ks. Laitinen 2004, 320; Sieber 1993, 14) Tuotan tutkimuksellani tietoa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksista työstä johtuvan vai-

non kohteena olemisesta ja kuvaan vainoamisilmiötä. Tutkimukseni muovaa ja muodostaa käsitystä työväkivaltaan liittyvästä vainoamisesta. Aihetta ei ole juurikaan tutkittu sosiaalityöntekijöiden kokemuksista käsin, edes kansainvälisesti. Tutkimukseni toimii avauksena sosiaalityön ammattilaisiin kohdistuvassa kokemuksen tutkimuksessa vainoamisilmiössä. Tutkimukseni ottaa kantaa kyseessä olevaan vaiettuun ilmiöön ja tuo sille näkyvyyttä. Tutkimukseni osallistuu julkiseen keskusteluun lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työoloista tässä vaikeassa tilanteessa, jossa työntekijöistä on pula.

Tutkimukseni pohjalta työolojen parantaminen edellyttää yhteiskunnallista ja poliittista päätöksentekoa sekä lainsäädännön soveltamisen tarkennuksia ja muutoksia työturvallisuuden lisäämiseksi. Toivon, että tutkimuksellani tuotetulla tiedolla on suora sovellusarvo alalla vallitsevien olosuhteiden ja käytäntöjen parantamiseksi ja se aloittaa julkisen keskustelun vainoamisesta sosiaalityön työolosuhteisiin liittyen.

Yritin lukuisilla tavoilla saada osallistujia tutkimukseeni. Tutkimukseni oli avoin kaikille lastensuojelun sosiaalityöntekijöille, jotka itse tunnistivat tulleen vainotuksi työssään. Aineiston vähäisyys kertoo mielestäni ilmiöstä ja sen vaikeudesta. Jäin pohtimaan sitä, miten hyvin yleensä ottaen lastensuojelun sosiaalityöntekijät tunnistavat vainon ja tunnistetaanko se helpommin, jos siihen liittyy fyysistä väkivaltaa (ks. Reyns & Englebrecht 2012)? Onko mahdollista, että vainoamisilmiön monimuotoisuuden takia, sille käy, kuten asiakasväkivallalle on tutkimusten mukaan käynyt, että sitä vähätellään tai aletaan pitää työhön kuuluvana välttämättömänä pahana (mm. Brocmann 2002; Newhill & Wexler 1997; Spencer & Munch 2003; Virkki 2007)? Asiakasväkivallasta puhuminen voi olla vaikeaa sosiaalityöntekijöillä myös siitä syystä, että he saattavat kokea vaikeuttavansa jo alistetussa asemassa olevien ihmisten tilannetta, niiden, jotka kokevat jo olevansa yhteiskunnan sosiaalisten ja ekonomisten rakenteiden ulkopuolella (MacDonald & Sirotich 2005).

Kertoessani tekeväni tutkimusta kollegoilleni ja luetutettuani tutkimustani heillä, sain kuulla tutkimukseni loppuvaiheessa tarinoita siitä, että saatuaan tietää lisää ilmiöstä, he ymmärtävät nyt tulleen aiemmin työssään vainotuksi. Toivon tutkimukseni vahvistavan yhteiskunnallista halua puuttua tähän tunnistamattomaan ja vaiettuun ilmiöön ja rohkaisevan sosiaalityöntekijöitä osallistumaan avoimesti työolosuhteisiin liittyvään keskusteluun.

Merja Laitinen ja Tuula Uusitalo (2008) käyttävät käsitettä traumanarratiivi tutkimuskohteena ollessa traumaattiset elämäntapahtumat ja -kokemukset. Esiymmärrykseni, aiemman vainoamistutki-

muksesta syntyneen tutkimusten ja teorian ja saamieni narratiivien pohjalta oma ymmärrykseni siitä, että kyseessä olivat tutkimuksessani traumaattiset elämäntarinat ja niistä kirjoitetut traumakerromukset, vahvistui. Traumaattisilla elämäkokemuksilla tarkoitetaan yleensä dramaattisia, ennustamattomia tapahtumia, joihin liittyy kuolema tai vakava hengenvaara, fyysisen koskemattomuuden uhka tai se loukkaus. Traumaattisessa tapahtumassa ihminen kokee sietämätöntä pelkoa, turvattomuutta, avuttomuutta tai kauhua. Toisinaan traumatisoituminen on seurausta kertautuvista kokemuksista, jolloin kyseessä on saman traumatisoivan tilanteen uusiutuminen. (Laitinen & Uusitalo 2008, 107.) Vainoamisessa kyse on toistuvasta uhkaavasta toiminnasta, jolloin uhrin turvallisuus ja terveys vaarantuvat niin työpaikalla kuin kotona. Vainoamista on määritelty mm. Lowneyn ja Bestin (1995) tutkimuksessa psykologiseksi raiskaukseksi ja toimintana sitä on kuvattu uhrin elämän terrorisoinniksi (ks. Laitinen ja Nikupeteri 2013). Usean tutkimuksen mukaan, vainoaminen on myös omiaan aiheuttamaan pelkoa, äärimmillään pelkoa vahingoittumisesta tai jopa kuolemasta. (ks. Carrym. 2014; Logan ym. 2007; Pathe & Mullen 1997; McEwan ym.2007).

Tutkimukseni muutti käsitystäni ilmiöstä ja sen vahingoittavuudesta ja jätti mieleeni vastaamattoman kysymyksen: voiko vainosta koskaan selviytyä täysin? Toisaalta tutkimukseni antoi ainakin itselleni toiveikkuutta. Ihminen voi oppia hallitsemaan vainon vaikutusta elämäänsä ja nauttimaan elämästään vainosta huolimatta. Kyse ei ole siitä, onko vainon kohteeksi joutuminen oikeudenmukaista vai ei, uhrin aktiivisuudesta tai passiivisuudesta, uhriutumisesta tai selviytymisestä. Kyse on pikemminkin riittävästä ja toimivasta sosiaalisesta tuesta, uhrin rooliin alistumattomuudesta ja toivon ylläpitämisestä tilanteessa.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijälle kokemusten mieleen palauttaminen ja muisteleminen saattoi olla haavoittavaa ja seurauksena voi olla uudelleen traumatisoituminen. Traumaattisten tapahtumien tutkimuksessa nousee esiin myös paljastamisen ja leimautumisen teemat. Kokemusten paljastaminen tuo mukanaan leimautumisen. Pelko siitä on sidoksissa yhteiskunnallisiin arvoihin ja asenteisiin sekä myyttisiin käsityksiin. Muutamassa kertomuksessa kirjoitettiin pelosta paljastua. Traumaattisiin tapahtumiin liittyvän tiedon tuottaminen vaatii, että ihminen on jonkinasteisesti työstänyt tutkimuksessa käsiteltävää asiaa. Tämä jäi osallistujille pohdittavaksi heidän päättäessään osallistumisestaan tutkimukseeni. Se, että on käsitelty asiaa helpottaa etäisyyden saamista, tapahtumien jäsentämistä ja niille selitysten löytämistä, jolloin uhri voi kertoa vaikeistakin tapahtumista traumatisoitumatta uudelleen. Ihmisen halu kertoa elämästään ja siitä, mitä hänelle on tapahtunut, tuo esiin oman elämän jakamiseen liittyviä positiivisia merkityksiä. (Laitinen & Uusitalo 2008, 106–127.)

Tutkimuksessani tehdyt ratkaisut perustuvat subjektiivisiin valintoihini, joihin vaikutti tarve suojata osallistujia, toisaalta tutkimuseettiset vaatimuksesta tutkimuksen julkisuudesta, uteliaisuuteni ja tutkimuksen tekemiseen liittyvät henkilökohtaiset intressini. Saman tutkimuksen aineistoa voisivat eri tutkijat tulkita eri tavoin aivan kuin tutkittava voi erilaisia tulkintoja kokemistaan asioista tai samassa tilanteessa olleet henkilöt voivat tulkita tilanteen eri tavalla omasta kokemuksestaan käsin (ks. Puusa & Juuti 2011, 168).

Pyrin tutkimuksessani kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman pätevästi ja selittämään ilmiön ymmärrettävästi. Tämä tarkoitti sitä, että olin hautautua vainoamistutkimuksen maailmaan ja minun oli vaikea lopettaa tutkimusten etsimistä ja niiden lukemista. Ne saivat minut pauloihin kerta kerran jälkeen. Toisaalta tehdessäni analyysia ja kirjoittaessani tulososiota olin samassa tilanteessa. Pyrin katsomaan ilmiötä eri näkökulmista. Jälkikäteen ymmärsin, että jos olisin tehnyt sisällönanalyysin, tutkimuksestani olisi tullut todennäköisesti toisen näköinen ja minun olisi ollut helpompi pitää se kasassa. Ymmärrän sen, ettei tulkintani minulle esitetyissä kirjoituksissa ole se yksi ainoa ja oikea tulkinta, mutta verratessani kirjoitelmia aiempaan teoriaan ja niiden tuloksiin, olen pyrkinyt löytämään niistä yhtäläisyyksiä. Olen tehnyt havaintoja aineistostani, kuvannut niitä ja esittänyt tulkintoja ja pyrkinyt vetämään johtopäätöksiä.

Oliko narratiivinen menetelmäni paras mahdollinen tapa analysoida aineistoani tai olisiko minun pitänyt keskittyä vain yhdenlaiseen analyysiin ja valita tietty narratiivinen metodi tutkimukselleni? Jäikö työni ja tulokset pinnallisiksi johtuen siitä, etten osannut riittävästi hyödyntää narratiivista analyysia ja teoriaa sen tukena? Tutkimukseni heikkous ollee juuri analyysin tekemisessä, mutta tämä jää tarkemmin lukijoiden arvioitavaksi. Huomaan itse, että työni jää paikoittain deskriptiiviselle tasolle, jossa kirjoitin työntekijöiden tarinoita auki, sillä toisaalta liikuin varovaisuuden ja hienovaraisuuden ja liiallisen rohkeuden ja suoraviivaisuuden välimaastossa. Toisaalta loppuvaiheessa minulla oli jo kiire saada tutkimukseni päätökseen. Tutkimuksestani kritiikkiä saattaa tulla myös siitä, että olen tukeutunut muiden tutkijoiden sanomisiin ja oma ääneni on saattanut jäädä hiljaiseksi. Olen kuitenkin valinnut niiden tutkijoiden ääniä tutkimukseeni, joita olen pitänyt tärkeänä.

5.4 Jatkotutkimusaiheita

Jatkotutkimuksen aiheena vainoamisilmiöstä käsin ovat työturvallisuuteen ja väkivaltatutkimukseen liittyen keskimääräistä korkeammat väkivallan uhan alat, kuten turvallisuusalat, sosiaali- ja terveysala, työvoima-ala, opetusala, kaupanala, hotelli- ja ravintola-ala sekä kuljetusala (ks. Väkivallan uhka työelämässä 2014). Tutkimuksessa pitäisi kartoittaa niin vainoamisen yleisyyttä kuin tehdä laadullista kokemuksen tutkimusta ja ilmiötä selittävää tutkimusta. Tutkimuksen olisi hyvä selvittää, millaisena työssä tapahtuva vaino ja väkivalta näyttäytyvät ja miten niitä selitetään työelämässä eri tasoilla: työntekijä, esimies ja organisaatio. Sosiaalisen median lisääntyessä tätä kautta tehty vainoaminen pitäisi ottaa tutkimuskontekstissa huomioon. Tutkimusta tarvitaan niin ikään riskien hallinnasta käsin, samoin kuin ilmiön tiedollisesta näkökulmasta, kuten minkälaista lainsäädännöllistä tuntemusta ammattilaisilla yleensä ottaen vainoamisesta on. Tutkimuksen keinoin olisi myös mielenkiintoista saada esiin, mitä erityistä institutionaalinen konteksti tuo vainoon, vai tuoko se mitään? Koska parisuhteen päättymisen jälkeen tapahtuvaa vainoa on tutkittu paljon, tutkimuskentällä olisi hyvä selvittää, mitä yhtäläisyyksiä tai kenties eroavaisuuksia työssä tapahtuvassa ja parisuhteessa tapahtuvassa vainossa ilmenee.

Tutkimuksellisen tiedon lisääntyessä työolosuhteita on mahdollista kehittää siten, että työssä tapahtuvaa vainoa voitaisiin ennaltaehkäistä ja siihen pystyttäisiin puuttumaan paremmin. Oleellista on, että tutkimuksellisen tiedon lisääntyessä voidaan ennaltaehkäisyyn lisäksi, myös miettiä uhria suojaavia rakenteita työelämään.

Yhtälailla läheisten, lasten ja puolisoitten kokemukset tilanteissa, joissa läheinen on joutunut työnsä vuoksi hengen- tai kuoleman vaaraan ulkopuolisen uhkaavan henkilön taholta tai vainoamisen uhriksi ovat tärkeitä tutkittavaksi. Tutkimusten avulla pystytään kehittämään koko perhettä huomioitavia tukimuotoja ja palvelujärjestelmää sekä arvioimaan lainsäädännön muutostarpeita. Samoin jatkotutkimuksen aiheeksi mielestäni jää näkökulma vainoamisessa sukupuolistuneen sosiaalityön näkökulmasta.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus 2.0 (4. painos). Tampere: Vastapaino.

Alasuutari, Pertti (2007) Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus. Tampere: Tammer-Paino.

Amar, Angela Fredrika & Alexy, Eileen M. (2010). Coping with Stalking. *Issues in Mental Health Nursing*, 31 (1), 8-14

Antikainen-Juntunen, Eija (2007) Työväkivallan uhka, työväkivalta ja niiden hallinta sosiaalialalla. Työturvallisuus sosiaalialalla – hankkeen loppuraportti.

Arnetz, Bengt B & Arnetz, Judith E. (2001). Violence towards health care staff and possible impacts on the quality of patient care. *Social Science and Medicine*, 52, 417-427.

Arnstberg, Karl-Olov (2007) Svenska tabun. Stockholm: Carlsson.

Baines, Donna (2006) Staying with people who slap us around: Gender, juggling responsibilities and violence in paid (and unpaid) care work, *Gender, Work & Organization*, 13(2), pp. 129–151.

Bardy, Marjatta (toim.) (2013) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos.

Bardy, Marjatta & Heino, Tarja (2013) Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: paniikista toivoon ja näköalat auki. Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos.

Björklund, Katja (2010) Stalking and violence victimization among Finnish university students. *University of Helsinki Institute of Behavioural Sciences Studies* 65: 2010.

Breakwell, Glynis Marie, & Rowett, Colin (1989). Violence and social work. Teoksessa Archer, John & Browne, Kevin (toim.), *Human aggression: Naturalistic approaches*. London, UK: Routledge, s. 230-258

Brockmann, Mikaela (2002) New perspectives on violence in social care. *Journal of Social Work*, 2(1), 29-44.

Bruner, Jerome (1986) Life as narrative. *Social Research* 54 (1), 11–32.

Budd, Tracey & Mattinson, Joanna (2000) Stalking. Findings from the 1998 British crime survey. London. Home office Research, Development and Statistics Directorate.

Burry, Caroline Long (2002). Working with potentially violent client in their homes: What child welfare professionals need to know. *Clinical Supervisor*, 21(1), 145-153.

- Carr, Malique L., Goranson, Anders C & Drummond, David J. Stalking of the mental health professional: Reducing risk and managing stalking behavior by patients. *Journal of Threat Assessment and Management* 1.1 (Mar 2014): 4-22.
- Chappell, Duncan & Di Martino, Vittorio (2006) *Violence at Work* (3.painos). International Labour Office. Geneva.
- Coffey, Margaret, Dugdill, Lindsey & Tattersall, Andy (2004) Stress in Social Services: Mental Well-being, Constraints and Job Satisfaction. *British Journal of Social Work*, 34 (5), 735-746.
- Collins, Stewart (2008) Statutory Social Workers: Stress, Job Satisfaction, Coping, Social Support and Individual Differences. *British Journal of Social Work*, 38 (6), 1173-1193.
- Conrad, David & Kella-Guenther, Yvonne (2006). Compassion fatigue, burnout, and compassion satisfaction among Colorado child protection workers. *Child Abuse & Neglect*, 30, 1071-1080.
- Cox, Linda & Speziale, Bette (2009) Survivor of Stalking. Their voices and Lived Experiences. *Journal of Women and Social Work*. 4:1, 5-18.
- Cupach, William & Spitzberg, Brian (2004). *The dark side of relationship pursuit. From attraction to obsession and stalking*. Mahwah, USA: Lawrence Erlbaum Associates.
- Curry, Dale, McCarragher, Timothy & Dellman-Jenkins, Mary (2005). Training, transfer, and turnover: Exploring the relationship among transfer of learning factors and staff retention in child welfare. *Children and Youth Services Review*, 27, 931-948.
- Danielsson, Petri & Salmi, Venla (2015) Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2014 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 3/2015. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto.
- Fagerström, Virpi & Leino, Tuula (2014) Väkivalta ja sen uhka kotihoitotyössä – työpaikkojen hyvät käytännöt ennaltaehkäisyssä. Hankeraportti. Työterveyslaitos.
- Farber, Sharon K. (2015) My Patient, my Stalker. Empathy is a dual-edged Sword. A cautionary Tale. *American journal of psychotherapy*, Vol. 69, No. 3, 331-355.
- Figley, Charles R. (1995). Compassion fatigue as secondary traumatic stress disorder: An overview. Teoksessa Figley, Charles R. (toim.), *Compassion fatigue: Coping with secondary traumatic stress disorder in those who treat the traumatized* (s. 1-20). Levittown, PA: Brunner/Mazel.
- Flannery, Raymond. B. (1996). Violence in the workplace, 1970-1995: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*, 1(1), 57-68.
- Folkman, Susan, Lazarus, Richard S., Dunkel-Schetter, Christine, DeLongis, Anita & Gruen Rand, J. (1986) Dynamics of a Stressful Encounter: Cognitive Appraisal, Coping, and Encounter Outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 50, No. 5, 992-1003.
- Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (2012) Lastensuojelun sosiaalityö muutoksessa. Teoksessa Jahnukainen, Markku (toim.) *Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 153-179.

Forsman, Sinikka (2010) SOSIAALITYÖNTEKIJÄN JAKSAMINEN JA JATKAMINEN LASTENSUOJELUSSA. Henkilökohtaisen ja muodollisen uran rajapinnoilla. Tutkimushankkeen lopuraportti. Tampereen yliopisto.

Gadit, Amin A. Muhammad, Mugford, Gerry, Callanan, Terrence & Aslanov, Rana (2014) Reported Experiences of Stalking Behavior from Patients towards Psychiatrists from the Atlantic Provinces of Canada. *British Journal of Medicine & Medical Research* 4(22): 3990-4003. DOI: 10.9734/BJMMR/2014/9856.

Gentile, Steven R., Asamen, Joy K., Harmell Pamela H., & Weathers, Robert (2002) The Stalking of Psychologists by Their Clients. *Professional Psychology: Research and Practice*. Vol. 33, No. 5, 490–494

Gergen, Kenneth J. (1998) Narrative, Moral Identity and Historical Consciousness: a Social Constructionist Account. (https://www.swarthmore.edu/sites/default/files/assets/documents/kenneth-gergen/Narrative_Moral_Identity_and_Historical_Consciousness.pdf, luettu 21.3.2016)

Gibbs, Judy A. (2001). Maintaining front-line workers in child protection: A case for refocusing supervision. *Child Abuse Review*, 10, 323-335.

Gilbert, Neil, Parton, Nigel & Skivenes, Marit (toim.) (2011) *Child Protection Systems. International Trends and Orientations*. New York: Oxford University Press.

Granfelt, Riitta (2009) Syyllisyyden sanoja. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) *Tabujen kahleet*. Tampere: Vastapaino, 164–176.

Granfelt, Riitta (1998) *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Pieksämäki: Raamattutalo Oy.

Harmon, Ronnie B., Rosner Richard & Owens, Howard (1998) *Psychology, Public Policy and Law*. Vol 4 (1-2), 236-249.

Hearn, Jeff & Parkin, Wendy (2002) *Gender, sexuality and violence in organizations*. London. Sage,

Heino, Tarja (1997) Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa sosiaalityöntekijän tuottama määritys lastensuojelun asiakkaaksi. Helsinki: Stakes.

Heikkinen, Hannu L. T. (2010) Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksina. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. (3. uudistettu painos) Juva: PS-kustannus.

Heiskanen, Markku (2007) Violence at Work in Finland; Trends, Contents, and Prevention. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 8:1, 22-40.

Heiskanen, Markku & Piispa, Minna (2002) Väkivallan kustannukset kunnassa. Viranomaisten arviointiin perustuva tapaustutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja sen kustannuksista Hämeenlinnassa vuonna 2001. Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä: 2002:6.

- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna (2000) Väkivallan hinta: naisiin kohdistuvan väkivallan kustannukset Suomessa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tasa-arvojulkaisuja: 2000:6.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2004) Tutki ja kirjoita. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy.
- Hirvelä, Anu (2013) Sosiaalityöntekijän julkisuuskuva mediassa – Diskussiivianalyysi Helsingin Sanomien artikkeleista vuoden 2010 artikkeleista. Tampereen yliopisto Kulttuuri- ja yhteiskuntatieteiden yksikkö. Pro gradu tutkielma.
- Honkala, Paula (2006) Väkivallan uhka – sosiaalialan mörköpeikko. Pro gradu tutkielma. Tampereen yliopisto, Sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan laitos.
- Horejsi, Charles., Garthwait, Cindy & Rolando, Jim (1994). A survey of threats and violence directed against child protection workers in a rural state. *Child Welfare*, 73, 173-179.
- Horwitz, Mark J. (2006). Work-related trauma impacts in child protection social workers. *Journal of Social Service research*, 32(3), 1-18.
- Hurtig, Johanna (2003) Lasta suojelemassa – etnografia lapsen paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Akateeminen väitöskirja.
- Husso, Marita (2003) Parisuhdeväkivalta Lyötyjen aika ja tila. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hyvärinen, Matti (2007) Kertomus ja kertomuksen rajat. *Puhe ja kieli*, 27:3, 127–140.
- Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu (2005) Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 189–222.
- Häkkänen, Helinä (2008) Vainoaminen. Lääketieteellinen Aikakauskirja *Duodecim* 2008;124(7):751-756.
- Hänninen, Vilma (2010) Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. (3. uudistettu painos) Juva: PS-kustannus.
- Hänninen, Vilma (2000) Sisäinen tarina, elämä ja muutos. *Acta Universitatis Tamperensis* 616. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hänninen, Vilma & Koski-Jännes, Anja (2000) Vapautumisen tarinat. Teoksessa Koski-Jännes, A. Miten riippuvuus voitetaan? Helsinki: Otava.
- Hänninen, Vilma & Valkonen, Jukka (1998) Tarinat, sairaudet ja kuntoutuminen. Teoksessa Hänninen, Vilma & Valkonen, Jukka (toim.) Kunnon tarinoita. Tarinallinen näkökulma kuntoutukseen. Tutkimuksia 59/1998. Helsinki: Kuntoutussäätiö. 3–20.

Jayarathne, Srinika, Croxton, Tom A. & Mattison Debra (2004) A National Survey of Violence in the Practice of Social Work. *Families in Society*: 85, 4.

Jayarathne, Srinika D., Vinokur-Kaplan, Diane, Nagda, Biren A. & Chess, Wayne, A. (1996) A National Study on Violence and Harassment of Social Workers by Clients. *Journal of Applied Social Sciences* 20(1): 1–14.

Kaasila, Raimo (2008) Eri lähestymistapojen integroiminen narratiivisessa analyysissä. Teoksessa Kaasila, Raimo, Rajala Raimo & Nurmi Kari. E.(toim.) *Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Kadushin, Alfred (1992). *Supervision in social work* (3. painos). New York, NY: Columbia University Press.

Kamphuis, Jan, H., Emmelkamp, Paul, M. G. & Bartak, Anna (2003) Individual differences in post-traumatic stress following post-intimate stalking: Stalking severity and psychosocial variables. *British Journal of Clinical Psychology*, 42: 145–156.

Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Salonen, Jari & Meltti, Tero & Yliruka, Laura & Tapola-Haapala, Maria & Björkenheim, Johanna (2005) *Konstikas sosiaalityö 2003. Suomalaisen sosiaalityön todellisuus ja tulevaisuudennäkymät. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2005: 28*. Helsinki.

Kivisto, Aaron. J., Berman, Ashleigh, Watson, Malorie, Gruber, D., & Paul, Hannah (2015) North American Psychologists' Experiences of Stalking, Threatening, and Harassing Behavior: A Survey of ABPP Diplomates. *Professional Psychology: Research and Practice* 46(4):277–286. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/pro0000025>

Krug, Etienne G., Dahlberg, Linda L., Mercy, James A., Zwi, Anthony B. & Lozano, Rafael (2002) *World report on violence and health*. World Health Organization, Geneva.

Kumpuniemi, Minna (2012) ”Nyt sinulle vasta sitten vaikeudet alkavatkin” Väkivaltaan johtanut vainoaminen parisuhdekontekstissa. *Psykologian syventävien opintojen tutkielma*. Itä-Suomen yliopisto.

Kunta-alan työbarometri 2010

Kuula, Arja (2011) *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Jyväskylä. Gummerus Oy.

Laitinen, Merja. (2009) Ajan tabut. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) *Tabujen kahleet*. Tampere: Vastapaino, 5–15.

Laitinen, Merja (2006) ”Miks mulla menee näin?”-Analyysi seksuaalisen hyväksikäytön uhrien haavoittuvuuden kokemuksista ja merkityksistä elämänselämisessä. Teoksessa Lohiniva-Kerkelä, Mirva *Väkivalta seuraamukset ja haavoittuvuus*. Terttu Utraisen juhla- ja muistokirja. Helsinki: Talentum.

Laitinen, Merja (2004) *Häväistyt ruumiit, rikotut mielet*. Tampere: Vastapaino.

- Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula (2008) Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäkokemusten tutkimisessa. Teoksessa Kaasila, Raimo, Rajala, Raimo & Nurmi, Kari. E. Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Tampere: Juvens Print.
- Lazarus, Richard S. (1999) Hope: An emotion and a vital coping resource against despair *Social Research*; 66, 2, 653-678.
- Lehtonen, Mikko (1996) Merkitysten maailma. Tampere. Vastapaino Oy.
- Lieblich, Amia, Tuval-Mashiach & Zilber, Tamar (1998): Narrative research. Reading, analysis and interpretation. *Applied Social Research Methods Series 47*, Sage Publications, London.
- Littlechild, Brian. (2005a). The nature and impacts of violence against child-protection social workers: Providing effective support. *British Journal of Social Work*, 35, 387–401.
- Littlechild, Brian. (2005b). The Stress Arising from Violence, Threats and Aggression Against Child Protection Social Worker. *Journal of social work* 5: 61–82.
- Littlechild, Brian (1995) Violence against social workers. *Journal of Interpersonal violence* 8: 123–130.
- Littlechild, Brian, Hunt, Susan, Goddard, Chris, Cooper, Judy, Raynes, Barry & Wild, James (2016) The Effects of Violence and Aggression From Parents on Child Protection Workers' Personal, Family, and Professional Lives. Sage Open. (luettu 20.2.2016)
- Logan, TK., Shannon, Lisa & Cole, Jennifer (2007) Stalking victimization in the context of intimate partner stalking. *Violence and victim*, 22. Vol.6: 669–683
- Lowney, Kathleen S. & Best, Joel (1995). Stalking strangers and lovers: Changing media typifications of a new crime problem. Teoksessa Best, Joel (toim.), *Images of issues: Typifying contemporary social problems* (2.painos, 33–57). New York: Aldine de Gruyter.
- MacDonald, Grant & Sirotych, Frank (2005). Violence in the social work workplace. *International Social Work*, 48(6), 772–781.
- MacDonald, Grant & Sirotych, Frank (2001). Reporting client violence. *Social Work*, 46(2), 107–114.
- Mastronardi, M., Vincenzo, Pomilla, Antonella, Ricci, Serafino & D'Argenio, Alberto (2012) Stalking of Psychiatrists: Psychopathological Characteristics and Gender Differences in an Italian Sample. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 57(5): 526–543. Sage journals. DOI: 10.1177/0306624X12468304.
- Matela, Kari (2009) Viihtyvät ja vaihtuvat. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työssä pysymiseen ja työstä lähtemiseen vaikuttavat tekijät. Lisensiaatin tutkimus. Erikoissosiaalityöntekijän koulutus. Lapsi- ja nuorisososiaalityö. Sosiaalityön laitos. Lapin yliopisto.
- McEwan, Troy, Mullen, Paul, E. & Purcell, Rosemary (2007) Identifying risk Factors in Stalking: A review of current research. *International Journal of Law and Psychiatry*. 30: 1–9.

- McNamara, Corinne L. & Marsil, Dorothy F. (2012). The prevalence of stalking among college students: The disparity between researcher- and self-identified victimization. *Journal of American College Health*, 60(2), 168–174.
- Meloy, John Reid (2006) *The scientific pursuit of stalking*. San Diego: Specialized Training Services.
- Meloy, John Reid (1998) *The psychology of stalking: clinical and forensic perspectives*. San Diego, CA: Academic Press, 1998.
- Meloy John Reid & Boyd, Cynthia (2003) Female stalkers and their victims. *The journal of the American Academy of Psychiatry and the Law* 31:211–9.
- Meloy, John Reid & Fisher, Helen (2005) Some Thoughts on the Neurobiology of Stalking. *Journal of Forensic Sciences*, Nov. 2005, Vol. 50, No. 6
- Meloy, John Reid, Mohandie, Kris & Green, Mila (2011) The female stalker. *Behavioral Sciences & the Law*. Volume 29 (2), 240–254.
- Miettinen, Mira & Stenroos, Marja-Leena (2011) Lupaako laki liikaa? Selvitys lastensuojelunlain asettamien määräaikojen noudattamisesta Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kunnissa. Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat. 15/2011. Etelä-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja.
- Mishler, Elliot G. (1995): Models of narrative analysis: A typology. *Journal of Narrative and Life History*, 5(2), 87–123
- Mullen, Paul. E, Pathe, Michele M. & Purcell, Rosemary (2009) *Stalkers and their victims*. (2. painos) Cambridge, GBR: Cambridge University Press. web 1.12.2015
- Mullen, Paul E., Pathe, Michele M., Purcell, Rosemary, & Stuart, Geoffery W. (1999). Study of stalkers. *American Journal of Psychiatry*, 156, 1244–1249.
- Mänttari-van der Kuip, Maija (2015) *Work-Related Well-Being among Finnish Frontline Social Worker in an Age of Austerity*. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Akateeminen väitöskirja.
- Newhill, Christina. E. (1996). Prevalence and risk factors for client violence toward social workers. *Families in Society*, 77, 8: 488–495.
- Newhill, Christina E., & Wexler, Sandra (1997). Client violence toward children and youth services social workers. *Children and Youth Services Review*, 19, 195–212.
- Nikupeteri, Anna (2016) Eroded, Lost or Reconstructed? Security in Finnish Children's Experiences of Post-Separation Stalking. *Child Abuse Review* Vol. 24: 285-296 (2015)
- Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja (2015) Children's Everyday Lives Shadowed by Stalking: Postseparation Stalking Narratives of Finnish Children and Women. *Violence and Victims*. Vol. 30: 5: 830–845.

Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja (2013) Vaino naisiin kohdistuvana eron jälkeisenä väkivaltana. *Kvinnoforskning*. 2/2013: 30–43.

Nikupeteri, Anna, Tervonen, Harriet & Laitinen, Merja (2015) Eroded, Lost and Reconstructed? Security in Finnish Children's Experiences of Post-Separation Stalking. *Child Abuse Review* Vol. 24: 285–296.

Notko, Marianne (2011) Väkivalta, väkivallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 406. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Norris, Dan (1990) Violence against social workers: The implications for practice. Lontoo: Unwin Human.

Nyqvist, Leo (2001) Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Turun yliopisto, Sosiaalipolitiikan laitos. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 28..

Oikeusministeriönjulkaisuja 24/2012. Sananvapausrikokset, vainomainen ja viestintärauhan rikkominen. OM 2012.

Ojuri, Auli (2004) Väkivalta naisen elämän varjona – tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämänkuluista ja selviytymisestä. *Acta Universitatis Lapponiensis* 77. Rovaniemi. Lapin yliopisto.

Ong, Walter J. (1982) *Orality and Literacy: The Technologizing of the Word*. London: Methuen.

Pathe, Michele. (2002) *Surviving Stalking*. West Nyack, NY, USA: Cambridge University Press. ProQuest ebrary. Web. 24 November 2015.

Pekkarinen, Elina (2015) Näkymättömiksi suojellut lapset. Teoksessa Häkkinen, Antti & Salasuo, Mikko (toim.) *Salattu, hävetty, vaiettu. Miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä?* Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 161, Helsinki.

Perttula, Juha (2012) Mikä tekee kokemuksen tutkimisesta fenomenologista? – fenomenologisen ajatteluni kehityspolkuja. Teoksessa Kiviniemi, Liisa, Koivisto, Kaisa, Latomaa, Timo, Merilehto, Milla, Sandelin, Pirkko & Suorsa, Teemu. *Kokemuksen tutkimus III. Teoria, käytäntö, tutkija*. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi.

Piispa, Minna (2004) Väkivalta ja parisuhde. Nuorten naisten kokeman parisuhdeväkivallan määrittely surveytutkimuksessa. *Tutkimuksia* 214. Helsinki. Tilastokeskus.

Pohjola, Anneli (2009) Tabut auttamisen paradoksina. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli. *Tabujen kahleet*. Tampere. Vastapaino.

Pohjola, Anneli. (2003) Tutkijan eettiset sitoumukset. Teoksessa Pohjola, Anneli. (toim.): *Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Lapsin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita* 47. Lapsin yliopistopaino. Rovaniemi.

Polkinghorne, Donald. E. (1995) Narrative configuration in qualitative analysis. *International Journal of Qualitative studies in Education*. 8(1), 8–25.

Punamäki, Raija-Leena (2004) Siirtykö trauma sukupolvelta toiselle? Mielenterveys ja perhesuhteet väkivallan uhrien perheissä. Teoksessa Aatsinki, Ulla. & Valenius, Johanna (toim.) Ruumiita ja mustelmia. Näkökulmia väkivallan historian. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura Vä-kivoimakas. 17.

Purcell, Rosemary, Powell, Martine B. & Mullen, Paul E. (2005) Clients Who Stalk Psychologists: Prevalence, Methods, and Motives. *Professional Psychology: Research and Practice*, Vol 36(5), 537–543.

Purcell, Rosemary, Pathé, Michele & Mullen, Paul. E. (2002) A study of Women Who Stalk. *American Journal of Psychiatry* 158:12, 2056–2060.

Puusa, Anu & Juuti, Pauli (2011) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähetystymistavan valintaan. Vantaa. Hansaprint Oy.

Reavis, James, Allen, Elizabeth K. & Meloy, Reid J. (2008). Psychopathy in a mixed gender sample of adult stalkers. *Journal of Forensic Sciences*, 53, 1214–1217.

Regehr, Cheryl & Glancy Graham. D. (2011) When Social Workers Are Stalked: Risks, Strategies, and Legal Protections. *Clinical Social Work J* 39:232–242.

Regehr, Cheryl, Hemsworth, David, Leslie, Bruce, Howe, Philip & Chau, Shirley (2004) Predictors of post-traumatic distress in child welfare workers: a linear structural equation model. *Children and Youth Services Review* 26, 331–346.

Rey, Lucy D. (1996). What social workers need to know about client violence. *Families in Society: The Journal of contemporary Human Services*.77(1): 33–39.

Reyns, Bradford W. & Englebrecht, Christine M. (2012) The Fear Factor: Exploring Predictors of Fear Among Stalking Victims Throughout the Stalking Encounter. *Crime & Delinquency* 59(5), 788–808.

Ronkainen, Suvi. (2008) Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 73:4, 388–401.

Ronkainen, Suvi. (2006) Haavoittunut kansakunta ja väkivallan toimijuus. Teoksessa Lohiniva-Kerkelä, M. Väkivalta seuraamukset ja haavoittuvuus. Terttu Utraisen juhlaKirja. Helsinki: Talentum.

Rosenfeld, Barry (2004). Violence risk factors in stalking and obsessional harassment: A review and preliminary meta-analysis. *Criminal Justice and Behavior*, 31, 9–36.

Rosenfeld, Barry (2000) Assessment and treatment of obsessional harassment. *Aggression, Violent Behavior* Vol.5:529-49.

Rowett, Colin (1986) Violence in social work: A research study of violence in the context of local authority social work. University of Cambridge, Institute of Criminology.

Ruonti, Hanna, Rantonen Otso & Salo, Paula (2016) Työn kuormitus taittuu hitaasti. Talentia 5.2016.

Saarinén, Arttu, Blomberg, Helena & Kroll, Christian (2012) Liikaa vaadittu? Sosiaalityöntekijöiden kokemukset työnsä kuormittavuudesta ja ristiriitaisuudesta Pohjoismaissa. Yhteiskuntapolitiikka 77:4:403-415.

Saarinén, Toni (2010) Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työssään kokema väkivalta ja väkivallan uhka. Pro gradu -työ. Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos: Yhteiskuntapolitiikka: Sosiaalityö

Sandelin, Pirkko (2012) Narratiivinen lähestymistapa terveysalan opiskelijoiden ja terveydenhuollon työntekijöiden kokemuksellisten kertomusten tutkimisessa. Teoksessa Kiviniemi, Liisa, Koivisto, Kaisa, Latomaa, Timo, Merilehto, Milla, Sandelin, Pirkko & Suorsa, Teemu. Kokemuksen tutkimus III. Teoria, käytäntö, tutkija. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi.

Schütz, Alfred (2007) Sosiaalisen maailman merkityksenkäs rakentuminen. Johdatus ymmärtävään sosiologiaan. (alkuteos 1932) Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy.

Sheridan, Lorraine P, North, Adrian. C & Scott, Adrian J. (2014). Experiences of stalking in same-sex and opposite-sex contexts. Violence and Victims, 29(6), 1014-1028.

Sheridan, Lorraine P, Blaauw, Eric & Davies, Graham M. (2003) Stalking knows and unknowns. Trauma Violence Abuse. Vol. 4:148–62.

Sieber, Joan E (1993) The ethics and Politics of Sensitive research. Teoksessa Renzetti, Claire, M & Raymond, Lee, M (toim.) Researching sensitive topics. Sage publications.

Skiba, J. T., & Cosner, R. E. (1990). In harm's way: A study of client assault on Pennsylvania children and youth workers. Journal of Child and Youth Care, 9, 11-29.

Smith, Brenda D. (2005). Job retention in child welfare: Effects of perceived organizational support, supervisor support and intrinsic job value. Children and Youth Services Review, 27, 153-169.

Snow, Kim (1994). Aggression: Just part of the job? The psychological impact of aggression on child and youth workers. Journal of Child and Youth Care, 9(4), 11-30.

Spencer, Patricia C., & Munch, Shari (2003). Client violence toward social workers: The role of management in community mental health programs. Social Work, 48, 532-544.

Spitzberg Brian H & Cubach William R. The state of the art of stalking: taking stock of the emerging literature. Agg Viol Behav 2007. Vol.12:64–86.

Spitzberg, Brian H. (2002) The Tactical Topography of Stalking Victimization and management. Trauma, Violence & Abuse 2002. Vol. 3, No. 4: 261-288. Sage Publications.

Strand, Susanne & McEwan, Troy E. (2012). Violence among female stalkers. Psychological Medicine, 42, 545–555.

Storey, Jennifer E., Hart, Stephen D., Meloy, John Reid & Reavis, James A. (2009) Psychopathy and stalking. *Law and Human Behavior* 33.3 (Jun 2009): 237-246.

Tenkanen, Emmimaria (2015) Sosiaalisen media kohut lastensuojelun työntekijöiden näkökulmasta. Sosiaalityön pro gradu. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto, Porin yksikkö.

Thomas, Stuart D. M., Purcell, Rosemary, Pathe, Michele & Mullen, Paul E. (2008) Harm associated with stalking victimisation. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*. 42: 800–806.

Tiitinen, Laura & Kauppi, Arto (2014) VIISI VAIENTAMISEN TAPAA – sosiaalialan työntekijöiden julkiseen viestintään kohdistuvat sananvapauden rajoittamisen ja vaientamisen käytännöt. *Oikeus* 43,2. Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry ja Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen yhdistys ry. 125-146.

Tjaden, Patricia & Thoennes, Nancy (1998) Stalking in America: Findings from the national violence against women survey. Washington, DC: Department of justice, National Institute Justice.

Tully, Carol T., Kropf, Nancy P., & Price, Janet L. (1993). Is the field a hard hat area? A study of violence in field placements. *Journal of Social Work Education*, 29, 191-199.

Turtia, Kaarina (2001) *Sivistyssanat*. Helsinki. Otava.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki. (http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf, luettu 22.3.2016)

Työolobarometri – syksy 2014. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 49/2015.

Tzafrir Shay, S., Enosh, Guy & Gur, Amit C. (2015) Client aggression and the disenchantment process among Israeli social workers: Realizing the gap. *Qualitative Social Work*, January 2015; vol. 14, 1: pp. 65-85. Sage. first published on November 25, 2013

Yliruka, Laura, Koivisto, Juha, Karvinen-Niinikoski, Synnöve. (2009) Sosiaalialan työolojen hyvä kehittäminen. sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2009:6.

Valjakka, Eeva (2016) Vain lakiko lasta suojelee? Turun yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Akateeminen väitöskirja.

Valtakunnallinen lastensuojelun henkilöstöselvitys (2014) Valvira. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto. Selvityksiä 1:2014.

Vilkko, Anni (1997) Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta. Helsinki. Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Virkki, Tuija (2009) Viha, väkivalta ja luottamus. Teoksessa Julkunen, Raija, Kaskisaari, M., Rikala, S. & Virkki, Tuija. Työelämän vanhat, vihaiset ja väsyneet. Valta ja haavoittuvuus työelämän luottamusrakenteissa. Jyväskylän yliopisto. Työsuojelunrahastin hanke 104127.

Virkki, Tuija (2008) Habitual trust in encountering violence at work: Attitudes towards client

violence among Finnish social workers and nurses. *Journal of Social Work* 8(3): 247–267

Virkki, Tuija (2007) Gender, Care, and the Normalization of Violence: Similarities between Occupational Violence and Intimate Partner Violence in Finland. *NORA- Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 15:4, 202-232.

VÄKIVALLAN UHKA TYÖELÄMÄSSÄ (2014) Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:17 Työturvallisuussäännöksiä valmisteleva neuvottelukunta. Väkivallan uhka- jaoston raportti. Helsinki.Sosiaali- ja terveysministeriö.

Waddington, P.A.J., Badger, Doug & Bull, Ray (2005). Appraising the inclusive definition of workplace 'violence'. *Brit. J. Criminol.*, 45, 141-164.

Wooster, Leah, Farnham, Frank & James, David (2013) The prevalence of stalking, harassment and aggressive/intrusive behaviors towards general practitioners. *The journal of forensic psychiatry & psychology*. Vol. 24. No 4: 514-531.

Whyte, Sean, Petch, Edward, Penny, Catherine & Reiss, David (2008). Who stalks? A description of patients at a high security hospital with a history of stalking behavior. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 18, 27–38.

Wynne, R.N., Clarkin, N., Cox, T., Griffiths, A. (1997) Guidance on the Prevention of Violence at Work. European Commission, DG-V, Office for Official Publications of the European Communities. Luxemburg.

Suomen rikoslaki ja sädöskokoelma:

asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaasaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 31.5.1991/60

Esitutkintalaki 22.7.2011/805

HE (155/2014) vp: Hallituksen esitys eduskunnalle naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymisestä sekä laeiksi yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta, rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamisesta ja ulkomaalaislain 54 §:n muuttamisesta

HE (64/2014): Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihoitolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE (59/2002) vp 229123J Hallituksen esitys Eduskunnalle työturvallisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Rikoslaki 19.12.1889/39

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738

Yleissopimus lapsen oikeuksista 59.1991

Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojelemiseksi 19.1990

Painamattomat lähteet:

Di Martino, Vittorio., Hoel, Helge & Cooper, Cary L. (2003). Preventing violence and harassment in the workplace. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.

(www.eurofound.europa.eu, luettu 29.2.2016)

EU:n laajuinen tutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Tutkimustulokset lyhyesti. FRA european union agency for fundamental rights. Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2014 (<http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14-fi.pdf>, luettu 30.12.2015)

Hyvärinen, Matti (2006) Kertomuksen tutkimus.

(<http://www.uta.fi/yky/yhteystiedot/henkilokunta/mattikhyvarinen/index/Kerronnallinen%20tutkimus.pdf>, luettu 21.1.2016)

ILO (2012a). SOLVE: Integrating Health Promotion into Workplace OSH Policies. Geneva, 2nd edition by the International Labour Office.

(http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_protect/@protrav/@safework/documents/instructionalmaterial/wcms_178397.pdf, luettu 25.9.2016)
ILO (2004) ILO ode of practice: Work-related violence in services sectors and measures to combat this phenomenon. Geneva, International Labour Office.
(http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_protect/@protrav/@safework/documents/normativeinstrument/wcms_107705.pdf, luettu 25.9.2016)

Oikeusvertailevaa aineistoa.

https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/vainoamista-koskeva-saannos-rikoslakiin.aspx, luettu 15.2.2016)

Mayhew, Claire & Chappell, Duncan (2006) Occupational Violence: Types, Reporting Patterns, and Variations between Health Sectors.
(<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.540.5201&rep=rep1&type=pdf>, luettu 26.2.2016)

Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=2342-9151. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/rpk/kas.html>, luettu 26.8.2016

World Health Assembly. Prevention of violence: public health priority (WHA 49, 25). Geneva: World Health Organization, 1996.
(http://www.who.int/violence_injury_prevention/resources/publications/en/WHA4925_eng.pdf, luettu 24.9.2016)

Liitteet

Liite 1. Kirjoituspyyntö

Hyvä sosiaalityöntekijä kollega!

Tutkin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia vainotuksi tulemisesta työtehtävissään. Vainoaminen on kriminalisoitu vuoden 2014 alusta alkaen. Vainoamiseen liittyy rikoslain mukaan olennaisesti se, että joku toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla vainoaa toista siten, että se aiheuttaa vainotussa pelkoa tai ahdistusta. Vainoamisessa olennaista on juuri toistuvuus ja pakonomaisuus. Olennaista siinä on henkilön subjektiivinen kokemus vainotuksi tulemisesta.

Teen lisensiaatintutkimusta Lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoistumisohjelmaan ja pyytäisin tutkimustani varten työssään vainoa kokeneilta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä kirjoitelmää kokemuksestaan. Kirjoituksesi pituus on vapaasti päätettävissäsi. Pyytäisin sinua kuvaamaan vainoa ja pohtimaan kirjoitelmassasi seuraavia asioita:

Mistä kokemukseksi vainoamisesta syntyi? Miten se alkoi?

Mitkä olivat sen ilmenemismuodot?

Miten kauan sitä kesti?

Minkälaisen merkityksen vainoaminen sai aikaan elämässäsi? Miten se näkyy tai näkyi arjessasi ja omassa elämässäsi?

Miten vainoaminen vaikutti sinuun? Miten se vaikutti läheisiisi?

Millä tavalla vainoaminen vaikutti työnteokoosi?

Millä keinoin pyrit hallitsemaan tilannetta, jossa tulit vainotuksi? Miten selvisit vainoamisesta ja minkälaisia keinoja käytit selvittääksesi siitä ja pysyäksesi toimintakykyisenä?

Mitä apua ja tukea sait? Mitä olisit tarvinnut tai toivonut saavasi?

Mainitse kertomuksessa ikäsi, sukupuolesi ja kauanko olet ollut töissä lastensuojelussa.

Mihin urasi kohtaan vainoaminen liittyi ja oletko kokemukseksi jälkeen jatkanut työtäsi lastensuojelussa?

Käsittelen tietoja luottamuksellisesti ja suojelen yksityisyyttäsi. Tutkimuksessani noudatan hyvän tieteellisen käytännön mukaisia toimintatapoja eikä siinä tule näkymään tietoja, jotka paljastaisivat henkilöllisyytesi.

Kokemuksesi on minulle tärkeä ja pyrin tuomaan sen merkityksen esiin tutkimuksessani. Tutkimustani voidaan hyödyntää alan työolosuhteiden kehittämisessä.

Kertomuksesi voit lähettää sähköpostiini. marjo.oinonensoderstrom@gmail.com tai Oinonen.Marjo.M@student.uta.fi

Hyvä sosiaalityöntekijäkollega!

Tutkin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia vainotuksi tulemisesta työtehtävissään.

Vainoaminen on kriminalisoitu vuoden 2014 alusta alkaen. Vainoamiseen liittyy rikoslain mukaan olennaisesti se, että joku toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla vainoaa toista siten, että se aiheuttaa vai- notussa pelkoa tai ahdistusta. Vainoamisessa

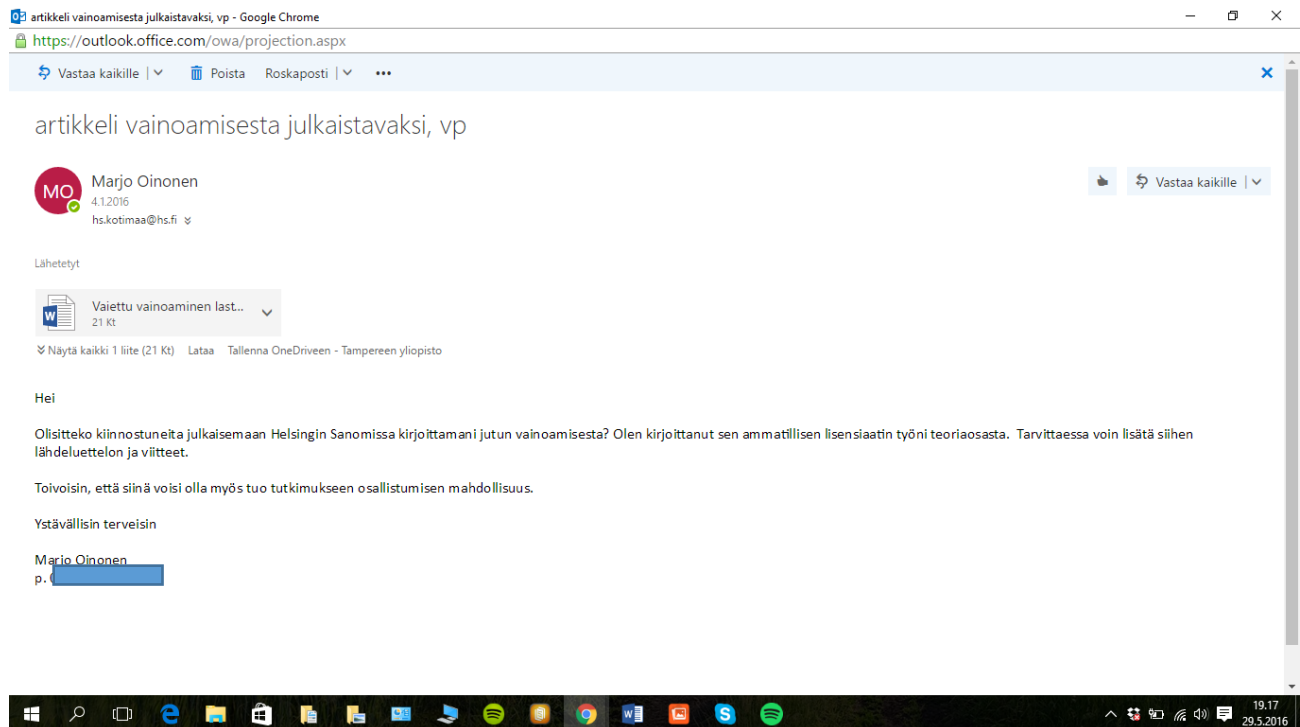
olennaista on juuri toistuvuus ja pakonomai- suus. Olennaista siinä on henkilön subjektiivinen kokemus vainotuksi tulemisesta.

Teen lisensiaatintutkimusta Lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoistumisohjelmaan ja pyytäisin tutkimustani varten työssään vainoa ko- keneilta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä kirjoitelmää kokemuksestaan. Mikäli haluat osallistua tutkimukseeni, niin ole minuun yhteydessä sähköpostitse, niin kerron sinulle,

mitä toivoisin sinun käsittelevän kirjoitelmas- sasi. Kerään kirjoitelmia 15.12.2014 asti. Yhteys- tiedot: marjo.oinonen@uta.fi.

Käsittelen tietoja luottamuksellisesti ja suojelen yksityisyyttäsi. Tutkimuksessani nou- datan hyvän tieteellisen käytännön mukaisia toimintatapoja eikä siinä tule näkymään tie- toja, jotka paljastaisivat henkilöllisyytesi. Tut- kielmaan liittyviin lisäkysymyksiin vastaan mielelläni sähköpostin kautta.

Liite 3. Esimerkki artikkelin tarjoamisesta Helsingin Sanomille artikkeleineen

Vaiettu vainoaminen lastensuojelutyössä

Suomalaisten tutkimusten mukaan lastensuojelutyölle on ominaista se, että siinä koetaan kuormitusta ja uupumusta samalla kun työ koetaan tärkeäksi ja motivoivaksi. Erään tutkimuksen mukaan, että suomalaiset sosiaalityöntekijät ovat erittäin kuormittuneita ja kokevat paljon ristiriitoja työssään, huomattavasti pohjoismaisia kollegoitaan enemmän. Etenkin toimeentulotuessa ja lastensuojelussa työskentelevät ovat muita kuormittuneempia. Paineet lastensuojelussa ovat kasvaneet enemmän pätevien sosiaalityöntekijöiden vajeen vuoksi.

Lastensuojelutyön kuormittavuutta lisää paitsi pätevien työntekijöiden puute ja työn määrä, sosiaalityöntekijöiden kokemaa väkivaltaa tai sen uhka, äärimmillään jopa työntekijän vainoaminen. Vainoaminen on ollut kriminalisoitua Suomessa 1.1.2014 alkaen. Sosiaalityöntekijöiden kokemaa väkivaltaa on tutkittu niin maailmalla kuin Suomessa. Työolobarometrin (2014) mukaan asiakkaan taholta tuleva kiusaaminen ja henkinen väkivalta ovat kunnissa tavallista. Kunnissa asiakkaiden taholta 40 prosenttia oli havainnut ja viidennes kokenut väkivaltaa tai sen uhkaa. Kiusaamisen ja väkivallan kokemukset olivat yleisimpiä naisvaltaisissa ammateissa, kuten sosiaalialan asiantuntijoilla. Kunta-alan työolobarometrin (2011) mukaan työturvallisuus laski sosiaalitoimessa. Työntekijöistä 23 prosenttia oli joutunut vähintään kerran fyysisen väkivallan tai sen uhan kohteeksi, prosenttiluvun ollessa 18 vuonna 2010. Työssä henkistä väkivaltaa tai kiusaamista asiakkaan osalta ilmoitti kokeneensa jopa 50 prosenttia vastaajista.

Asiakasväkivalta tarkoittaa työnantajan ja työsuhteen ulkopuolisen tahon (esim. asiakas, palvelun käyttäjä, omainen) kohdistamaa tekoa työntekijään tai työnantajan edustajaan, kun tämä tekee työtään tai toimii ammatissaan. Se voi olla mitä tahansa loukkaavasta käytöksestä vakavampaan uhkaan, fyysiseen väkivaltaan tai muihin rangaistaviin tekoihin. Se voi toteutua yksittäisenä tapahtumana tai järjestelmällisempänä toimintana joko yhden tai useamman henkilön toimesta.

Niin ikään virtuaalikiusaaminen ja häirintä ovat asiakasväkivaltaa. Asiakas väkivalta synnyttää usein pelkoa ja epävarmuutta paitsi uhreille, myös niille, jotka saavat tietää tapahtuneesta.

Kansainvälisissä tutkimuksissa on raportoitu korkeita lukuja sosiaalityöntekijöiden asiakkaiden taholta kokemasta väkivallasta. Tutkimuksin uhkailun on todettu olevan yleisin väkivallan muoto. Joidenkin tutkimusten mukaan lähes jopa 90 % sosiaalityöntekijöistä koki suullisia uhkauksia ja 20–40 % fyysistä väkivaltaa asiakkaan taholta. Eniten kansainvälisten tutkimusten mukaan sosiaalityöntekijöihin kohdistuvaa asiakasväkivaltaa raportoidaan lastensuojelussa, mielen-terveyspalveluissa, päihdepalveluissa ja rikosseuraamusosalta.

Asiakasväkivallan kielteisiä vaikutuksia työntekijöihin ovat välittömät ja toissijaiset vaikutukset. Välittömät vaikutukset tuottavat työntekijälle psyykkisiä oireita, kuten ahdistuneisuutta, masennusta, stressiä, väsymystä, burnoutin. Toissijaiset kielteiset vaikutukset näkyvät sosiaalityöntekijöiden asenteiden muuttumisena työtä kohtaan: motivaatio asiakkaiden auttamista kohtaan laskee, työtyytyväisyys ja organisaatioon sitoutuminen vähenevät. Asiakasväkivalta saa myös sosiaalityöntekijät vaihtamaan työpaikkaa.

Vaikka tutkimusten mukaan vainoaminen on yleisimmin seurausta aiemman romanttisen suhteen päättymisestä, kenestä tahansa voi tulla vainoamisen uhri. Korkeammassa riskissä näytävät olevan opiskelijat ja julkisissa töissä olevat henkilöt (mielenterveysala, oikeus- ja lainvalvontaviranomaiset, opettajat, poliitikot ja viihdemaailmassa toimivat henkilöt). Vainoamista on tarkasteltu auttajatahoihin lähinnä terveydenhuollon henkilökuntaan koskien (psykologit, terapeutit, yleislääkärit). Ulkomailla sosiaalityöntekijöihin kohdistuen vainoamisesta on tutkittu Kanadassa. Tutkimuksen mukaan 16,3 prosenttia sosiaalityöntekijöistä ilmoitti kokeneensa vainotuksi tulemistä josain vaiheessa uraansa.

Lastensuojelutyön luonne altistaa sosiaalityöntekijän vainoamiselle niin hyvässä kuin pahassa. Lastensuojelutyön yhtenä menestymisen elementtinä voidaan pitää onnistunutta ja vahvaa suhdetta asiakkaaseen. Lastensuojelussa luodaan vuorovaikutussuhteita. Vainoajat kärsivät toisinaan vakavista kiintymissuhdeongelmista ja vainoaja saattaa epätoivoisesti haluta luoda suhdetta auttamistyön ammattilaiseen. Lastensuojelutyössä sosiaalityöntekijä kohtaa myös äitejä ja lapsia, jotka ovat joutuneet vainoamisen kohteeksi. Näin uhrin auttajasta saattaa tulla vainoajan uhri vainoamisen verkostoitua auttajatahoon. Vainoajalla on usein löydettävissä erityisesti antisosiaalisia tai narsistisia persoonallisuushäiriöitä. Osa näistä päättyy lastensuojeluun lastensa kautta. Lastensuojelutyön luonteeseen kuuluu, että se on osittain fokuksittunut ongelmakäyttäytymisen korjaamiseen. Näin ollen kaikki interventiot lastensuojelussa eivät tapahdu vapaaehtoisesti. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät eivät voi asiakastyössään puhtaasti vain tukea asiakastaan, vaan he joutuvat samalla tarkastelemaan ja arvioimaan riittävää vanhemmuutta, turvallisia kasvuolosuhteita ja lapsen edun toteutumista sekä puuttumaan näissä esiintyviin puutteisiin. Ääritilanteessa lastensuojelun sosiaalityöntekijä joutuu puuttumaan siihen, voiko lapsi asua vanhempiensa kanssa. Näin ollen vainoaja voi kokea tilanteen epäoikeudenmukaiseksi ja alkaa kantaa kaunaa ratkaisusta. Hän haluaa ehkä kostaa tai hakea oikeutta tilanteeseensa, vaikka sosiaalityöntekijä olisi toiminut ammattiasemansa velvoittamalla tavalla.

Marjo Oinonen tekee ammatillista lisensiaatin työtään lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksista vainotuksi tulemisesta. Tutkimusaineistoa hän kerää kirjoitelmina. Tutkimukseen voi hyllyssä vielä osallistua 20.1.2016 saakka. (Yhteystiedot: Oinonen.Marjo.M@student.uta.fi) Tutkimukseen otetaan kirjoitelmia lastensuojelun sosiaalityöntekijänä toimineilta henkilöiltä, jotka ovat työssään kokeneet vainoa. Merkitystä ei ole sillä, oliko vainoaminen jo kriminalisoitu. Uhrin kokemus on ratkaiseva.